№ 24180
398
Z-26

ARMENIAN LIBRARY
401 SHAWMUT AVE.

APR 27 1930
NOV 20 1932
MAR 3 1935
DEC 19 1943
JAN 2 1944
JUL 8 1945
DEC 26 1948
FEB 28 1949
MAR 6 1949
NOV 12 1950

661

2010

2 - 26

ԱՆԵՔԴՈՏՆԵՐ ԵՒ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՎԷՊԻԿՆԵՐ

ԿԱՄ

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԵՆԱՑ ՎԱՐԱՊԱՊՅՐԸ

ARMENIAN LIBRARY of BOSTON & VICINITY
1903

ԲԱՑԱԻ

Մ. ՀԱՑԿՈՒՆԻ

(Հայկական, Ռուսական, Արաբական, Յունական, Պարսկական եւ Թրքական կեանքից)

ԳԱՀԻՐԷ
Տպագր. Ս. Պարբիճեան
1899

ՄԵՏԱԿԱՆ ԳՐ. ԳԱՖ-Ը
Гос. Библиотека
ՀՍՍՌ-Арм ССР
им. А. Мясн
ՄՅԱՍՆԻԿՅԱՆ

56551-ահ

1948-70 գ

- U U 2 -

ՀԱՅԿԱԶՅԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ, ՊՈՍՏՈՆԻ
ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅՔԻ
ARMENIAN
LIBRARY of BOSTON & VICINITY.
ՅԱՐՈՒՆՋԱԲԱՆ 03

Մարդկութիւնը կրթելու եւ զաւակրթակելու համար գիտուններ, փիլիսոփաներ եւ բարոյագէտներ չատ հին ժամանակէ ի վեր խորհած ու գործադրած են զանազան միջոցներ, որոց մին է եւ պատմութիւնը, որուն ընթերցողը կարող է իրմէ չատ տարիներ եւ դարեր առաջ ապրող մարդոց կեանքի պատկերները տեսնելով նոցա մէջ, աչքով տեսածի նման դատել կամ բաղդատել նոցա լաւ եւ վատ կողմերը. եւ որոշելով լաւը վատէն, գեղեցիկը՝ տգեղէն եւ օգտակարը վնասակարէն, կարճառօտաբար իւր գործերն ուղղել ու խրատուիլ. օգտուիլ այլոց փորձերէն ու փորձանքներէն, որ մեծ խոհեմութիւն է բանիմաց մարդու համար:

Բայց մեր ներկայ հրատարակութիւնը բացարձակ պատմութիւն մը չէ. թուականներու, տեղերու եւ անուններ ուղիղ կամ յարմար չարադրութեամբ. այլ ժողովրդային ազատ վէպիկներու կամ աւանդութեանց հատուածոյ մը. ո՛չ նուազ օգտակար քան վերոյ ակնարկուած պատմութիւնը. վասն զի պատմութիւնը երբեմն կուգայ իբր ուսում, երբեմն իբր գիտութիւն, բայց վէպ իբր ճոխութեան նիւթ, բացի այն պարագային, երբ ուսանողը զայն ընտրած է իբր մասնաճիւղ. իսկ հատուած աւանդութիւններ կամ զուարճալի եւ խնդալից վէպիկներ միշտ իրենց օգտակար ազդեցութիւնն ունեցած են ամէն դասակարգի ունկնդիրներու վրայ. վասն զի նոքա ո՛չ խորհրդատու են եւ ո՛չ դասական, այլ զբօսանքի, հակիրճ եւ զուարճալի ուսոյ եւ մտաւորական նիւթ ընթերցանութեան:

Մեր սոյն հաւաքածոյն Հայական, Ռուսական, Յունական, Թրքական եւ այլ բազմազիմի կեանքէ առնուած ամեն տեսակ անցքերու վերաբերեալ դրքոյկ մ՝ է, այլ ո՛չ դասագիրք, որով կարելի լինէր պարտաւորիչ կերպով ուսուցանել հանրութեան. ուստի զայն ընդհանրապէս օգտակար ընելու նպատակաւ ջանացինք զուարճալի ոճով եւ պարզ լեզուով մատչելի ընել ժողովրդեան ամեն դասակարգին. գիտունին՝ իբր ուրախ ժամանցում. հասարակ ժողովրդեան՝ իբր հետաքրքիր իրողութիւն. ամկին՝ իբր միջոց ընթերցասիրութեան. եւ ներելի է կարծել թէ ո՛ եւ է դասակարգի մարդ, որ ձեռքը գիրք կ՝առնէ, որ կը կարդայ, անպատճառ չատ կամ քիչ կրնայ օգտուիլ սոյն հրատարակութենէն. մինչեւ իսկ ամենաանհաւան մարդն ալ պիտի կարողանայ գտնել ներկայ ընթերցման ամբողջութեան մէջ, փորձառութեան դասեր. ինչ գաղաբարի տեր ալ լինի՝ այնպիսին. բաւ է որ ընթերցումը լինի մտադրութեամբ:

Մի պարզ ակնարկ առաջինն կրնայ նկատել այս գործը ծիծաղաշարժ նկութերու հաւաքածոյ կամ չարմը իւր այլ եւ այլ զուարճալի պատմական պարունակութեամբ. որ սխալ ալ չէ. սակայն մենք ընթերցող զուարճացնելու հետ ունեցած ենք եւ մի աւելի բարձր նպատակ. այն է հրահանգել զայն եւ կրթել զուարճացնելով կամ զուարճացնել կրթելով: Սմեն մարդ կենաց իւրաքանչիւր ժամուն ենթակայ է անակնկալ ներու երբ գործօն վիճակի մէջ է. եւ այդ անակնկալներն աւելի հնաոտակար արկածներ են, քան օգտակար դրս անսխալ կերպով իրարմէ զանազանելու եւ նոյնմէ անվնաս ձեռնալու համար հարկաւոր է մարդ մեծ փորձառութիւն եւ զոյ ձեռք բերելու համար պէտք է երկարժամանակեայ փորձ ու փորձանք, եւ այս

հետեւ կենաց պայքարին մէջ ոչ փորձեր վերջ ունին եւ ոչ հնաոտներ, ուրեմն հարկ է օգտուիլ եւ ուրիշներու փորձանքէն կամ փորձառութենէն, ինչպէս կը խրատէ մեզ մի հայական առած թէ — խելին կովը կորաւ, խելօքին խրատ եղաւ — այսպէս ալ պէտք է լինի ամեն մարդոյ համար, որ ունին քիչ չատ խելք եւ խորհելու կարողութիւն. եւ մարդիկ եթէ յանձնապաստան կերպով, միայն իրենց անձնական փորձերէն կամենային օգտուիլ, պէտք ունէին ապրելու հարիւրաւոր տարիներ, ինչ որ տրուած չէ խեղճ մահկանացուին. ուստի պէտք է կրկին գտնել այն մարդին թէ՝ — մարդ պարտական է այլոց փորձառութենէն օգտուելու — : Ահա մեր նպատակի մասին հաւանօտ ծանօթութիւն յարգելի ընթերցողներուն:

Իսկ մեր ընտրած նիւթն ընթերցողը ցայս վայր իմացաւ, ու ընթերցմամբ ալ պիտի իմանայ. ուստի այս մասին առանց երկար խօսելու բաւ է ըսել, թէ, յայտնի վէպիկներու մէջ ի հանդէս պիտի գան հետզհետէ:

1. Պարզամիտներ կամ անմիտներ՝ իրենց ծիծաղաշարժ եւ անխորհուրդ գործերով եւ պիտի նպատակն ընթերցողին խորհող ու մտածող լինիլ իր գործերուն մէջ եւ չվնասուիլ միամտութենէ:

2. Սրախօսութիւններ եւ ճարտարամիտ պատասխաններ, որոնք չատ անգամ իրենց գործողին մեծ չահ, պատիւ եւ կեանք իսկ կը պարգեւեն:

3. Յանդուգն եւ հաստնտիր գողեր, եւ նոցա ի գործ դրած վարպետ միջոցները, դրս ուշի ուշով կարդալով մարդ կրնայ չատ փորձառութիւն ստանալ:

4. Անարժան կղերականներ, սուրբ դիմակի տակ, որք ոչ միայն ժողովրդեան կը վնասեն, այլ եւ կղերական դասուն արժանապատուութիւնը կը խախտեն. գրս

կարգալով մարդ, կարող կը լինի լաւը վատէն որոշել եւ փորձառութեան դասեր առնուլ։

5. Ամուսնական տեսակ, տեսակ անյարքեր, որոց ընթերցումն կը հրահանգէ անփորձ ամուսինը ճանչնալ իւր կինը, կնոջ՝ հաւատարիմ լինիլ իւր մարդուն եւ փոխադարձաբար եւ իմանալ թէ ինչե՛ր կը պատահին անհամաձայնութեան մէջ։

6. Ագահներ որոց անձեռնմխելի հարստութիւնը զոհ կ'երթայ ճարպիկ խաբեբաներու եւ այդու դրքա կամայ յակամայ դասեր կ'առնեն ընչաքաղցութենէ հրաժարելու։

7. Վաճառականներ։

8. Ծաղրածուներ։

9. Ծոյլեր։

10. Վրէժառութիւն, կատակներ, խորհրդաւոր խօսքեր, անհատակցողութիւններ, հրէական դործեր, անխելք գաւակներ, իմաստուն գաւաւորներ եւլն., եւլն. որոց ընթերցմամբ Պ. կարդացող կամ պիտի զուարճանայ, կամ պիտի զարմանայ եւ կամ պիտի օգուտիս. եւ կամ երեքն ալ միասին պիտի վայելես։ Եթէ զուարճասէր ես նիւթ կայ քեզ կարդալու. եթէ իմաստասէր ես խորհրդածելու եւ քննելու ալ նիւթ պիտի գտնես. եթէ ամուսնացեալ ես չպիտի թէլադրես կինդ չար ճամբաներ որոնելու. եթէ վաճառական ես այդքերդ պիտի բանաս գործերուդ մէջ չխաբուելու. եթէ դաղութեան անդարիչ փափաք մ'ունիս, գաղերու եւ խաբեբաներու թէ՛ երբեմն յաջողութիւնը պիտի տեսնես, բայց վերջապէս պիտի համոզուիս որ արդարութեան երկաթէ ճանկերուն մէջ պիտի իյնաս մի օր, եւ պիտի հրաժարիս օրինաց արգիլած գործը գործելէ։

Եթէ անհնազանդ զաւակ մ'ես, քու նմաններուդ վերջին դառն թոշակը տեսնելով պիտի պատուես ծնողդ եւ հնազանդիս նոցա։

Եթէ ամուրի ես, ամուսնական վիճակը պիտի ճանչնաս։

Եթէ կին մ'ես, սիրասուն ընթերցուհիս, տեսնելով ընտանեկան սուրբ կապը խզողներուն վիճակը՝ պիտի օգտուիս սիրելով ամուսինդ։

Եթէ վերջապէս չատախօս մ'ես, պիտի գտնես հետաքրքրական եւ զուարճալի պարունակութեամբ լի համառօտ պատմութիւններ եղած ու նոտած տիղդ, ընկերութիւններու մէջ պատմելու եւ առակախօսի, գուշէ եւ պատմաբանի հռչակ ստանալու։

Եթէ անխօսուկ լռող մ'ես, որ նշան է խոհեմութեան, խնդրեմ բաւ համարէ այնչափ գոլեսա կամ բացատրութիւն գրքուկիս մասին եւ կարդա՛ զայն, ամէն բան կ'իմանաս, ու ներողամիտ եղի՛ր աւելի կամ պակաս յայտարարութեանս մասին. եւ նկէ որ երկու խօսք ալ լեզուական տեսակէտով ըսեմ քեզ եւ յառաջարանս վերջացնեմ որ բաւական երկարեցաւ։

Լեզուի մասին, արդէն ըսուեցաւ որ պարզ է. իսկ երբեմն եթէ գրաբարաձեւ բառեր կամ խօսքեր երեւին, նոքա հանրածանօթ եւ գրքերու մէջ արդէն յայտնի կերպով գործածուած ձեւեր են, եւ զանոնք իրենց իսկ ձեւերուին գործածելուս նպատակն ուրիշ բան չէ բայց եթէ գրուածքը կամ պատմութիւնն աւելի զուարճալի ընել եւ այս անչուշտ ի հաճոյս մեր գերապատիւ, արժանապատիւ, մեծապատիւ, աղնուազունի, համեստաշուի, դեղանոյշ եւ այլ ամէն տեսակ պատուաւոր ածականներով չքեղացուք ընթերցողաց, որոց ամենուն ամենայնիւրին յարգանօք մի ծառայութիւն մատուցած լինելու

փափաքանօք անցեալ տարւոյ բուն բարեկենդանի օրէն սկսեալ ձեռք զարկի գլխուս մէջէն եւ դուրսէն գրի առնուլ սոյն հաւաքածոյն, որը եթէ լաւ ընդունելութիւն գտնէ, կը խոստանամ յաջորդ հատորով մը, ներկայէս պակաս մնացածներն ալ ամբողջացնել. եւ սիրով ընդունիլ հրապարակային ամեն անաչառ դատողութիւն գործոյս մէջի՝ եթէ կան, սխալ վարդապետութեանց մասին։

Ուրախ ժամեր եւ զուարթ տրամադրութիւն մաղթելով ամեն ընթերցողներուս, ես ձեռք կը զարնեմ այժմէն մի երկրորդ գրքուկի (ներկայիս չարունակութեան) շարադրութեան մի քիչ աւելի բաց, արձակ եւ ծիծաղաշարժ պատկերներով. որուն հրատարակութիւնը ինչպէս գիտէք, ներկայ ապագրեալ վարագուրի իսպառ սպառմանէ յետոյ միայն կարելի է բանալ։

Ցուսալով կը սպասէ

ՀԱՒԱՔՈՂՆ։

ԱՆԵԲԴՈՏՆԵՐ ԵՒ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՎԷՊԻԿՆԵՐ

ԿԱՄ

ՄԱՐԴԿԱՑԻՆ ԿԵՆԱՑ ՎԱՐԱԳՈՅՐԸ

ՀՆԱՐԱԳԷՏՆԵՐ

1. — ԵՐԵՔ ՈՐՍՈՐԴՆԵՐ

Երեք ընկերներ որսորդութեան կ'երթան. երկար ժամանակ կը թափառին ու չեն կրնար մի բան որսալ. չեն յուսահատիր եւ աւելի յառաջ երթալով քոլոքովին կը մոռնան ուտելիք չունենալնին. սակայն անօթութիւնը կը ծանրանայ վրանին. որսը մոռնալով կ'սկսին հացի մը ճամբայ մտածել, բայց ի զուր։ Մօտերը ոչ դիւղ կայ եւ ոչ տուն. խիստ հետուէն կ'երեւի մի չէնք. ուղղակի հոն կը դիմեն եւ ի՛նչ տեսնեն, մի աւերակ ջաղաց որու խորշերէն խոռոչներէն փոչիով խառն մի քիչ ալիւր կը ժողվեն եւ զայն խմորելով հացի դունդ մը կը ձեւացնեն. կը դնեն զայն քարի վրայ եւ չորս կողմը կրակ կը վառեն որ եփի։ Այս կերպով ուտելիքնին ապահով համարելով՝ կ'ուրախանան եւ կատակներ կ'ընեն. բայց թեթեւամիտին մէկը դաղանի կ'առաջարկէ միւս ընկերին որ համաձայնութեամբ երրորդ ընկերնուն

մի կատակ ընեն եւ անօթի թողուն զայն. համաձայնութիւնը կը կայանայ. սակայն երրորդ ընկերը՝ գործը կատարելով չատ զղայլ կը կենայ. թեթեւամիտը կ'ըսէ. «Ընկերնե՛ր կը տեսնէք որ մեր եփելու հացը չատ քիչ է եւ չ'բաւեր երեք մարդու. ես կ'աջարկեմ որ երեքս ալ քնանանք եւ մեզմէ ով որ առաջուան երազը տեսնէ, նա միայն ուտէ հացը.» Յայտնի է թէ երկրորդը որ համախոհ էր չ'մերժեց. իսկ երրորդը՝ յոյսն իր զգուշութեան վրայ դնելով կ'ընդունի առաջարկը եւ երեքը միաժամանակ կ'սկսին քնանալ: Երկու խորամանկները վատահ իրենց յաջողութեան եւ արդէն յոդնած, կը քնանան. իսկ երրորդը գիտնալով որ ծաղրելի կատակի մը զոհ պիտի երթայ, երբեք չ'փակեր աչքը. հարիւր տեսակ ծրագիր կը չինէ եւ կ'ատէ եւ վերջապէս, քանի որ միւսները քնած են, հարն ուտելէ լաւագոյն բան չի կրնալով գտնել, կամացուկ կ'ելնէ, կը մօտենայ կրակին եւ կը տեսնէ որ կարկանդակի պէս կարմրեր ու եփեր է հացը. կը վերցնէ զայն եւ քիչ մը պազեցնելէ յետոյ առանց բարբառելու կուտէ, հարկ եղած պատասխանատուութիւնը ժամանակին թողլով:

Կ'անցնի մէկ ժամ եւ մեր խորամանկը կ'արթննայ եւ ընկերնե՛ր գոչելով կ'սկսի չինծու երազը պատմել, թէ երազին մէջ —Արքայութիւն է գնացեր, հրեշտակները կը յաւելու պատմել յաւուր պատշաճի իր չինծու երազն, իբր թէ նա ալ —Դժոխք է գնացեր, մեզ ատելները տեսեր է եւայլն — Իսկ երրորդէն ներն ու սատանաները տեսեր է եւայլն — Իսկ երրորդէն բնաւ ձայն չ'կայ: Նա լռիկ մնջիկ լսած էր ընկերներուն բանասեղծութիւնը:

Երկօքեան տեսնելով որ երրորդը ձայն չ'հաներ, է՛յ ընկեր կը պոռան, արթնցիր եւ դուն պատմէ . . .

«Ա՛հ, ով էր զիս կանչողը, կ'ըսէ մեր հնարագէտը». «Ինչո՞ւ զարմացար, մենք էինք քու ընկերներդ, կը պատասխանեն միւսները»: «Այս ի՛նչ զարմանալի բան», կ'ըսէ միամտաբար:

— Ինչո՞ւ, ի՞նչ կայ որ:

— Սա կայ որ . . . ես երազիս մէջ տեսայ որ ձեզմէ մէկը դժոխք գնացեր էր, միւսն ալ արքայութեան արժանացեր. մտածեցի որ ալ չէք վերադառնար եւ հոն կը մնաք. ուստի եկայ եւ հացը . . . կերայ:

Երեւակայեցէք, ինքզինքնին խելօք կարծողներու ապշութիւնն ու պատրանքը:

2. — ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԴԱՏԱՒՈՐ

Մի պարսիզպան կը նկատէ որ օրէ օր հասած տանձերը կը գողցուին. ուստի պարսիզին մի անկիւնը կը պահպահէ որ գողը բռնէ, բայց ի զուր. գողը պարսիզպանէն աւելի ճարպիկ գտնուելով անխափան կը չարունակէ իր գործը. խեղճ պարսիզպանը յուսահատած կը դիմէ անզուտն դատաւորին եւ կը յայտնէ իր ցաւը, որուն գթալով դատաւորը, կ'ըսէ որ՝ երթայ ասեղներ գնէ, եւ հանկուզմոտ եղած տանձերու իրանքանչիւրին վրայ երկու երեք ասեղ խօթէ, պիչերը չ'հանէ պարտէզը եւ միւս առտու կանուխ գոնը գայ: Պարսիզպանը թէեւ բան մը չ'հասկնար այս գործէն բայց ճշդիւ կը կատարէ զայն եւ միւս առտուն դատաւորին կը ներկայանայ յայտնելով թէ նորա հրամանը կատարած է: Դատաւորը՝ պարսիզպանը հետն առնելով, կ'երթայ այն վաճառականացը՝ ուր աւելն առտու պարսիզպաններ իրենց պատուղները կը ծախեն առ օրաբար, եւ հոն իբր պատուղ գնող՝ դատաւորը կը սկսի բոլոր

ծախու տանձերը քննել. մէկը միւսը քննելէ յետոյ կը գտնէ վերջապէս ասեղ պարունակող տանձերը, որոց մի քանին կը կարէ եւ ծախողին կը հարցնէ թէ ինչո՞ւ դրած է այդ ասեղները տանձերուն մէջ, թէ արդեօք այդպէ՞ս բուսած են. ծախողը՝ որ նոյն իսկ մեր փնտռած գողն էր, կը շուարի եւ չկրնալով մի յարմար պատասխան տալ, կը ձերբակալուի եւ բանտ կը տարուի:

Դատաւորը պարտիզպանին բոլոր գողցուած տանձերուն գինը գողին հատուցանել տալէ յետոյ, ըստ օրինի յարմար պատիժն ալ կուտայ անոր. իսկ մեր խեղճ պարտիզպանը դեռ մինչեւ այսօր սքանչացած է կորովամիտ դատաւորի գիտուն հնարքին ու կը գովէ նորա հանճարը, ինչպէս կը գովէ իր բանջարը:

3. — ԾԱՂՐԱԾՈՒՆ

Թրքական քաղաքային մի կառավարիչ (փաչայ) ունի եղեր ծաղրածու մը, չատ խեղկատակ եւ զուարճասէր. ու ամեն օր տեսակ տեսակ խօսքերով եւ գործերով իր մեծն լիակոկորդ եւ լիաբերան կը խնդացնէ եղեր: Մի օր հրաման է ատացեր բոլորովին նոր մի խեղկատակութիւն ստրքել, որ մինչեւ իսկատակութեան հասնի: Այդ միջոցին պատահեր է մի ուրիշ փաչայի ուղեւորութիւնը, որուն հարկ է եղեր դիմաւորութիւն տեղացի փաչայի կողմանէ եւ հիւրընկալութիւն ըստ պատշաճի. բայց տեղական փաչան չկամենալով անձամբ կատարել իր պարտքը, փոխանորդարար ուղարկեր է իր ծաղրածուն երկու հետեւորդներով եւ այլ պաշտօնական չքախմբով: Ծաղրածուն երբ տեսնուեր է նորեկ փաչային հետ ճանապարհի մէրայ, եկող փաչան հարցուցեր է տեղական փաչային ոչխութիւնը,

եւ ծաղրածուն պատասխաներ է թէ —Փաչան խուլ է: Եւ երբ վերադարձեր է իր փաչայի մօտ, այս վերջինն ալ հարցուցեր է նորեկ փաչայի ինչպիսի մէկն ըլլալը, որուն պատասխաներ է ծաղրածուն թէ —Նորեկ փաչան խուլ է: Ինչ յետոյ երկու փաչաներ դէմ առ դէմ կուգան տեսնուելու, եւ նորեկը կ'ըսէ բարձր ձայնով պոռալով.

— Բարեւ ձե՛զ, տէր իշխա՛ն, ինչպէս է՛ք, լա՛ւ էք:

Տեղացի փաչան նկատելով անոր գոռում գոչումը, կամաց ձայնով կ'ըսէ.

— Այս ի՞նչ աւանակ մարդ է, կարծես թէ գիւղացի անկիրթ մ'է:

Նորեկը. — Սա էշին նայեցէք, ինքզինքը մոռնալով կուզէ վիս ծաղրել:

Տեղացին. — Ա՛յ կոպիտ, ինքը խուլ է, կը կարծէ թէ ես ալ խուլ եմ:

Ն. — Ի՞նչ կ'ըսէք, տէր իմ, խուլ չէ՞ք:

Տ. — Ո՛չ. ուրեմն դուք ալ խուլ չէք, տէր իմ, ա՛հ:

Ունկնդիրները միջամտելով, սկսալ հասկացողութիւն կայ եւայլն կ'ըսեն իսկ ծաղրածուն որ միւսներուն հետ ծիծաղներուն մէջ խնդրուելու մօտ էր, կուգայ եւ խնդիրը կը պարզէ, յիշեցնելով իր փաչային նորօրինակ հրամանը:

4. ՎՐԷԺԽՆԴԻՐ ՄԱՐԴԸ

Երկու Հայեր գիւղ մը կ'երթան եւ գիշեր ժամանակ հասնելով հոն չեն կարողանար յարմար բնակարան մը գտնել. բայց որովհետեւ չեն ուզեր փողոցն ալ մնալ, ուստի գուռ մը բախելով տան տիրոջմէն կը խնդրեն հիւրընկալուիլ. Հայերը ներս կ'ընդունուին եւ կը տես-

նեն որ Հոռոմի տուն է եղեր այն եւ մի Հոռոմ քահանայ եւս հիւր կը գտնուի հոն: Տանը տէրը, կինն ու երկու աղջիկները եւ Տէրտէրն ու Հայերը մէկ սենեկի մէջ կը նստին, կը խօսին եւ կ'ընթրեն. բայց խօսքի մէջ մի քանի անգամ Տէրտէրը Հոռմերէն լեզուով Հայերու մասին նախատական խօսքեր կ'ընէ: Հայերէն մէկը որ նոցա լեզուն լաւ գիտէր, չ'հասկնալ կը ձեւացնէ եւ միտքը կը պահէ. բայց միտքը՝ այս բանը չ'մարսելով մի ուրիշ բան դուրս կուտայ, եւ մեր Հոռոմերէն գիտցողը տեսէք ի՞նչ կ'ընէ: Գիշերը երբ երեք սենեկի մէջ բաժնուած բոլորն ալ պառկած եւ քնած են, վրէժխնդիր Հայը Տէրտէրին սենեակը մտնելով կ'առնէ հողաթափին մէկ հատն ու թաշկինակը եւ կամացուկ կը մտնէ տան ընտանեաց ննջարանը, կը մօտենայ աղջկան անկողնոյն եւ կ'սկսի քնացող էակը չոդել, սեղմել եւ սիրել. բայց աղջիկն այս անսովոր չօշափուններէն արթննալով կը վախնայ ու կը պոռայ. այն ժամանակ խորամանկ Հայը հոն ձգելով Տէրտէրին հողաթափն ու թաշկինակը՝ կը վազէ իր սենեակն ու անկողնին կը մտնէ. Աղջկան ձայնը բոլոր քնացողները կ'արթնցնէ. Տոքա ծնողք ճրագ վառելով պատճառը կը հարցնեն պօռալուն. հիւրերն իսկ մտնելան էին նոյն րոպէին տան սիրոյ քով. մարդը կը հասկնայ որ հիւրերէն մէկուն գործն է, բայց որո՞ն, այս պէտք էր հասկնալ. եւ ահա Տէրտէրին հողաթափն ու թաշկինակը դժրազդաբար կը յայտնեն սոյն արիւակցութեան հեղինակը — Տէրտէ՛րը.— կը պոռան ամենը մէկ ու կը յարձակին խեղճին վրայ. վա՛յ կը բերին լեզուագար քահանայի գլխուն փայտերով ու հողաթափով:

էր. ոտքի ելաւ, Հրէային կամացուկ աչք ըրաւ որ հետեւէն գայ եւ ինքը սրճարանէն դուրս ելաւ. Հրէային իսկոյն հետեւեցաւ, ինչու որ փափաքին հասած էր եւ լաւ հասած. գնաց մարդուն հետ փողոցին մէկ խորշը. բազմահմուտ եւ լեզուագէտ մատիկին փորձը կրկնուեցաւ, այս անգամ տասներկու լեզու գրելով. սակարկութիւնը կատարուելով պարզամիտին գրպանէն 500 գահեկանը տեղափոխուեցաւ Հրէին քսակին մէջ. փակ մնր պարզամիտը մատիտը մատերուն մէջ՝ կապիկը ձագին պէս սեղմած՝ տուն վազեց, ուր դժբաղդաբար մինչեւ երեկոյ մատիտը իր չնորհքը ի հանդէս չ'բերաւ. եւ ոչ մինչեւ լոյս: Մատիտի ճիշդ արժէքն էր մէկ գահեկան:

7. — ՍՈՒՏ ՍՈՒՐԲ ՄԸ

Գիւղացի թուրք երեխայ մը չատ փոքր հասակէն բարերար մը չնորհիւ քաղաքի բարձր վարժարան մը կը մտնէ, ուր իբր տասներկու տարի անընդհատ աշխատելով՝ թէ՛ ընդհանրապէս վարժարանէն եւ թէ՛ մասնաւորապէս իրեն համակրող մի ուսուցչէն եւ մանաւանդ իր բնածին ընդունակութենէն օգտուելով, զանազան գիտութիւններու հետ մրջերէն լեզուն այնչափ լաւ կը սորվի որ՝ կարող կը լինի ամենալաւ ճանչցուած թուրք կարգացողներէն գերազանցիլ: Այսպիսի չնորհազարդ վիճակի մէջ կը մնայի վարժարանէն: Բայց կը հասծէ թէ ազքատ է, հետեւաբար ամէն չահու ապարէզ փակ են իր առջեւ. ի՞նչ ընէ: Քաղաքէն դեռ չ'մեկնած կ'երթայ իր սիրելի վարժապետին եւ կ'ըսէ. — Այսչափ ուսում եւ գիտութիւն ստացեցայ, չնորհակալ եմ, բայց ի՞նչ ընեմ որ հրապարակի վրայ

ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
Гос. Библиотека
ՀՍՍՌ-Ազգ ССР

անուն ստանամ, հարստանամ եւ մեծ մարդ լինիմ։

— Տղա՛ս, կ'ըսէ վարժապետը, մեր պարտքը մենք կատարեցինք, ուսում եւ դիտութիւն սորվեցուցինք քեզ, մնացածը քո գործն է, մտածէ, խորհէ, որոշէ, վճռէ եւ գործադրէ. միայն հաստատամիտ եղիր. աշխարհս մեծ է, ամեն բան կարելի է. երանի անոր որ յարմարցնել գիտէ։ Աշխարհս խոզ մ'է, խորհէ, խորովէ եւ կեր....

Պատանին դառնալով իր գիւղը գիշեր ցերեկ կը մտածէ մի նշանաւոր բան ընել. հազարմէկ ծրագիրներ, օդային դղեակներ կ'ուրուագծէ եւ կ'աւերէ. կարճ խօսք մի օր իր ծրագիրն աւարտած եւ բաւ համարելով գիւղէն կը ճնռռանայ. կ'երթայ Պոլիս, հոն երեք տարուայ չափ կենցաղավարական պայմաններու ալ ծանօթանալով կ'ուզէ գեւորի թրքաց նուիրական քաղաքը Մէքքէ, ուր իբր ազէտ եւ իբր քրիստոնեայ, որ մահմետականութիւնն ընդունիլ կը ցանկայ, կը ներկայանայ գենպեհլին, եւ սիրով կ'ընդունուի ու կը յանձնուի մի ազէտ սերվիչի թուրքերէն գրել եւ կարդալ սորվելու. չ'մոռնանք որ աղան իբրեւ ազէտ ներկայացաւ նոցա։

Նա կ'սկսի իր նոր վարժապետէն հիւֆ, պէ, բէ (Ա, Բ, Գ) դաս առնուլ մէկ շաբաթի չափ, եւ իբր առոյգ, աչխոյժ եւ հեզահամբոյր բնաւորութեամբ ամեն նուն սիրելի կը դառնայ, իսկ մեծաւորին (գենպեհլին) դրեթէ աչքը կը մտնէ. մանաւանդ երբ կը պատմէ թէ նոցա մարզարէն մի գիշեր երազին մէջ երեւնալով ինչպէս իրեն պատուիրեր էր լոյս հաւատքն ընդունիլ Մէքքէ երթալ, հաճի ըլլալ եւ եւ. որոց արդ եզի պէս կլլուելէն քաշվերուելով պատանին, մի օ մեծաւորէն կը խնդրէ եւ կ'սանայ թոյլտուութիւ մարգարէի դերեզմանը գտնուած աղօթարանի մէջ գ չերը մնալ աղօթելու եւ չնորհ խնդրելու համար։

Սմբողջ գիշերը կը քնանայ նա հոն. իսկ առաւօտուն աղօթարանը բացուելու ժամուն ձեռք կ'առնէ դուրանը (Մահմետականաց սուրբ գիրքը) եւ կ'սկսի բարձրաձայն կարդալ մեկնել, գովել եւ փառաբանել. այնչափ ուշադիր եւ յափշտակուած իր հոգեկան վիճակէն որ, բերանը կը փրփրի, աչքերը կը փայլին, ու չ'սեւնեւ հետզհետէ աղօթքի եկող բազմութիւնը, ու կը չարունակէ իր ընթերցումն. սերվիշներ, մօլլաներ եւ իմամներ, որք բոլորն գիտէին պատանւոյն որբ գէտ լինելը եւ դեռ երէկ ա, բ, գ, դաս առնելը. ապուշ կը դառնան սեռնելով որ նա այժմ դուռանը, որ արաբերէն է, ջրի պէս կը խմէ։ Հրա՛շք է. հրաշք պատահած! կը գոչեն միաբերան բոլոր հաւատացեալք, եւ իսկոյն կրօնապահին գիմելով կ'սեռան արբանեղոյն մէջ պատահած բարեբաղդութիւնը. որուն ժամ առաջ ականատես լինելու փափաքով մեծաւորն ալ կը վազէ աղօթարան եւ սեռնելով իրաց ստուգութիւնը, արդարեւ հրա՛շք, կը գոչէ եւ մեղմով մօտենալով հրաշքի բուն հեղինակին, ձայն կուտայ կը սթափեցնէ զայն իր հոգեկան զմայլելի յափշտակութենէն եւ թեւը մտնելով ոտքի կը հանէ սուրբ պատանին. յորժամ գեռ նա աչքերը երկինք բարձրացուցած զուռանէն հատածներ բերանացի կ'արտասանէր։ կը տանի զայն իր սենեակն հաւատացեալներու խուռն բազմութեամբ եւ առօք փառօք կը բազմեցնէ իր աջ կողմն, եւ կը հարցնէ նմա հրաշալի չնորհարերութեան եղելութիւնը. պատանին Ա.ՀԷտ, կը պատմէ թէ մինչեւ լոյս մարգարէի դերեզմանին վրայ աղօթեր, լացեր, ողբացեր եւ չնորհք է խնդրեր. եւ յանկարծ տեսեր է մի սուրբ մարդ. սպիտակազգեստ, սպիտակ եւ փառաւոր մօրուքով, լոյսերու մէջ եւ հրեշտակներով չրջապատեալ,

որուն ոտքերը գետին չէին դպեր. կը մօտենայ իրեն ոտքի կը հանէ, մի փոքը բաժակ կուտայ նմա ըմպել, ձեռքը գլխին կը դնէ եւ կ'անիրեւութանայ. — Մարգարէն է եղեր, մարգարէն — կը գոչեն բոլոր ունկնդիրները եւ չէյխը, մեծաւորը Աստուծոյ փառք տալով, կ'ուրախանայ եւ մանաւոր քնակարան ու ծառաներ կը յատկացնէ սրբացեալ մարդուն, որուն հրաշալի գիպուածը ամէն տեղ կը պատմուի, կը տարածուի եւ ուխտաւորաց հոսանքը ընկերակցութեամբ Թանկագին գեղին մեծապէն կը թափին սուրբ մարդու բնակարանը: Խոզը խորհուած, խորովուած էր: Սուրբ մարգու հաղնելիր հրաշակերտի պատմութեան ծաւալը մեծցած, ուխտաւոր քաղմութեան թիւն անհամար, սրբատեղւոյն եկամուտն ալ կրկնապատիկ տառապացած հետեւաբար ամենուն քսակներն ալ սկսան գիրանալ. բայց գեռ ուխտաւորաց վերջը չ'գար. սուրբ մարդն հազիւ ուտելու եւ քնելու միջոց կը գտնէ. ուստի ուխտաւոր քահրեպաչաններու ընդունելութեան յատուկ կարգ, կանոն եւ ժամանակ կը սահմանուի. եւ անթիւ ոսկիներու չեզջակոյտը կը բարձրանայ անընդհատ հինգ տարի. հազի Ահմէտ սուրբ մարդը կամ գերագոյն պատասխին, որ այժմ երիտասարդ է միլիոնատէր կը գառնայ: Խոզը խորովուած է, բայց ուտել պէտք է կը մտածէ ինքն: Բաղդը հոս ալ կ'օգնէ նմա: Նորա միակ սիրելի վարժապետը ծերանալով պաշտօնը կը թողու, եւ լսելով սուրբ մարդու մը Մէքքէի մէջ յայտնուելն ու նորա գործած հրաշքները զորս չերեւցած էր մոլեռանդ ժողովուրդը, փափաք կունենայ Մէքքէ ուղեւորելու, թէ՛ հազի գառնալու եւ թէ՛ հրաշագործ սուրբը տեսնելու: Ճամբայ կ'ելնէ, տեղը կը հասնի, կը ներկայանայ սուրբ մարդուն. ի՞նչ տեսնէ. աչակերտ եւ վարժապետ դէմ

առ դէմ կը գտնուին. երկուքն ալ խելօք եւ փորձառու, ո՛չ մի զարմանք կամ բացագանչութիւն բայց աչքերով նոքա կը խօսին ինչ որ պէտք էր. վարժապետն իւր ձեռական ուխտը կատարելով եւ իւր աշակերտի աննման յաջողութեան վրայ ուրախ կը գառնայ իրեն յատկացեալ խցիկը. մի քանի ժամէն կը հրաւիրուի սուրբ մարդէն, որուն տեղ առնելին երկար կը սեպնուի, կուսայ վերստին նմա իւր հայրական խրատներն եւ կը յորդորէ խոզն ուտել առանց տատանելու. մեկնիլ: Աշակերտը կը համաձայնի. վարժապետը կը ղրկէ մօտակայ քաղաքը իրեն սպասելու, ապա մի երազ տեսնելով կը յայտնէ մեծաւորին բոլոր սրբավայրերն ուխտի գնալու պէտքը ի լրումն իւր հոգեւոր վայելմանց: Հաւատնութիւնը կ'սատնայ, կը ժողվէ նուիրական ոսկիներն, ակռանքը եւ այլ թանկագին նուիրաբերութիւնները. մէկ ծառայով համեստաբար ճամբայ կ'ելնէ կ'երթայ վարժապետին որուն կուտայ սպացուած քսակը եւ ապա կուգայ Պոլիս, ծառան եւս զոհացնելով կ'արձակէ, եւ ինչ որ պէտք են եւ վայելուչ բարեկեցութեան համար, որոնք իւր հայրենիքը չեն գտնուիր, կը գնէ, բեռներ կապէ, կը գերծէ հնգամեայ չնորհարեր եւ չնորհաբաշխ մաղն ու մօրուքը, կեղեւն ալ կը փոխէ ալաֆրանկայ զգեստներով եւ մեծապատիւ Ահմէտ էֆէնտի գարձած վարժապետին հետ չգինաւ կը մտնէ հայրենիք երթալով խորհած ու խորոված խոզն ուտելու մտիկնալու:

Աչխարհս անիւ մ'է, երանի գարձնողին, կ'ըսէ առածը:

8. — ՀՐԻԱՑ ՄԸ ԲԱՂՆԻՔ Կ'ԵՐԹԱՅ

Հրէայ մը քաղնիք կ'երթայ, բայց մէկը պատիւ չ'ըներ անոր, ազատ կը մանէ, ազատ կելնէ, բայց հարիւր դահեկան կը վճարէ, որով բոլոր ծառայողներն ամօթով կը մնան։ Հինգ օր յետոյ կրկին կ'երթայ, այս անգամ բոլոր ծառայողներն անով կը զբաղին. յարդ, պատիւ, ուտելիք, խմելիք չափը կ'անցնեն. միայն 100 դահեկան ծախք կ'ընեն զայն պատուելու համար։ Հրէան այս անգամ կը վճարէ հինգ դահեկան. եւ երբ պատճառը կը հարցնեն, կըսէ թէ՝ առջի 100ը այս անգամին հաշուեցէք, իսկ հիմակուան 5ը առջի անգամին եւ հաշիւը կը դանէք։

9. — Ա.ԶԳԱՑԻՆ ՎՐԻԺԱՆԴՐՈՒԹԻՒՆ

Երկու Հռոմ եւ մէկ Հայ նաւակով մը կը ճամբորդէին. Հռոմեները սկսան հայութեան դէմ ծանր եւ անվայել խօսքեր ըսել. Հայը ծովու վրայ չատ կը վախնար, ուստի լռեց. եսկ երբ ցամաք ելան, ուսումնասիրեցին քննել առաւ անոնցմէ մին, միւսը փախած էր. երբ ոսոխականը ձերբակալման պատճառը հարցուց, Հայն բաւ թէ 500 դահեկան առնելիք ունի անկէ. այն ժամանակուան օրինաց համաձայն ոսոխականը պարտաւոր էր քննել զայն եւ քննեց ու դատաւորին տարաւ։ Հոն դատաւորն հարցուց Հայուն թէ ի՛նչ կուզէր Հռոմէն. Հայը պատասխանեց թէ 800 դահեկան պահանջ ունի. օրոյ ի պատասխան Հռոմն բաւ. «Առաջ 500 էր հիմա 800 կ'ըսէ. սա ախոյն է այս մարդն, ես անոր պարտք չունիմ։» Հայը խնդրից դատաւորէն իւր լսածին եւ Հռոմին ըսածին համեմատ առ այժմ 500 դահեկանը

գանձել։ Դատաւորը ըստ օրինի բռնի առաւ Հռոմէն 500 դահեկան, քանի որ նա իւր իսկ բերանով ըսած էր թէ առաջ 500 էր. եւ յանձնեց Հայուն։

Հռոմը իւր յիմար լեզուագարութեան պատիժն ստանալով երգուեցաւ ուրիշ անգամ պատշաճութեան օրինաց դէմ չ'մեղանչելու քաղաքավարութիւնն ունենալ. զոր սովրեցաւ 500 դահեկանով։

10. — ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԾԱՂՐԱԾՈՒՆ

Պարսիկ թագաւորը ծաղրածուին կ'ըսէ թէ պէտք է այսօր խոնարհի իրեն. իսկ ծաղրածուն կանխաւ սանձարձակ ազատութիւն ստացած ըլլալով թագաւորէն, չուզեր կատարել նորա հրամանը, եւ թագաւորը կ'ըսէ թէ հակառակ քո կամքիդ այսօր դու իմ առջեւս պիտի խոնարհիս, եւ մի քանի ժամ յետոյ թագաւորը պարտէզ կ'երթայ եւ փոքրիկ տաղաւարի մը մէջ կը նստի եւ անոր դուռը վերէն կիսով չափ փակել տալէ յետոյ, ծաղրածուն քովը կանչել կուտայ, մտածելով որ փոքր դռնէ նորա մտած պահուն մարդ կամայ յակամայ կը գլխուի, կը խոնարհի։ Ծաղրածուն կը մօտենայ թագաւորին դռնուած վրանը, կը դիտէ դրան տեսքը եւ հասկրնալով եղած մտադրութիւնը, կռնակը դրան կողմը դարձնելով կը գլխուի եւ ետեւ ետեւ նորա կը մտնէ. թագաւորը տեսնելով հանճարեղ ծաղրածուին կօրովմտութիւնը, պարգեւով կը վարձատրէ զայն։

11. — ՃԱՐՏԱՐԱՊՕՍ ԿԱՂԸ

Պարսիկ թագաւոր մը առաւ մը կանուխ ձիով դուրս ելած մի քանի հետեւորդներով. հազիւ տասը

քայլ յառաջ գնացած, դէմն ելաւ մի կարճահասակ կաղ մարդ ցնցոտիներով փաթթուած, Թագաւորին ձին մարդու ազգ երեւութէն խրաչելով՝ ցնցուեցաւ, յետ նահանջեց եւ Թագաւորը վրայէն վար ձգեց. բարկացած Թագաւորն իսկոյն հրամայեց ազիատաբեր եւ փորձանաւոր կաղին գլուխը կտրել. նոյն րոպէին դժբաղդ կաղը ձերբակալուելով դահճին յանձնուեցաւ, որ չէր գիտեր թէ ինչ յանցանքի փոխարէն կ'ընդունի այն անակնկալ մահը, եւ կ'աղաչէր դահճին մի վայրկեան Թագաւորին ներկայանալ. բան ընկալեալ սոլորութեան սոյն չնորհն եղաւ կաղին, որ երբ Թագաւորին ներկայացաւ, հարցուց իւր մահու մատնուելուն պատճառը եւ Թագաւորն ըսաւ անոր թէ — Դու այնչափ փորձանաւոր մէկն ես որ, առաւօտուն կանուխ դէմս ելար թէ չէ, ձիէս իջայ. քեզ պէս վատնգաւորներ պէտք է մեռնին: Օրհասական վիճակի մէջ գտնուող կաղը պատասխանեց այսպէս:

— Տէ՛ր Թագաւոր, ճշմարիտ է թէ ես չնորհալի մարդ մը չեմ, եւ Ձեր Վեհափառութիւնը դիս անանելով ձիէն իջայ զժբաղդաբար. բայց դուք, Տէր արքայ ինձմէ հազար անգամ փորձանաւոր, ազիատաբեր եւ վատնգաւոր էք. վասնզի առաւօտուն կանուխ առաջին անգամ Ձեր երեսը տեսայ թէ չէ, կեանքէս կը զրկուիմ. դուք ըսէք այժմ, Ձեզ ի՞նչ պատիժ հարկաւոր է:

Թագաւորը լսելով այս հանարձակ եւ տրամաբանական պատասխանը, ոչ միայն ներեց կաղ ճարտարախօսին, այլեւ մեծագումար մը քսակ պարգեւ տուաւ նմանչնչա քան զկաղն փորձանաւոր (ուղուրատ) չլինելու առաւելութեամբ:

12. — ՉԻ ԴՐՈՒԱԾ ՆԱՄԱԿ

Վարպետորդի անկուսի մը անօթի մնալով՝ իշխանական ճաշ մը վայելելու տենչով հետեւեալ կարգադրութիւնը կ'ընէ. հարցնելով կ'իմանայ իշխանազուն մի պարոնի ճաշած ժամն, յորում նորա տան դուռն րաղխելով ծառային կը յայտնէ թէ կարեւոր գործի համար պարոնին ներկայանալ կ'ուզէ. եւ ուղղակի ներս՝ ճաշարանը կը հրամցուի, ուր կը յայտնէ թէ — Մի պարոն խնդրած էր իրմէ նամակ մը հասցնել նորին մեծութեան եւ թէ ինքը հաւանած էր կատարել. ու զրպանէն մի մեծ կնքեալ պահարան կը յանձնէ պարոնին, որ իսկոյն ճաշն կը հրամցնէ նամակաբերն եւ նա իբրեւ պատուաւոր մարդ կը հաճի սոյն հրաւէրն չմերժել. կը նստի, կ'ուտէ, կը խմէ եւ փառաւոր յագուրդ մը յետոյ, երբ սուրճ կը խմուի, պարոնին զարմանքը մեծ կը լինի, անտեսելով որ պահարանի մէջ գտնուած նամակաթուղթը բոլորովին ապիտակ է, չ'գրուած. «Սա թուղթ է պ. եւ ո՛չ նամակ» կը գոչէ նամակաբերին. բայց սոյն վերջինը հանդիսաւոր անտարբերութեամբ կը պատասխանէ. «Գրագրներու մի սխալն պէտք է լինի այդ, կամ ժամանակ չտնտնալնուն մէջը բան մը չեն գրած կամ փոխանակ գրելու կամ գրուած գտնելու պահարանի մէջ, անշուշտ չ'գիտութեամբ ապիտակ թուղթն են դրած, զոր կարելի է դարմանել. միայն հաճեցէք ըսել ինձ թէ՝ երեկոյները ո՛ր ժամուն առնն կը գտնուիք ընթերցու, զուցէ յաջողիմ այդ մասին մի կարգադրութիւն ընելու հաճոյքն ունենալ հանդիպ ձեր վսեմութեան:» Պարոնը մակաբերելով թէ մի ճարպիկ խարեբայի դիմաց կը գտնուի, չոր կերպով կը պատասխանէ. «Երկրորդ նեղութիւն մը աւելորդ կը համարիմ»

13. — ԱՆՀԱՒԱՆ ՎԱՐԺԱՊԵՏԸ

Պարսից Նասրէտտին շահը բանաստեղծութիւններ գրելով իւր վարժապետին գաւազութեան կ'ենթարկէր միշտ։ Մի օր վարժապետը Շահի գրած ոտանաւորին չ'հաւնելուն, Շահը հրամայեց որ վարժապետը ախտը առնին եւ բանտարկեն։ Երկու օր յետոյ մի ուրիշ կտոր ալ գրելով կանչեց մարդը, յուսալով որ այս անգամ գուցէ վախէն կը գովէ այն նոր ոտանաւորը. բայց վարժապետը՝ գալով Շահի առեանն եւ նորա ցոյց տուածը կարդալէ յետոյ, առանց պատասխանելու սկսաւ հեռանալ դէպ ի դուռը։

— Ո՞ւր կ'երթաք. հարցուց Շահը։

— Ախտը. պատասխանեց վարժապետը։

Այս անուղղակի պատասխանէն զոհ մնալով թագաւորը, ներեց վարժապետին եւ ախտառային բանտարկութենէն ազատեց զայն։

Ընթերցողը կրնայ մակաբերել որ, վարժապետն անուղղակի կերպով երկրորդ գրութիւնն եւս հաւնած չ'ըլլալն յայտնած էր։

14. — ԱՊՏԱԿՈՎ ՃԱՇ ՄԸ

Անօթիին մէկը ճաշարան մտնելով լայնանիստ փորը կը լեցնէ մինչեւ կոկորդը, եւ ապա ճաշարանապետը կանչելով կ'ըսէ ։

Պարո՛ն, կը պատահի՞ երբեմն որ դրամ չունեցող մարդուկ գան խնդրէք, ուտեն, խմեն եւ վճարել չուզեն.

— Կրնայ պատահիլ, բայց յարդ չէ պատահած։

— Եթէ պատահի, ի՞նչ կ'ընէք այնպիսի մարդուն։

— Ի՞նչ պէտք է ընել, ապտակ մը կը զարնեմ եւ կը վռնտեմ։

— Լաւ ուրեմն, չո՛ւտ, ըրէ ընելիքդ, զի նոյն ինքն ես եմ այն մարդը ։ Ճաշարանատէրը հաճելի գտնելով այն խաբէական ձեռնարկը, ապտակ կը թողու նորա հեպղնահարն, որ չնորհակալութեամբ կը մեկնի՝ խօսք տալով ուրիշ անգամ չ'այցելել հան ։

15. — ՋՐԻ ՃԱՇ

Թիւ 12 չ'գրուած նամակի հեղինակն որ առէպ անկուտիւթեան (փող չունենալու) հիւանդութենէն կը բռնուէր. մի օր զայն դարմանելու համար լայն ճամբու մը մէջ կ'երթեւեկէր, ուրկէ կը յուսար իւր միտքը բացող լուսոյ մը ցոլացումը. եւ այդ բանը չ'ուշացաւ վասնզի «Հրամմեցէք»ի ձայն մը լսեալ, երբ սա խոհարարի մը խանութէն անցած պահուն՝ նկրս նայեցաւ կերակրոց դէպ տեսքն վայելելու առնջանօք. ի՞նչ ըսիք — ըսաւ նա հրամմեցէք, գոչող խոհարարին։ — Հրամմեցէք պատասխանեց կրկին խոհարարն ։ —Ի՞նձ կ'ըսէք հարցուց նա , եւ այո, պատասխանին վրայ իսկոյն ներս մտաւ եւ ոտքի վրայ կանգնած մնաց. խոհարարը աթոռ մը մօտեցնելով սեղանին «Նդրեմ, նստեցէք» ըսաւ. անօթին հնազանդեցաւ. խոհարարն հարցուց, «անչուշտ լաւ ախորժակ մ'ունիք». —Այո՛. —Ի՞նչ կը հրամայէք. — Ջ'գիտեմ. ինչ որ տաք. — Ապուր կը սիրէ՞ք. — Այո. կը սիրեմ. —Տամ ուրեմն —Տուէք ։ Ապուրին լափուեցէն յետոյ խոհարարը. —Պ. ձեղի մի լաւ մսոքախորով պաստառամո՞մ։

— Եթէ հաճիք գոհ կը լինիմ։ Այն ալ կ'անցնի։

— Ուրիշ ի՞նչ տամ Ձեզի. տապակած երբուծ կ'ախորժի՞ք ։

—Կ'ախորժիմ :

—Մէկ բաժին կը բաւէ՞:

—Կը բաւէ :

—Հրամեցէք :

Լափլիզուելով երբուծն ալ խոհարարը կրկին.

—Անուշելիքն մը կը հաճի՞ք ընդունիլ կ'ըսէ :

—Կը հաճիմ :

—Ո՞ր տեսակէն. խմորիղէ՞ն թէ պաղեղէն :

—Երկուքէն ալ :

Խոհարարը յիշեալներէն եւս զատ զատ երկու ա-մանով կը ներկայացնէ մեր փափկաճաշակ պարոնին, որը այդ կերակրոց վերջակէտներն միմեանց կը խառնէ լայնածաւալ որովայնին մէջ, եւ վերջին հրաւէր մ'ալ չմերժելով ի վերայ այդ ամենայնի սուրճ (քաֆէ) ալ խմելով, սիկար ալ ծխելով սառամոքսի ներածութեան առեւտրական մասը կ'ամբողջացնէ. բայց դրամատունը աւտրաման մի վերջին կէտը, դրամական հարուածը կար. չ'երկարեց ու ոտքի ելնելով :

—Շնորհակալութիւն բարեկամ, ինաք բարեաւ, ըսաւ :

— Բարի եկաք պարոն. բայց հաչի՞ւը : . . պատասխանեց խոհարարը :

— Ի՞նչ հաչիւ :

— Այսինքն կերածնուդ դրամը վճարեցէք :

— Ինչո՞ւ վճարեմ, դուք դիս գործէս յետ թողուցիք: կանչեցիք, հնազանդեցայ եկայ. կերակուր կերէք ըսիք, չ'հակառակեցայ. եւ ինչ որ առաջարկեցիք քաղաքավարութիւն բանեցնելով ընդունեցի. միթէ ձեր կամքը կատարած ըլլալուս համար ես ձեզի պէտք է վճարեմ թէ դուք ինծի :

Խոհարարը նկատելով որ այս ճամբան պարոնին հետ դլուխ եղնելն ժուռար պիտի լինի, եւ գործն

երկարելով աւելի կը վնասէ քան նորա օձիքը բռնելով, յորմէ արդէն բան առնել չէր յուսար, կամայ յակամայ «երթաք բարով»ը կ'արտասանէ. եւ այնուհետեւ իւր «Հրամեցէք»ներուն չափ ու սահման կը դնէ երկրորդ վարպետութիւն մը չ'պատահելու համար :

15. — ԱԿՆՑԻ ԼՈՒՄԱՑԱՓՈԽ

Եէնիչէրիներու ժամանակ Պօլսոյ մէջ լումայափոխութեան կ'սկսի Ակնցի մի հայ մարդ, որուն կը մօտենայ եէնիչէրի մը, ձեռքը մի ոսկի բռնած եւ կ'առաջարկէ սեղանաւորին գնել զայն. ակնցի փողափոխն թէեւ մէկ նայուածքով կը չափէ ոսկւոյն լայնքն ու երկայնքը, բայց մի քիչ մտածելէ . . . յետոյ (թէ ինչպէս պէտք է թուրքը խաբել) կ'ըսէ.

— Ագա՛, սա քանոնոց ոսկի է, բայց մաշած :

— Շատ լաւ 20էն պակաս, ի՞նչ կը վճարէք:

— 18 դահեկան :

— Ա՛ւ, վճարեցէք :

— Բայց ներեցէք մի անդամ կշռեմ, եւ կշռելով կ'ըսէ թէ պակաս է :

— Ագէկ, 14 դահեկան սուր, կ'ըսէ թուրքը :

— Անգամ մ'ալ փորձաքարին զարնեմ ագա, ըսելով կը փորձէ եւ ոսկու աստիճանին չատ վար ըլլալն կը յայտնէ :

— Է՛յ ուրիծն, ի՞նչ կ'արժէ :

— Պակսեցնել պէտք է հինգ դահեկան ալ, ագա:

— Էյ, սուր 10 դահեկան :

— Ագա 2 դահեկան ալ սարաֆլէք պիտի վճարէք, ըսած պահուն եէնիչէրին մարդուն ապտակ մը հարցնելով կը մեկնի եւ մեր լումայափոխին աչակերտը՝ որ

բոլոր արարողութեան ներկայ էր, տեսնելով թէ վարպետին ապտակ ուտելէն, որ գլխուն էր ընդունած, գլխարկը վախէն ոլոր մոլոր փախած եւ սեղեկի մի անկիւնն փակած էր, բաւ.

— Վարպե՛տ. երթամ գալոշքնիդ (գլխարկ) բերե՞մ։

— Տգա՛յ, ինչը ափ բերես. քանի որ մենք առ սարֆութիւնը ափ անենք իւէ, ապ խալըախը գլուխնիս չի մնար, կը պատասխանէ ։

16. — ՔՐԻՍՏՈՆԻԱԲԱՐ ԲԱԺՆԵԼ

Մայրը խնճոր մը տալով որդւոյն կը հրամայէ քրոջն հետ Քրիստոնեաբար բաժնել զայն եւ ուտել ։ Երբ տղան կը հարցնէ թէ ի՛նչ է այդ Քրիստոնեական բաժանումը, մայրը կը պատասխանէ. «Եթէ պատահի որ կիսուած բանին մէկ մասը մեծ մնաց՝ փոքր կտրուի, պէտք է մեծ մասն ընկերոջը տալ ։ Տղան խնճորը քրոջը տալով կ'ըսէ. —Քրիստոնեաբար բաժնէ որ ուտենք ։

17. — ՍԱՓՐԻՉՆ ՈՒ ՅԱՆԱՊՕՐԴԸ

Մարդ մը սափրի մը խանութը մտաւ սափրուելու եւ սափրուած միջոցին տեսաւ որ՝ խանութպանին մօտաւորապէս խանութի չորս կողմն անվախճան 20—30 անդամ թ.քաւ. յաճախորդն երբ այս անվախճան կեղտոտութեան պատճառն հարցուց, «վաղը իւանուբիհն պիտի եկնիմ» պատասխանեց սափրիչը։ Յաճախորդը խանութին մէկ կողմն երթալով սկսաւ միզել, եւ սափրիչին զարմացական եւ մի քիչ ալ բարկացուռ «Պարոն ի՞նչ կ'ընէք» հարցման ի պատասխան բաւ. «Ես հիմա պիտի նկնիմ խանութէն ։

18. — ՀԱՄԲՈՒՐԵԼՈՒ ՅԱՆԿՈՒԹԻՒՆ

Գեղջկուհի մը էշը առջեւը ձգած գիւղ կը մտնէր երբ գիւղէն դուրս կ'ելնէր մի օտարական, որ տեսնելով գեղեցիկ գեղջկուհին, զայն համբուրելու տենդանաւք հարցուց նմա թէ գիւղին մէջ Ս. Տիկինը կը ճանչնա՞յ եւ հաստատական պատասխանին վրայ, մօտեցաւ կինն համբուրելու. իսկ կինն բաւ անոր, յանձնարարութենով աւելի չուտ կատարելու համար էշս համբուրեցէք. զի նա ինձմէ առաջ գիւղ կը մտնէ ։

19. — ՀՈԳԵՓՈՒՈՒԹԻՒՆ

Հոգեփոխութեան հաւատով Անգլիացի մը Պոլիս գալով Հայ մը կը տեսնէ եւ նորա դէմքը երկար բարակ զննելէ յետոյ կ'ըսէ «Պարոն, ես կը զարմանամ գԶեզ հոս այսպէս տեսնելու. — Ինչո՞ւ եւ ի՞նչպէս . . . ։ — Ես գԶեզ Լոնտոնի մէջ ձի տեսած էի եւ այժմ մարդաւ կերպարանքով հոս վերածնած էք ։ — Ես ալ կը զարմանամ որ, այժմ տետ գԶեզ էշ կը տեսնեմ քանի որ Լոնտոնի մէջ մարդ ծնած էիք . . . կ'ըսէ Հայուն պատասխանը ։

20. — ԶԱՑԴ ՄԻ ԿԱՐԾԵՐ

Ճամբորդ մը կը պատահի մի ուրիշ ճամբորդի, որ երկու բեռնաւորեալ ձիերով յառաջ կ'երթար. կ'ըսէ

— Բարե՛ւ, ընկեր, կարծեմ քաղաք կ'երթաք ։

— Այո՛, կը պատասխանէ ձիերու տէրը ։

— Կարծեմ ծախու ապրանքներ են բեռներդ ։

— Այո՛։
— Կարծեմ թանկագին բաներ են։
— Այո՛։
— Կարծեմ հեռու տեղէ կուգաք։
— Այո՛։

Մեր ճամբորդն տեսնելով որ այս մարդը այո՛էն զատ բան չարտասանեց, նոր օրինակ հարցուցմ ա՛ալ կ՚ընէ ըսելով։

— Կարծեմ մէկ ձիերնիդ իւր բեռովն միասին ինձ պիտի տաք։

— Ջոր ինչ կարծես, կարծէ՛, բայց գայդ մի կարծեր, կը կըսէ բեռներու տէրն բազմակարծիք մարդուն։

21. — ՋՈՐՍ ՀԱՒԿԻԹՐ ԲԱԺՆԵԼ.

Թուրք սուլթան մը կառաջարկէ եպարքոսին՝ իւր եւ թագուհւոյն միջեւ արդարութեամբ բաժնել տեղանի վրայ գտնուած 4 հաւկիթը. եպարքոսը 2 ձու թագաւորին եւ 2 ալ թագուհւոյն վրաստյ. բայց սուլթանը սոյն բաժանման չ՚հաւնելով՝ ծաղրածուին կ՚ատա արդէ բաժանումն ընել։

Ծաղրածուն մէկ ձու առնելով թագաւորին կուտայ, իսկ միւս երեքը թագուհին պէտք է սատնայ կըսէ. եւ երբ եպարքոսը բան մը չը հասկնալով բացատրութիւն կուզէ, ծաղրածուն կըսէ. Թէ նորին վեհափառութիւնն արդէն ի բնէ ունէր 2ձու, մէկ ալ առնելով կ՚ուզեցնայ երեք. իսկ թագուհին բնաւ չունէր. ուստի հարկ էր տալ նորա 3 ձու. որով երկոքեան Յաման ձու կ՚ունենան. Սուլթանը կը հաւանի սոյն բաժանման։

22. — ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

Որբեւայրի մի տիկին որոշեց իւր տան մէկ մասը վարձու տալ, բայց չուզելով որ տան մէջ բազմութիւն եւ աղմուկ լինի, յարմար դատեց պանդուխտ այր մարդու տալ իւր տան աւելորդ մասը, եւ այս մտօք առաւ թուղթ մը եւ մատիտ ու մեծ տառերով գրեց. —Աժան նպաստն վարձու կը տրուի այր մարդու — գրուած ծանուցագիրը չորցնելէ յետոյ, թղթին միւս կողմը ոսկեհատ քանց որ տանի եւ փակցնէ սենեկի պատին, ու գրաւ թուղթը աթոռի վրայ եւ գնաց ոսկեհատ ձեռքը լուալու. նոյն միջոցին նամակ մը գրելու համար նոյն աթոռի վրայ նստաւ՝ մոռնալով որ ոսկեհատ ազդը տակն էր, որ կնոջ եռելի մասին փակաւ. նամակին պատասխանը գրեց իսկոյն եւ տարաւ թղթատարին, բայց ճանապարհին լսեց որ եռելէն ինկած չատ մարդիկ կը խօսին, կը խնդան եւ ոմանք ալ յատուկ անցնելով իւր դէմքը կը գնահատեն. կինը չատ մը չ՚հասկնալով, բայց միեւնոյն ժամանակ գժգոհ՝ մարդոց տան անվայել ընթացքէն չարունակեց ճամբան, հասաւ թղթատարին, նամակը յանձնեց. իսկ վերադարձին տեսաւ որ մեծ բազմութիւն գինքը աճուրդի հանած ծխծաղի ձայներով իրեն կը հետեւին. կնոջ համբերութիւնը հատնելու մօտ էր, երբ մէկը գալով հարցուց թէ — Քանի՞ կը պահանջէր վարձ։ — կինը կատղեցաւ բազմութեան հարց տրոցն ու քան քանը չափ չունէր. չուտուած կինը վերջապէս իմացաւ որ իւր եռելը փակուցած էր վարձու աղդագիրը. խելապարի նման փախաւ, մտաւ մօտակայ խանութը՝ ուր թուղթը պատռելով դուրս եկաւ անկէ եռելը մատիտ եւ հասաւ տուն, չնչատպատ ու ամօթահար։

23. — ՔԱՋՈՒԹԻՒՆ

Անգլիացի մը որ հոգեվիճակութեան չերմ հաւատացող մ'էր բնական պանդոկի պատուհանէն կը դիտէր հանդիպակաց տեսակը, ուր տխրագէմ մի մարդ երկար դրութիւն մը աւարտելէ յետոյ տոլճանակը կը լեցնէ, բաւական գինի կը խմէ եւ կուզէ ինքզինքը զարնել. բայց չը համարձակիր, քիչ մը կը մտածէ, կուլայ եւ վերատին տոլճանակը ձեռք կ'առնէ. դարձեալ չ'կրնար անձնասպան լինիլ։ Դիտող Անգլիացին որ մինչ այս վայրկեան իր սովորական պաղարիւնութեամբ նստած էր, տեսնելով տակեղով կը հանի մարդուն տեսակը, դուռը կը բացէ եւ ներս կը մտնէ. կը հարցափորձէ մարդը, եւ կ'իմանայ որ խեղճը նիւթական մեծ վնասուց ետքը կ'ուզէ մտածելով որ իւր վճարումներն ժամկէտին չ'կարենալ ընելուն համար անպատիւ պիտի լինի, որոշած է ինքզինքն սպաննել. բայց մտաբերելով իւր կինն ու զաւակունքը եւ նոցա ապագայ տխուր վիճակը, կը տարակուսի եւ չ'կրնար նպատակին իրագործել . . . : — Ա՛հ, բոլորն ա՞յդ է, կ'ըսէ մեր անգլիացին, որ չատ հարուստ էր. ա՛ս սա քսակը եւ երջանկայիր, ըսելով մի պատկառելի գումար պարունակող քսակ մը կը դնէ սրկաձեւին. իսկ ինքը (անգլիացին) յափշտակելով մարդուն գնդակներով լի տոլճանակը, կ'ըսէ. — Մարդ մի քիչ դրական եւ հաստատամիտ լինելու է, կ'արժէ՞ միթէ այդչափ երկար մտածել, խորհիլ, լալ եւ թունաւոր մեռնելու համար, — եւ ամենայն պաղարիւնութեամբ տոլճանակի փողը քունքին դնելով՝ բո՛ւմբ, կը պայթեցնէ տոլճանակն ու իւր ուղեղը եւ կ'իյնայ, որուն տաքարիւնութիւնը նիւթապէս կ'երեւի սեղանի յատակին վրայ :

24. — ԴՈՐՈՎԱՍԴՈՒԹ ՄԱՅՐ

Անգլիացի տիկինը՝ որուն աղջիկը հիւանդ էր, տատուծուն սպասուհիէն իւր թէյն ընդունած միջոցին կ'ընդունի եւ իւր աղջկան մահուան գոյժը. ու կը պատասխանէ ազահնոյն — Հիմայ տասը ժամնա՞ւն է, թէյս խմեմ եւ յետոյ այդ բանին վրայ կը մտածենք :

25. — ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՆՑ ՈՒՂԵՂԻ

Անգլիացին սեղանի հիւր էր Ֆրանսացւոյ մը, եւ վերջինս յայտնեց թէ քիչ յետոյ խոզի գլուխ պիտի ուտէն. Անգլիացին յայտնեց թէ իրենց կողմի խոզերը չատ անգամ քիչ ուղեղ կ'ունենան եւ երբեմն բնաւ չեն ունենար. ծառան իմանալով զայս, գնաց խոզի եփած գլխոյ ուղեղը պարպեց եւ կերաւ. սեղանի վրայ՝ յետ այլեւայլ կերակրոց, երբ գլուխը բերուեցաւ, տանտէրը տեսնելով որ գլխուն մէջ ուղեղ չկար, հարցուց ծառային թէ՝

— Ի՞նչ զարմանալի բան է այս, որ գլուխն առանց ուղեղի է :

— Զարմանալու ի՞նչ կայ տէր իմ, չատ կարելի է որ այս խոզը պարոնին (Անգլիացին ցուցնելով) հայրենիքէն եկած է, հետեւաբար առանց ուղեղի, պատասխանեց խորամանկ ծառան, եւ տանտէրը մեկէ աւելի պատճառով պարտաւորեցաւ կամայ յակամայ լռել :

26. — ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ

Տաքարիւն մի երիտասարդ հասակակից վեղանւոյ մը հետ Սատկան տաճարին երկրպագութիւն կ'ընէ

կատարեալ արարողութեամբ, եւ մի քանի օր յետոյ դատաստանական հրաւիրագիր կ'սանայ իբր բռնի առաքաստահերծ Սատկան տաճարին: Ի՞նչ ընէ, եղածն եղած էր, որոշեալ օրը դատարան ներկայանալով իր հաճոյից ընկերուհւոյն հետ կը բազմի ամբաստանեալներուն յատուկ աթոռին վրայ:

Աղաքաստաղերծ պարմանուհւոյն բողոքը լսուած էր. կը մնար գործադրիչ մարմնոյն խոստովանութիւնը կամ արդարացումը. ուրացում անկարելի կ'երեւար եւ բիտաարդին. մատնեց եւ միջոցը գտաւ:

Իրեն եղած հարցումները գրաւոր ընել խնդրեց, որ կատարուեցաւ եւ յետ դատավարութեան, յորում խոստովանած էր թէ այո՛ բողոքեալ գործողութեան գործադրիչն է, ուելցուց թէ ինքն ալ իրաւունք ունէր իր ականջներու խլանալուն համար նոր դատ բանալ եւ տուգանք պահանջել օրիորդէն:

— Վանդի, կ'ըսէր, երբ այդ գործողութեան վերջանալու մօտ բոլորովին միամիտ ինքզինքս հեչտութեան մէջ կը գտնէի, յանկարծ դատախազուհիս այնպիսի մի ուժգին ձայնով պոռաց որ, ականջիս թմրուկները պատռեցան եւ խլացայ: Աղջիկը լսելով այս զըրպարտութիւնը գոչեց. — Ո՛չ, ո՛չ, Տէր դատաւոր, ես ոչ միայն չ'պոռացի, այլ ճիչ մ'իսկ չ'հանեցի . . . :

— Է՛յ, ուրեմն սիրելիս, գոչեց աղան կամաւոր ու հաճոյական անձնատուութիւննիդ յայտնեցիք այժմ ինչ որ ձեր բողոքագրոյ մէջ բռնի կ'անուանէիք. եւ դատը չհանելով դուրս ելաւ:

27. — ԾՈՑԻ ԾԱՌԱՆ

Տէր եւ ծառայ միեւնոյն սենեկի մէջ պատահաբար պառկեցան մի գիշեր. ծառան ծարաւցաւ կէս գիշերին,

սենեկին մէջ ջուր կար, բայց ծառայի ծուլութիւնը ծարաւն յագեցնելու արգելք կը լինէր, սկսաւ ծառան զառանցել . . . — Ա՛ռ կ'ըսէր, մէկը եւլար ինձի ջուր տար, խմէի . . . : Տէրը լսեց զայս, եւ իսկոյն ձայն տուաւ ծառային, որ եւլաւ տիրոջը հրամանը կատարելու. — Ջուր տուր ինձ, հրամայեց տէրը եւ ծառան իսկոյն զաւաթը լեցնելով ներկայացուց, բայց պարոնը հրամայեց ծառային որ ինքը խմէ. ծառան խմեց եւ դնաց պառկեցաւ օրհնելով իր բարեգործ տէրը:

28. — ՕԳՏԱԿԱՐ ՅԱՆԴԳՆՈՒԹԻՒՆ

Ուսեալ, բարեկիրթ ու խելացի մի երիտասարդ հազար տեսակ բան մատնեց ընելու, բայց աղքատութիւնը ամէնն ալ ոչնչացուց. դիտցաւ որ փող էր հարկաւոր, անոր ալ ճարը գտաւ: Մօտերը իր մէկ աղջիկը 10,000ով ամուսնացնող մի հարուստի դիմեց եւ ըսաւ.

— Ձեզի 5000 չահեցնելու մի առաջարկ ունիմ կ'ընդունի՞ք արդեօք:

— Եթէ ճիշդ եւ վստահելի է, կ'ընդունիմ, պատասխանեց հարուստը:

— Մէկ աղջիկնիդ 10,000ով տուիք, միւսն ալ քնաքանարար նոյնչափ օժիտով պիտի տաք մարդու. ես պատրաստ եմ 5000ով առնել զայն, որով 5000 չհասած կը լինիք եթէ կը հաճիք, ըսաւ:

Հարուստ պարոնը նախ խնդաց բայց ապա յիշելով երիտասարդի բարի վարք ու բարքը եւ սոյն հանճարեղ գիւտը, չատ գեղեցիկ եւ յարմար գտնելով խօսք տուաւ եւ յետոյ իրօք ալ կատարեց իր խոստումը. եւ մեր խելացի երիտասարդը իր յանդգնութեան քաղցր պատուղը քաղեց թէ' գեղեցիկ կնոջ մը տէր եւ թէ' բաւական դրամագլուխի տէր դառնալով:

29. — Ո՞Վ ԿՈՒԶԷ 1000 ՈՍԿԻՈՎ Ա.Ղ.ՋԻԿ

Հարուստ փիլիսոփայ մը կ'ուզէր իւր աղջիկը կարգել. բնականաբար եթէ ո՛չ փիլիսոփայի, գէթ մի խելացի եւ բարի երիտասարդի հետ. բայց ի՞նչպէս գտնէր այդ խելացի երիտասարդը. սակայն գտաւ։

Լրագրի մէջ յայտարարեց թէ 1000 ոսկիով ով որ կը ցանկայ աղջիկ առնել թող իւր քովը գայ. Թարմ, գեղանի եւ խելացի աղջիկ. ո՞վ չ'ուզեր. բոլոր գրպանը պարապ ու ծակ երիտասարդներ դունդ-դունդ Թափեցան մարզուն տունը, որոց իւրաքանչիւրն առանձին ընդունելով փիլիսոփան հետեւեալ բանաձեւը կը կարդար նոցա։

Եթէ դուք կարգուիք պարոն, կ'ըսէր, 1000 ոսկինոց աղջկան հետ, հարկ է որ ունենաք աղախին, լուացարար, ծառայ, խոհարար, դերձակուհի եւ մէկ սարի յատոյ զատակի մը ծննդեան առեն մանկաւոած եւ կաթնաու, որոյ ամենուն ուտեստի, հագուստի եւ դրամական վճարման ծախուց գումարն գրեթէ 1000 ոսկւոյ կը յանգի. եւ այնուհետեւ ի՞նչ ընելիքնիդ չմնաի պիտի նաք. բայց իմ աղջիկս իւր ատեն յիշեալ բոլոր պէսքերը կրնայ հոգալ անձամբ. ուստի երեք տարուան մէջ ձեզ նոյն գումարը չանեցուցած կը լինի։ Սրտ կ'արժէ՞ ձեր հաշուով առանց դրամի առնուլ գայն . . . ։

Մեզ երիտասարդները յուսախաբ եւ տխուր կը գառնային աղջկան անէն, որովհետեւ այդպիսի հարստներու հետամուտ չէին. բայց գտնուեցաւ երիտասարդ մը որ սոյն յայտնութեան ազին բիր նելով հատանեցաւ այսպիսի չքնաղ յատկութեանց տէր աղջիկ մը առանց դրամօժիտի առնել. եւ իսկոյն պսակուեցաւ նորա հետ, եւ քիչ յետոյ մեր հարուստ փիլիսոփան իւր արժանաւոր փեսային պարգեւեց ծանուցեալ 1000 ոսկին եւ կրկնակի երջանիկ ըրաւ նորապսակ զոյգը։ Հրաժարեալ թեթեւամիտները ի զուր ղղջացին, բայց առնողն առած էր, ծախողը ծախած։

30. — ԿՈՎ ՈՐՍԱԼ

Որսորդ մը լեռներն ընդ երկար թափառելով, երբ չկարողացաւ ո՛եւէ կենդանի որսալ, յանկարծ դէմն ելած անտէր կովը բռնելով իւր տունը տարաւ. բայց մտածելով որ գործը դատաւորին կրնայ հասնիլ, գնաց եւ անոր պատմեց գործը եւ ամեն օր նորա մէկ մէկ ոսկեան մաձուն կաշառ խոստանալով դատաւորին հաւանութիւնն ստացաւ, կովը ի հարկին պաշտօնապէս իւրացնելու եւ մեկնեցաւ։

Երկու օրէն գործը դատարան հասաւ. կովին տէրը բողոքած էր. իսկ դատաւորը տեսնելով որ ըստ օրինի — լեռներու մէջ առանց հսկողութեան կամ անտէր դտնուած կենդանիք կրնան որսացուիլ — դատը վրճռեց ի նպաստ կովագող որսորդին, իսկ կովատէրը խեղճ ու խելայեղ տուն դարձաւ գլխակոր։

Կովատէր դարձող որսորդն իւր խոստումը պահելով մի քանի անգամ խոստացած մաձունը տարաւ դատաւորին. բայց մտածեց անկէ ալ ազատուիլ կերպով մը. եւ այդ կերպն էր հետեւեալն. մի օր ամանին մէջ լեցուց կովի թրիք, որուն վրայ ծածկեց մաձնի տերով. դատաւորն այդ օրը, նոյն իսկ ժամուն, տերը դղալով ուտելու բոլորին տեսաւ որ նորա տակ մի չիկակարմիր նիւթ կար, որ մաձուն չէր. Թրիքն էր. — Ա՛յ Թչուառական, որսորդին. ի՞նչ է այս. ինձ Թրի՞ք կերցընել կ'ուզես. գո՛ղ, ապերա՛խտ, եւայլն։ Որուն որ

տասխանեց ճարտարաբան եւ հաւաքձակ որսորդը. —Պ. դատաւոր, դուք Թրիքն այն ատեն կերաք, երբ մարդուն կովն դատաստանաւ ինձ իրաւունք վճռեցիք։

31. — ԳՈՂԸ ԿՐ ԲՌՆՈՒԻ

Գիւղաբնակ Կիկօն իւր զրացի Մկօյին կովը պիտի դնէր, մի քանի ծանօթներու մէջ սակարկութիւնը կատարուեցաւ երկար միջանկեալ թիւններէ վերջ, ի դին 40 արծաթի, բայց կովը նախքն մէջ կը գտնուէր. ուստի երեկոյին յանձնումը առղի պիտի ունենար։ Սակարկիչներու ժողովը ցրուելէ յետոյ, կռւատաէր Կիկօն գնաց առ Մկօն եւ խնդրեց որ վճարէ իրեն կովու դինը (40 արծաթ) որուն անակնկալ կերպով պէտք ունեցաւ։ Կիկօն մտածեց որ մէկ ժամ յետոյ կովը կուգայ եւ կ'ատանայ, ի՞նչ ձլատ եթէ մի ժամ առաջ զրամը առնու վճարեց. բայց երեկոյին Մկօն ուրացաւ զրամ առնելը եւ չյանձնեց կովը, որուն վրայ զայրանալով Կիկօն դիմեց իսկոյն առ արդար դատաւորն եւ յայտնեց խընդիրն։ Դատաւորը կոչելով Մկօն եւ նորա խօսքին հաւատալ ձեւացնելէ յետոյ ըսաւ. — Ախր աս մարդն ալ խեղճ է. կովի պէտք ունի, եկէք մեր մէջ մի հանգստութիւն ընենք 40 արծաթ հատաքինք եւ քեզ վճարենք, որ կովը առս։ Մկօն հաւանեցաւ եւ դատաւորին 10 արծաթ գրուելուն, որպէս ուրիշներ ալ 2—4—5 արծաթ գրուած եւ վճարած իսկ էին. լինքն ալ 5 արծաթ գրուելով վճարել իսկ. դատաւորն արծաթները դնելով բարկութեամբ պոռաց. — Ձլնա՛ր, ռասկա՛ն, չուտ, չուտ, ձերբակալեցէք այս մարդը. զրամները կեղծ են, չինծու են, եւ վազուց արդէն զրամանենգը կը փնտռէի։ Ուրացող Մկօն սոյն անակնկալ փորձանքէն

չուաբ եւ խելագորոյս —Ձէ՛, չէ՛, ասոնք իմ զրամներս չեն, Կիկօն տուաւ, 40 հատ են, սկսաւ պոչել եւ զբրպանէն մնացեալ 35 արծաթն ալ հանեց։ Դատաւորը խոյն խոստովանութեան վրայ իւր նպատակին հասած՝ վճռեց խնդիրն, որպէս եւ հարկ էր։

32. — ՓՍՑՏԻ ՄՍՐԴ

Լոնտոնի խոչորկակ մի պանդոկի մէջ հիւր իջեւանեցաւ հինաւուրց պատերազմիկ մը, որուն աջ ոտքն եւ ձախ ձեռքը թշնամիաց թնդանօթներուն ճարակ եղած էին. բայց հանճարեղ արհեստը նոյն կորուստները զարմանալի կերպով փայլուն անդամներով, զորս կը գործածէր մեր Վէտերանը (դինուորին անունը) խիստ յաջողութեամբ եւ ո՛չ ոք չէր կարող իմանալ թէ նորա երկու անդամները չինծու էին։ Երեկոյին հիւրը սենեկին մէջ առանձնացած կուշէր քնանալ, կանչեց պանդոկին մանչը եւ ըսաւ. — Սա ոտքս հանէ՛, թոկերն անձամբ փակելով։ Միամիտ մանչը ոտկայ այս նորութեան գործէն. բայց հնազանդելով, հիւրին ոտքը հանեց, գրաւ մի կողմ։ — Սա ձեռքս ալ հանէ՛, ըսաւ հիւրը եւ ձեռքին թոկերը քակեց. պատաւորն այս անդամ զարհուրելու չափ վախցաւ, զոր պատեց հիւրը եւ ուղելով աւելի զաւեշտական ընել ծառային սոյն զարմանալան գրութիւնը, երբ իւր ձեռքն ալ քակուելով ոտքին քով անգաւորուեցաւ, եւ պատաւորը կուշէր մեկնիլ իրեն տատանական երեւցած երեւութէն, կանչեց պատերազմիկը ծառան ըսելով. — Եկուր, սա գլուխս ալ հանէ՛։ Ծառան երբ այս վերջին հրամանն ալ լսեց, զարմանքով, վախով ու սոսկումով պաչարուած՝ մտածեց որ պարզապէս ծիւաղի կամ սա-

տանայի մը դէմը կը գտնուի. յորմէ անպատճառ մի վնաս կամ չարիք պիտի կրէ. ա՛լ ժամանակ չ՛անցուց, խելքը գլխէն թռած (եթէ արդէն կար) դուրը մոռնալով վազեց դէպ ի սենեկին պատչգամը, որ պարտէզին վրայ կը նայէր, քացաւ փեղկը եւ ինքզինքը վար նետեց։ Բարեբաղդաբար ծառի մը ցից ճիւղին անցաւ վերարկուն եւ կախ մնաց հոն մինչեւ որ նորա պուչոտուքը լողղներն եկան եւ այս խակ այլ խօսուն պոռոտը քաղեցին սանդուխով։

33. — ԿՐԹՈՒԱԾ ՄԱՐԴ

Մի քանի ոտքէ այլ բարեմիտ մարդիկ նստած կը խօսէին չատ նեւթերու վրայ, խօսք եղաւ եւ կրթութեան մասին, ու իւրաքանչիւրն անոնցմէ սկսաւ իւր ծանօթ կրթուած անձինքը գովել. այսինչը կրթուած է կ՛ըսէր մէկը. այնինչը եւս աւելի կրթուած, բարի եւ ազնիւ է, կ՛ըսէր միւսը. ասոնց նման գովեստներ. քիչ մը հեռու նստող մի ոտքէ երիտասարդի, Սահակի սիրտը չարժեցին. նա կը կարծէր թէ կրթուած մարդիկը կը գովուին. ուստի նստած տեղը կամացուկ մը կթմնեցաւ բարձին մի յայտնի ձեւով, որպէսզի գինքն ալ գովուին. բայց նկատելով որ գործն անօգուտ անցաւ, հազաց, փռնգտաց եւայլն. գործնապէս սկսաւ. վեր՛ ոտքս իւր մի ծանօթին խօսած միջոցին ըսաւ. — Պարոն Ս. ես ալ կրթուած եմ, չէ՞ք տեսներ։

34. — ԽԱԿ ՊՏՈՒՂ

Ամեն տեղ, ուր որ Հրէայ կայ, յայտնի են նոյնպիսի սրախօսութիւնները. որք յառաջ կուգան այն խոհեմ

կամ վախկոտ դրութենէն, յորում գտնուելով Հրէայք, չեն կարող պարզապէս պատասխանել իրենց դէմ եղած նախատանաց ու անարգանաց։ Այսպէս մի քրիստոնեայ օր մը երբ բարկանալով Հրէի կնոջ մը կը հայհոյէր ու կը նախատէր, ըսաւ Հրէուհին. — Ծանցանքը քուկդ չէ. այլ պարտիզպանին։ Ու երբ լողղները սոյն խօսքին պատճառն հարցուցին, բացատրեց ըսելով. — Անոր համար որ չատ խակ է այդ մարդը։

35. — ՄԱՐԴ ՃԱՆՉՆԱԼ

Մեծահարուստ մէկը կ՛օգնէր միշտ այն աղքատներուն, որք յառաջագոյն հարուստ եղած էին, եւ այս գործին մէջ չ՛խաբուելու համար նա իւր անվրէպ փորձերն ունէր։ Մի օր ներկայացաւ բարեգործին նոր որնանկ մը, որ անծանօթ էր. սա կ՛ըսէր թէ ժամանակաւ հարուստ եւ բարեկեցիկ եղած էր. — Շատ լաւ, հաւին ո՞ր մասն է համեղ. հարցուեցաւ անոր։ — Կեղեւն ու հաւուբը (ոտն ու կաշին) պատասխանեց հիւրը, որուն պէտք եղած նպաստը տալով օգնեց մեր ծանօթ բարեգործը։

Գիւղացի մը սոյն դիպուածն իմանալով իւր մանրամասնութեամբ, վազեց օգտուիլ առիթէն, եւ իբր կանխաւ հարուստ իսկ այժմ տնանկ ոք, ներկայացաւ հարուստին։

— Շատ լաւ, եղին ո՞ր մասն է համեղ. հարցուց հարուստը։

— Կեղեւն ու հաւուբ. պատասխանեց գիւղացին.

— Դուբս կորսուէ՛, ստախօս գիւղացի, ձայնը ծակեց խեղճին ականջը. դու գիւղացի ես, եղին կաշին կը հագնիս եւ թրիքը կը վաճառս ըսաւ հարուստը։

36. — ԿՈՎԸ ԳՈՂՅՈՂ ՓԵՍԱՆ

Ջոքանչը կով գնեց ձմեռուան մսացու. չէր ուզեր ըստ սովորութեան գրացեաց բաժին հանել անկէ. փեսան խորհուրդ տուաւ երեկոյին ուշ ժամանակ կովը փողոցը կապել եւ ապա ներս առնելով մորթել, ջարդել, խորովել եւայլն, ու միւս օրը ձայն հանել թէ կովը գիշերը փողոցէն գողցուեր է: Ջոքանչը լաւ գտաւ այս միջոցը եւ գործադրեց: Իսկ փեսան մթուն եկաւ կովը գողցաւ իր տունը տանելով մորթեց ու գործեց զոր ինչ հարկ էր. Միւս օրը ջոքանչին գնաց, հարցուց թէ կատարա՞ծ է խորհուրդը. խեղճ ջոքանչը կ'ըսէր. —Ա՛խ, փեսայ, կովս գողցուեցաւ: —Հա՛, ապրի՛ս, այդպէս ըսէ՛: —Չէ, փեսայ ճան գողցան: —Այո՛, այո՛, միշտ այդպէս: —Փեսայ, լրա՛ւ գողցան: —Բոլոր հարցնողներուն ալ այդպէս ըսէ: Բայց լսէ՛, լրաւ գողցան, կ'ըսեմ, չես իմանար: —Ես քեզմէ մի ուզելու չ'եկայ որ ինձ՝ալ այդպէս կ'ըսես. կը պատասխանէ փեսան եւ կը մեկնի. ու օրառաջ կը գնայ ջոքանչին հետ մի քանի ամիս.

37. — ՆԱՄԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հայոց Միացեալ ընկերութեան գաւառներէն մին, Պարոն Դ. նամակագրութեան մէջ բնաւ ուշադրութիւն չէր ընծեր պէտք եղած տեղը գնել, բութ, սառրակէտ, միջակէտ, եւայլ կէտադրական նիշեր: Նոքա թղթակցին մին երբ այս բանին դիտողութիւն ըրաւ նամակաւ. Գ. Դ. գրեց նորա մի նամակ լոյորովին կէտազուրկ, իսկ նամակի վերջին երեսին մէջ գետեղեց մէկ տող բութ, մէկ տող սառրակէտ, մէկ

տող միջակէտ, մէկ տող վերջակէտ, մէկ տող ապաստարձ, մէկ տող մակակէտ, մէկ տող երկար, մէկ տող պարոյկ, մէկ տող փակագիծ, մէկ տող ենթամնայ եւայլն: Ու ուղեցուց հետեւեալն. «Գ. կէտասիրաճար, ահա՛ ուղածէդ աւելի կէտեր. կամացդ համեմատ չարէ ուր որ կ'ուզես»:

38. — Գ. Դ.Ի ՄԻ ՍՅԼ ՆԱՄԱԿԸ

Մի օր յիշեալ ուսուցիչը կը մտնայ սառրագրել ղրկած նամակը, զոր սառցողը թէ՛ նամակի գրէն եւ թէ՛ պարունակութենէն իմանալով յորմէ ղրկուիլն, կը պատասխանէ նամակին, եւ սառրագրութեան մասին կը գրէ. «Հոգ չէ թէ սառրագրութիւնդ մոռցուած է. ձեր նամակագրութեան յատուկ եղականձեւն արդէն յայտնի է. ուրեմն կը մնայ ուշադրութեան արժանի մի այլ կէտ. հասցէն որոյ մասին ես խորհուրդ կուտայի Զեզ, լուրջ ուշադրութիւն դարձնել. վասնզի պէտք է գիտնալ որ առանց հասցէի նամակ մը տեղը չկրնար հասնիլ: Ո՛տսի հասցէն չ'մոռնաք»: Գ. Դ. այդ օրէն իր բոլոր թղթակցութիւններն կ'ընդհատէ, մանաւանդ եզական բառէն վրայ սառսիկ սրամրած. զի այդ բառն ըստ նորա հասկացողութեան եզ բառէն եղած կը կարծուի. ինչպէս կովկասցին կով բառէն: Ըստ իս պէտք է գրել այսուհետեւ եզական բառին տեղ եզակիական, երբեմն ուսուցիչներու անհասկացողութիւնն չ'վիրաւորելու համար:

39. — ՆԱՄԱԿԻ ԳԻՐԸ

Ինքզինք Գ. ամեն բան կարծողին մէկը հեռաւոր բարեկամին նամակ կը գրէ, որ բնաւ չ'կարզացուիր

գրի տգեղութեան պատճառաւ, այս յայտնութեան վրայ նամակագիրը իւր պատիւը պաշտպանելու համար անձամբ կ'երթայ բարեկամին գտնուած քաղաքը եւ գրած նամակը ջուր խմելու դիւրութեամբ կը կարդայ որով կը հաստատէ թէ իր գիրը անընթեռնելի չէ, ինչպէս որ թշնամաբար յայտարարուած էր։

40. — ԿՈՑՐ ՅԱԿՈԲԸ

Անոնք լաւ չեմ յիշեր Յակոբ թէ Աւետիք միականի Մշեցին Աւագ չաքթուն իւր դրացիէն մի տապակ կը խնդրէ ու չ'ստանար, որու վրայ զայրացած իակոյն ճամբայ կ'ելնէ դէպ ի Կարին (վասնզի այն ժամանակ Մշոյ շուկայէն մէջ պղնձագործ չ'կար) տապակ գնելու. նորա կինն երկար ժամեր եւ օրեր կ'սպասէ, մարդը չ'կայ. երեք օր յետոյ նոր տապակը ձեռքը՝ անէն ներս կը մտնէ մեր միականին։

41. — ԴՐԱՄ ԽՆԴՐԵԼՈՒ ԿԵՐՊ

Ա. փոխ դրամ կ'ստանայ Հ.էն երկու ամսէն վճարելի. բայց ամիսները կուգան, կանցնին եւ պարտքը չ'վճարուիր. Հ. մի քանի անգամ անօգուտ այցելութիւններ կ'ընէ Ա.ին, ու վերջապէս հատած համբերութեամբ մի քանի յաւուր պատշաճի ծանր խօսքեր կ'ընէ Ա.ին, որուն կը պատասխանէ Ա. ըսելով. —Պարո՛ն, որչա՛փ անկիրթ էք դուք. այդ կերպո՞վ դրամ կը խնդրուի. եթէ կերպը չէք գիտեր, գոնէ իմ ձեւիմէ դրամ խնդրած կերպս յիշեցէք. այդ կերպով դրամ ուզել կ'ըլլայ, գացէք չեմ կարող ձեզ դրամ տալ։

41. — ԻՆՉ ԸՍԵԼ Է ՊԱՐՏԱԿԱՆ ՄՆԱԼ

Երկու վաճառականներ առեւտուր կ'ընեն. մին կը ծախէ, միւսը կը գնէ. առեւտրոյ գումարն կը յանդի 10000ի. գնորդն պատրաստ 8000 կունենայ, զոր վճարելով վաճառքն կ'ըստանայ եւ մնացեալ 2000ի համար մի պարտամուրհակ կ'ըստորագրէ. մուրհակի գրուածքն մօտաւորապէս սա միտքն ունէր թէ՝ 10000ի վաճառք գնելով Պ . . .էն վճարած եմ 8000 եւ պարտական պիտի մնամ 2000։ Գնորդը կը մեկնի, օրեր կուգան, չաբաթներ կ'երթան, ամիսներ կ'անցնին եւ պարտքը չը վճարուիր։ Պահանջատէրը մի օր մուրհակ ի ձեռին կը ներկայանայ պարտատիրոջ որ կը զարմանայ իրմէ դրամ պահանջուելուն, ահա նորա բառացի պատասխանը՝ զոր կուտայ պահանջատիրոջ.

—Մուրհակի զօրութեամբ ես պարտական պիտի մնամ միշտ եւ եթէ այսօր ձեր դրամը վճարեմ պայմանս դժուած պիտի լինիմ, որ ինձ անօթի է. պայման մը երկու կողմանէ ընդունուած, ուրանա՛լ, անկարելի է։ Ուրիշ խնդիր է եթէ դուք այդ մուրհակը պատռէք ու ոչնչացընէք եւ ապա ինձմէ անպայման դրամ պահանջէք. բայց այդպիսի մի բան ալ կարծեմ դուք չէք ընդունիր. Ուրեմն յարգենք պայմաններս, ու միշտ բարեկամ մնանք։ Երեւակայեցէք անհետաւոտ պահանջատիրոջ առեւտրականն տպիտութեան պատուղը, որ միակ վճարելի բառը պարտամուրհակին մէջ չ'նշանակուած լինելուն չատ բնական պատճառաւ հրաժարեցաւ 2000էն, որոց փոխարէն մի լաւ դաս առաւ սակայն։

42. — ԾԱՅՐԱՅԵՂՈՒԹԻՒՆ

Պարոն մը ծառային գործ մը հրամայած միջոցին կը փափաքէր որ ծառան ինքնին մտածէր հրամայուածին յարակից պէտքերն ալ, ու զանոնք ևս գործադրէր. օրինակ, եթէ գրիչ ուզէր, պէտք էր ծառան բերէր նաեւ կաղամար, թուղթ, պահարան, նամակագրոշմ եւայլն. ծառան այս չզթայի կանոնին մէջ անվարժ՝ չատ անգամ յանդիմանութիւն կը լսէր իր տիրոջմէն ու յաճ կ'ըզդար թէ ինչո՛ւ չէ կարող իր Պարոնը գոհացնել, եւ սկսաւ վարժութիւն ընել։

Մի օր հիւանդացաւ տիրոջ երեխան եւ ծառան հրաման ստացաւ բժիշկ կոչելու. ծառան միայն բերաւ յարակցութեան կանոնը եւ գործադրեց զայն այսպէս. նախ տան բժիշկը կանչեց, մտածեց որ կրնայ պէտք ըզգացուիլ բժշկական խորհրդակցութեան, ուստի բոլոր անուանի բժիշկներն ալ հրաւիրեց. դեղ պէտք պիտի լինէր քնականաբար, դեղագործը տուն գրկեց. անդամահատութեան սովորութիւնն մտաբերից, հռչակաւոր մի քանի անդամահատ վիրաբոյժներ ևս հրաւիրեց. հիւանդի մը մեռնիլն անկարելի չէր քանդայից յոյս տուաւ, վերջին խորհուրդը կատարել տալէ. մեռելներն յայտնի բան է որ տունը չեն պահեր, վազեց դերեզմանատունը դամբարանը պատրաստելու հարկաւոր պէտքերն հոգաց. թաղման համար փառաւոր դագաղ, ծաղկեփունջ, մահարձան, մոմեր, զգեր, ժամկոչ, մեռելաթաղ եւ կառք բոլորը կարգին եւ պատշաճ եղանակաւ հոգալով կազմ ու պատրաստ վիճակի մէջ դրաւ, կանխամտածեց որ մահացող պէտք էր, իսկոյն ապրուստին յանձնարարից զայն. ննջեցեալի ծնողաց սգաւորական սեւ զգեստներն եւս ծառայի ուշադրութենէն

չվրիպեցան. ասուեղինաց մեծ վաճառատան պատուիրեց պատշաճ կերպասեղէններն անմիջապէս տանտիկնոջ հաւանութեան ներկայացնել. եւ մտածելով որ ա՛լ ամեն բան կարգին է, տուն դարձաւ. փողոցին ծայրէն սկսեալ վերոգրեալ պաշտօնէից, գործակալաց, վաճառականաց, արհեստաւորաց, աշխատաւորաց լեզէոնն լեցուած էր մինչ փողոցին միւս ծայրն. տանտէրն ու ծառանները չուար ու խելառ դարձած՝ եկողին խօսք չէին կրնար հասկցնել. ծառան ամսականի յաւելում կը յուսար իր աննման չզթայի կանոնին գործադրութեան 'ի վարձատրութիւն. բայց դժբաղդաբար գործէն վռնտուեցաւ։

43. — ԽՕՍՔ ՀԱՄԿՑՈՂ ԾԱՌԱՑ ՄԸ

Բազմախոտիկ սեղանի մը չուրջ հրաւիրեալք երբ փիլաւ կուտէին, բրինձի հատիկ մը դպալէն սահելով կանգ առաւ մի պարոնի լայն մօրուքին վրայ, որուն ճարատաան ծառան —վարպետնուայն վրայ ասկակ իջաւ, ըսելով իմացուց իւր տիրոջ բրինձի իյնալը. բազմականները չատեր դէպ ի պարտէզ նայեցան, իսկ մօրուքին տէրը բրինձը վար գահավիժեց։ Ջայս նկատելով մի զարտակ գլուխ բազմական, միտքը գրաւ որ այդ բանը դաս տայ իւր ծառային եւ ինքն ալ գործադրէ մի օր, եւ իր նպատակ հասկացողութիւնը 'ի հանդէս բերէ։ Ուստի երբ տուն գնաց միաքն եկաւ այս խորհուրդը ճիշդ այն բռնելին երբ արտաքնոցը կը գտնուէր եւ ծառան դրան առջեւ գուրսը գործով մը կ'զբաղէր. անհամբերութեամբ իւր պատուէրը տուաւ ծառային, եւ ծառան խոստացաւ կատարել 'ի հարկին։

Դատարկ գլուխ հարուստը լոկ այս նպատակին հասնելու համար վաստաւոր խնճոյք տուաւ բարեկամաց.

սեղանի վրայ բրինձը մեծ մեծ աչխատանքով յաջողեցաւ մի քանի անյաջող փորձերէ յետոյ ձգել մօրուքին վրայ, ու անշարժ կը սպասէր որ ծառան իւր չնորհքը ցոյց տայ, բայց ապուչը գասը մոռցած էր. վարդ ու սոխակ՝ թոռմած ու թռած էին թշուառականի մատքէն, բայց հարկ էր մի բան ըսել. բայց ի՞նչ ըսել. աչքը ակնարկ ակնարկի կը հասցնէր. վերջապէս ծառան բերանը բացաւ. — Աղա՛, աղա՛, արտաքնոցինը մօրուքնիդ . . . եւ ուրիշներու վերամբարձ ծիծաղի գոռոչուտը ընդհատեց ապուչին խօսքի չարունակութիւնը :

44. — ՑԻՄԱՐ ՈՐՈՇՈՒՄ ՄԸ

Մարդուն մէկը ծով մտաւ զովանալու համար եւ քիչ մնաց որ խեղդուէր. վանդի լողալ չէր գիտեր. ու երբ ծովէն ողջ, առողջ դուրս ելաւ, Աստուծոյ փառք տուաւ իւր ազատման համար. ուղղակի եկեղեցի գնաց. մոմ վառեց եւ այնտեղ սրտանց ու հաստատ կերպով որոշում տուաւ — Ուրիշ անգամ ջուրը չմանել մինչեւ որ լողալ չ'սովրի :

45. — ԼԵԶՈՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ԴԱՍ

Թուրք մը Արաբիայ կերթայ եւ կուզէ սոխ գնել, բայց չ'գիտնալով թէ արաբերէն ի՛նչ կ'ըսեն սոխին, այլեւայլ չարժուձեւերով բանջարավաճառին կը ջանայ հասկցնել. վրայէ վրայ գիծեր կը քաշէ, կլորակ ձեւեր կ'ընէ, ձեռքը գնդաձեւ ցոյց կուտայ եւ ապա Արաբին բաթթոցաւոր գլուխը ցոյց կուտայ. Արաբն իսկոյն մի կաղամբ կը ներկայացնէ Թուրքին :

46. — ԴԱՐՁԵԱԼ ՍՈՒՏ

Սոխի խնդրակ Թուրքն մի այլ խանութ կերթայ եւ կը սկսի ձեւական լեզուն. խանութպանը ձեռքը վայտ մ'առած Արաբերէն հատա՞ (ա՞յս) հատա՞ ըսելով բոլոր ծախու ապրանքները ցոյց կուտայ, իսկ Թուրքը որ միայն արաբական լա (ո՛չ) բառը գիտէր լա լա կ'ըսէ. վերջապէս խանութպանը կարգաւ կը հասնի սոխին, որ չարոցաւոր կախուած էր վերէն, եւ Թուրքը հա՛, հա՛, կը գոչէ: Արաբն ալ ա՛ պասալ (սոխ) կ'ըսէ. եւ որովհետեւ պաս ալ Թուրքերէն կոխե ա՛ն կը նշանակէ, Թուրքն իսկոյն խանութին առաջ գտնուած բիզնեահին կը կոխէ վեր բարձրանալու, որ սոխն առնէ. սակայն խախուտ սեղանը կը կործանի եւ անոր վրայի հարիւրաւոր ամանները, որք կաթ, մածուն, կարագ, իւղ, սիսեռ, լուբիա, սեր, ձէթ եւ ձիթապտուղ եւայլն կը պարունակէին, կոտոր, փշուր, կը ցրուին փողոցի սալայատակին վրայ, ուր արդէն Թուրքն ալ իյնալով վիրաւոր գլխուն արիւնը դադրեցնելու ջանք կ'ընէր. երբ Արաբ խանութպանն կատաղած այսչափ ջնասի վրայ չէր գիտեր ընելիքը: Խնդիրը հասաւ գատարան, ուր երկաբօրէն քննուելէ եւ ծեծուելէ յետոյ վճիռ կայացաւ թէ երկու կողմն ալ անմեղ են. միմիայն յանցաւորը լեզուն է. զոր չ'կրնալով պատժել, կառավարական անասունին վճարից եղած ջնասուց մեծագոյն մասը : Պասալ արաբերէն սոխ կը նշանակէ :

47. — ՀԱՐՑՈՒՄ

Ձեռքը ձու բռնած խելօք Դաւիթին կ'երթայ գիւղացի մը եւ կ'առաջարկէ նմա գիտնալ թէ ի՞նչ կայ ձուերին մէջ :

—Ի՞նչ բանի կը ծառայէ այն, կը հարցնէ Դաւիթ։
—Ուտելու, կ'ըսէ գիւղացին։
—Ի՞նչ գոյն ունի։
—Դուրան սպիտակ, իսկ մէջը կարմիր կամ դեղին։
—Հա՛, իմացայ, չողկամը ծակեր եւ մէջը սեւսպղին են անցուցեր, կը պատասխանէ անուանի խելացին։

48. — ԻՇՈՒՆ ԽՕՍՔԸ

Հայր եւ մայր գիշերը նստած կը խօսակցէին, նկատ ունենալով իրենց միակ զաւակի ամուսնութեան խընդիրը. կինը կը փափաքէր չուտով կարգել տղան, որ արդէն 22 տարեկան էր. իսկ այրը կ'ըսէր որ դեռ չուտ նի. որոյ ի գարման որոշուեցաւ որ իրենց ունեցած մէկ էշը ծախեն եւ տղան կարգեն։ Տղան այս բոլորը գաղտնի լսած էր։ Անցան երկար օրեր. էշը դեռ տունն էր։ Տղին համբերութիւնը հատաւ եւ վերջապէս մի օր հարցուց իր ծնողաց ըսելով. «Իշուն խօսքն ա՛լ ինչո՞ւ չէք ըներ»։ Հայր եւ մայր բաւական խնդացին եւ ուրախացան սոյն պարզամիտ առաջարկութեան վրայ, եւ քիչ ժամանակէն էշը ծախեցին, մանչը կարգեցին։

49. ՇԱՏԽՕՍ ԿԻՆ

Տիկին Ծաղիկ կանուխ կովը դուրս հանեց նախիր խառնելու եւ հանդիպեցաւ Մանուշակ տիկնոջ որ աղբիւր կերթար կուժ ի ձեռին ջուր ընելու։

—Բարի լոյս։ —Աստծու բարին։ —Ինչպէս էք։
—Շնորհակալ եմ։ Դուք ինչպէս էք . . . հապայն, հապայն, հապայն, հապայն. սկսան խօսիլ, խօ իլ, խօսիլ,

խօսիլ, խօսիլ ու խօսիլ։ Ինչ կ'ըսէին, չիտակը ես չ'իմացայ . անցան րոպէներ, ժամեր, անցաւ եւ արեւը դնաց մայր մտաւ եւ կովերը վերադարձան տուն. որոց բառաչումէն սթափելով համեստաբարբառ երկու տիկինները, իմացան որ երեկոյ էր եղեր. եւ գիտէ՞ք ա նոնցմէ մին ինչ ըսաւ. —Ա՛խ, երկու խօսքս մնաց, կովերն ալ դարձան։

50. — ԼՌՈՒԹԻՒՆ

Սրբազանը ժամացոյցը սեղանի վրայ դրաւ եւ ծառային պատուիրեց որ սենեկին մէջ լռութիւն լինի, ձայն չ'ելնէ եւ քնացաւ։ Սմին բան խաղաղ էր եւ հանդարտ. բայց ծառային ականջը ձայն մը կը լսէր մեղմ եւ մշտատեւ. ինչ էր, ո՞վ էր, չէր գիտեր. սմին անկիւնն չրջեցաւ, եւ սեղանի վրայէն լսեց ձայնը, որ ժամացուցին էր. բայց նա չէր գիտեր թէ ինչ է ժամացոյց, մամացոյց։ Յանուն Սրբազանի լռութիւն հրամայեց. ժամացուցի ականջէն (օղակէն) քաշեց, չեզաւ. հայհոյեց, դարձեալ ոչինչ. սպառնացաւ մեռցնել, թէ չի լռէ. եւ նա (ժամացոյցը) մնաց յամառ, միշտ չը'ք չի'ք ընելով. ծառան նորա պոչէն (չղթայէն) բռնելով կամացուկ դուրս հանեց որ չ'պոռայ եւ այնպէս ուժգին քարին զարկաւ որ՝ չարդ ու բուրդ ըրաւ։ Տեսաւ որ այս անգամ խելացուոեր է, ներս բերաւ եւ տեղը դրաւ։ Սրբազանն արթննալով երբ ժամացուցի վիճակը տեսաւ, բարկացաւ։ Ծառան վախնալով «Ինքը դուրս գնաց եւ քարին զարնուեցաւ ես ալ ներս բերի» պատասխանեց։

51. — ՏԳԻՏ ԾԱՌԱՅ

Նոր տարւոյ առթիւ գրի եւ կարդալու վրայ զաղափար չունեցող ծառայ մը իւր տիրոջ կողմանէ նորա մի բարեկամին նուէր եւ նամակ կը տանի. բայց ճամբան նուէրը գողնալով միայն նամակը կը յանձնէ տեղը։ Նամակն առացողը կարդալով գրուածը՝ կը պահանջէ ղրկուած նուէրը. իսկ ծառան կը պատասխանէ թէ ուրիշ բան չ'կար։ —Ահա նամակը կ'ըսէ որ կար, կ'ըսէ մարդը. իսկ ծառան —Նա առա կը խօսի, կը պատասխանէ եւ խնդիրը կը փակէ։

52. — ԿՐԿԻՆ

Երկրորդ անգամ երբ նուէր եւ նամակ կը տանի դարձեալ նոյն ծառան, նախ նամակը կը պահէ քարի մը տակ, ու յետոյ հանելով կը հասցնէ տեղը. սակայն գողութիւնը կրկին կը բռնուի. — Սուտ կը խօսի թուղթը, ասւ. կը պատայ ծառան. Նա ոչ մի բան չ'տեսաւ, դուք ինչո՛ւ կը հաւատաք անոր, կ'ըսէ։ Ո՞վ կրնայ խօսք հասկցնել այնպիսի տգէտին։

53. — ԱԴԱՀՈՒԹԻՒՆ

Սպանի ակռան կը ցաւէր, գնաց ատամնաբուժին, որ յայտնեց թէ պէտք է քաշել զայն։ —Քանի վճարելու եմ. հարցուց ազահը։ —Մէկ արծաթ։ —Իսկ ութ երկու հատ քաշէք մէկ ու կէս արծաթով կարելի չէ՞։ —Կարելի է։ —Ուրեմն քաշեցէք քովինն ալ պատասխանեց ազահը։

54. ՈՒՐԻՇ ՄԸ

Մի ուրիշն ալ հիւանդացաւ, բժշկին հարցուց թէ քանի՞ւ կրնայ դինքը լաւացնել. եւ ապա քահանայէն իմացաւ թէ ո՞րչափ կը ծախսուի ննջեցեալի յուղարկաւորութեան համար. եւ երկու ծախսերէն վերջինը փոքր լինելուն, զայն ընտրեց եւ բժիշկը ճամբեց։

55. — ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆ

Աղքատ մարդ մը հասարակաց պարտէզէն կը գըտնէ դրամապանակ 1000 ոսկւոյ արժէքով լեցուն. Ատուծոյ փառք տալով իր այս բաղդաւորութեան վրայ ուրախ զուարթ՝ նախ կ'որոշէ բաղնիք երթալ եւ յետոյ կարգին հագուստ եայլն գնելով հագուիլ, չքնաւիլ։ Ուզակի բաղնիք կերթայ, ներս կը մտնէ, կը լուացւի, կը մաքրուի ու դուրս կ'ելնէ հագուելու. եւ ի՞նչ տեսնէ իրարանցո՛ւմ, մարդ մը ոստիկանով կը խուզարկէ բոլոր ներկայից գրպանները. որ 1000 ոսկիի արժէքով քսակը գողցնել է տուեր եղեր բաղնիքին մէջ. այս այն մարդն է որ դրամը կորուսած էր պարտէզին մէջ եւ բաղնիք եկած նոյն ժամուն։ Պահ մը յառաջ ինքզինքը բաղդաւոր կարծողը հիմայ դժբաղդանալու մօտ էր. ոսկիները իւր վրայէն պիտի հէլէին, պիտի առնուէին եւ ինքն ալ իբր գող բանտ պիտի նետուէր։ Ահա թչուառութիւն. սա կը գտչակէր որ խուզարկուն ուղղակի իր գտած քսակի տէրն է. կ'երթայ նորա մօտ, եւ կ'ըսէ. —Բարեկամ ձեր դրամապանակը ո՞ւր էր։ —Այո՛։ —Կազմն ալ ոսկեզօծ մորթէ՞ էր։ —Այո՛։ — Ոչերեմն աճապարեցէք հասարակաց պարտէզը, ուր այդպիսի մի դրամապանակ գտնուեցաւ, որուն մէջը 1000 ոսկւոյ թղթա-

դրամ կար եւ գանողն ու ոստիկանք նորա տէրը կը փնտռէին։ Մարդն անմիջապէս յիշելով որ ինքը քիչ առաջ նոյն պարտիզին մէջ դրամական գործառնութիւն էր ունեցած եւ հոն մոռցած իւր քսակը, իսկոյն բաղնիքէն դուրս նետուեցաւ, «գա՛յ, գա՛յ» գոչելով եւ հեռացաւ։ Իսկ բաղդատօրեակ աղքատը վերին աստիճանի խորամանկ հնարագիտութեամբ ո՛չ միայն աղատեցաւ մի վտանգաւոր կացութենէ, այլ եւ հաստատապէս իւրացուց գտած մեծ դումարն, յորմէ վճարելով բաղնիքի ծախքն՝ աստիճան մ՚եւս ուրախանալով իւր ճարպիկութեան վրայ, դուրս ելաւ արդէն որոշած հաճոյական ծրագիրը գործադրելու։

56. — ՇՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆ

Կոստանդնուպոլսոյ մէջ, ուր չուներն առատ եւ պատուաւոր են, այդ պատճառաւ ալ չատ չփացած եւ անկիրթ, համարձակ եւ գող, ֆրանսացւոյ մը սրունքը չան մը ակռաներով կը չօշափուի. ֆրանսացին ալ փոխադարձ՝ իւր հաստ գաւազանով կը չափէ չան սրունքը որ կը վիրաւորի. անցորդներէն ոմանք կը կատղին եւ ֆրանսացին ոստիկանութեան կը մատնեն իբրեւ սրբապղծ. ոստիկանապետը կը վճռէ ի հատուցումն չան հատած անպարտաւութեան եւ վիրաւորման տուգանք վճարել 10 արծաթի։ Ֆրանսացին կ՚ըսէ, թէ այսպիսի դարձուածներու մէջ տուգանքը կը պատկանի վիրաւորեալին կամ նորա ծնողաց, եղբօր կամ կնոջ։ Սրդ ո՞վ է պ. չան ազգականը կամ ժառանգակիցը, որուն վճարեմ 10 արծաթը . . . եւ լռութիւնը կը տիրէ։

57. — ԴԱՐՁԵԱԼ ՊՕԼՍՈՑ ՄԷՋ

Ի Պօլիս նորեկ, հարուստ գերմանացի մը բարկութեան միջոցին խօսքով ընկել կը յայտարարէ մի թուրքի այն գործողութիւնը ինչ որ առն եւ կնոջ միչեւ կը պատահի կ՚ըսէն. թուրքն անպատուեալ այդու, դատ կը բանայ իւր գերը կատարել ցանկացող գերմանացուն դէմ, որ եւ կը դատապարտուի 5 արծաթ տուժելու ու կը տուժէ, եւ ապա վերոյիշեալ բանաւոր գործողութեան սիրահար գերմանացին առ դատաւորն ու առ նորա 4 խորհրդականներն եւս ուղղելով կանխաձայնեալ հայհոյութիւնը, կը վճարէ 25 արծաթ եւս եւ դուրս կ՚ելնէ դատարանէն 30 արծաթէ մերկացեալ։

58. — ՁԻՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆ

Պօլսոյ մէջ չիսան տարի յառաջ կար մի զօրաւոր եւ ազդեցիկ ոստիկանապետ. սա մի օր հրապարակի մի անկիւն կը տեսնէ ձիաւոր մի բեռնակիր, որ ծանր բեռան տակ ձին կեցուցած, ինքը նստեր խաղող կ՚ուտէ. Պ. ոստիկանապետը որուն համար կ՚ըսէն թէ չատ արդարադատ ու խղճահար էր, մարդուն քով կը սպասէ մինչեւ խաղող ուտելուն վերջանալը, ու յետոյ ձիուն բեռը մարդուն կռնակը կը կապէ եւ ձիուն կուտայ մէկ չափ դարի, որուն մինչեւ աւարտիլը կը սպասէ հոն ձիատէրը բեռան տակ թողլով եւ ապա անխօս կը մեկնի, այսպէս խղճային մի դաս տալով ձիաբեռնակրին։

59. — ԻԻՂԻՆ ԴՈՂԸ

Վերոյիշեալ պաշտօնեան կը տեսնէ որ իւր խոհարարը կարագի խոշոր գունդ մը թղթապատ՝ ծոցը տե-

զաւորեց եւ դուրս կը մեկնի. կը կանչէ զայն եւ նոյն րոպէին կը հրամայէ իւր իսկ ներկայութեան մի խոչոր սանով հալվա եփել. պատրաստել։ Խոհարարը կը հնազանդի. ժժռիանման հնոցին վրայ կը դնէ սանը, իւղը խարկէ, ալիւրը կը լեցնէ եւ կը սկսի խառնել, հալվա եփել. աչքն ալ աթոռով բազմած կը սպասէ. հնոցի սաստիկ տաքութենէն խոհարարի ծոցի կարագը կը հալի, կը սկսի ծոցէն, գրպաններէն եւ վարտիքի վարէն ու վերէն ծորիլ, դուրս հոսիլ. պարոնը չ'տեսնել կը ձեւացնէ. ծառան գործը ձգել կարող չէ. կը չարունակէ. բայց թանկագին հագուստը կը գունաթափի. մարդն արդէն գեհենաւէժի նման մինչ նոյն վայրկեանը հազարումէկ գոյն փոխեր էր դէմքով եւ կեղեւով. վերջապէս հալվան կ'եփի. խոհարարն ալ սանքն մինչեւ դուխը կը տապկուի. տէրը հալվային համը նայելով չատ կը հաւնի եւ հրաման կուտայ խոհարարին որ երթայ հինայուր կուզէր երթալ յառաջադոյն։ Սոյն դասն ալ բոլորովին անհոգ կերպով եւ փիլիսոփայաբար կ'աւանդէ Պ. ոսոիկանապետը իւր խոհարարին։

60. — ՆՇԱՆԱԾԻ ԽՕՍԻԼ

Անգլիացի ուսումնական մը Փարիզի մէկ վարժարանը կայցելէ, կը հարցնէ, կը քննէ աշակերտ, գիտութիւն, ծրագիր, աշակերտ եւ վարժապետ, կարգ ու կանոն եւ ամեն բան լաւ կը գտնէ. բայց կը ցանկայ մի պակասութիւն վերադրել վարժարանին. եւ այս նպատակաւ կը հարցնէ տեսչին.

—Հոս նշանացի խոսիլ չէ՞ք սորվեցներ աշակերտաց։

—Ո՛չ, բայց ա՞ր կը սորվեցնեն այդպիսի մի բան։

—Անգլիա, մեր երկիրը։

—Ի՞նչ օգուտ ունի այդ բանը։

—Շատ օգուտ ունի, աղմուկ չ'լինիր վարժարանին մէջ։

—Դուք գիտէ՞ք նշանացի խոսիլ։

—Այո՛, գիտեմ։

Տեսուչը մարդուն անհեթեթ դիտողութիւնը ծաղրելի ընելու համար այցելուն եւ վարժապետները կը հրաւիրէ իւր սենեակն եւ վարժարանի միականի (մէկ աչքը կոյր) խելագառակ ծառային կ'երթայ, կ'առաջարկէ գալ եւ անդրիացւոյն հետ նշանացի խոսիլ իբր այդ արուեստը գիտցող. ծառան կը համաձայնի եւ տեսչին կողմանէ կը ներկայացուի այցելուին։ Այցելու անգլիացին եւ միականի ծառան նշաններով կը սկսին խոսիլ։

Անգղ. — Մէկ ձեռքին չորս մատները գոց, ցուցամատը կը տնկէ դէպ ի ծառան։

Ծառայ. — Երեք մատները գոց՝ ցուցամատն ու միջնամատը կ'երկնցնէ դէպ ի անգլիացին։

Անգղ. — Երեք մատները կը բանայ.

Ծառայ. — Մատներն ուժգին գոցած՝ բռունցքն կ'երկնցնէ այցելուին։

Այդ ժամանակ այցելուն բերանը բանալով, չատ լաւ, չատ լաւ խօսեցաւ ըսելով ծառան կը գովէ։

Տեսուչը կը հրամայէ ծառային մեկնիլ եւ նա կը հեռանայ. ապա կը խնդրէ այցելուէն որ հաճի պատմել թէ ի՛նչ խօսեցան։

Անգղիացին կը պատմէ.

Ես ըսի թէ Աստուած մեկ է (մէկ մատս ցոյց տալով)։ Նա՝ ըսաւ թէ հովը ուրիշ մըն ալ կայ (երկու մատը բանալով)։ Ես՝ երեք անձինք են ըսի (երեք մատներս երկարելով)։ Նա՝ թէեւ երեք են բայց մեկ մը կը կազմեն ըսաւ (բռունցքը ցոյց տալով)։

Քիչ յետոյ միականի ծառան կը կանչուի նշանացի խօսածն բերնով բացատրելու. ահա եւ նորա յայտարարութիւնը.

Պարոնը ինձ ըսաւ թէ ես մէկ աչք ունիմ (մէկ մարդը ցուցնելով)։ Պատասխանեցի. թէեւ մէկ աչք, բայց հու երկու աչքէդ զօրաւոր է ա՛յն։ Ապա նա ըսաւ (երկք մատը ցուցնելով) թէ երկուքս երեք աչք ունինք։ Որուն վրայ բարկանալով՝ մատներս ուժգին գոցեցի եւ բունցքս զօրաւոր կերպով մղեցի յառաջ դէպ ի պիտնական պարոնին երեսը, յորմէ վախնալով նա, իսկոյն վերջացուց մատնախօսութիւնը եւ սկսաւ զիս դովել իբր քաջ մատնաբան. յորմէ հրապուրեալ ներեցի նմա։

Այս բացատրութեան վրայ մակաբերեցէք ունկնդիր վարժապետներուն ծիծաղը եւ անդլիացի ինքնահաւան այցելուին վիճակը։ Զի դոյն երեսաց նորա չըրջեցաւ եւ հազիւ լսելի ձայնով միայն բարեաւ ըսելով առաւ քալեց։

61. — ՍՏԱԽՕՍՆ ՈՒ ՊԵՐՃԱԽՕՍԸ

Սաղմոս մը պերճախօսի հետ վիճաբանելով կ'ըսէ թէ իւր խօսած սուաը պերճախօսը չէ կարող դարմանել. որուն հակառակ կը խօսի ընդդիմախօսը եւ կը խոստանայ իւր պերճախօսութեամբ քօղարկել նորա սուտն, որչափ ալ մեծ եւ անհատանալի լինի այն։ Այս նպատակաւ նոքա երկոքին կը մտնեն մոլեռանդ քաղմութեան մէջ. սաղմոսը կ'ըսէ ժողովրդին թէ՝ «Այսօր երկինքէն չան ձայն է լսեր»։ Բազմութիւնը կը կատաղի այս ծայրայեղ եւ հայհոյական յայտարարութեան վրայ եւ կուզէ սաղմոսին վրայ յարձակիլ, երկինքը չներու բնակարան ընելուն համար, եւ լաւ մը պատժել զայն.

բայց նոյն պահուն պերճախօսն յառաջ երթալով կ'ըսէ թէ՝ «այս առաւօտ կանուխ տեսայ արծիւ մը, որ երկու վոքրիկ չուներ խլելով վեր բարձրացաւ. նոցա ձայնն էր անչուշտ մեր բարեկամի լսածն» եւ յաղթանակը կը տանի սաղմոսին վրայ։

62. — ԾԱՂՐԱԾՈՒԻՆ ԿԱԽՈՒԵԼՈՒ ՏԵՂԸ

Հռոմայեցի մի ծաղրածու իւր թագաւորին առջեւ թեթեւ պակասութեամբ յանցաւոր կը գտնուի, եւ կը վճռուի ըլլալ կախաւած. ազաչանք, ղղջում, պաղատանք, անօգուտ կ'անցնին. թագաւորը սաստիկ բարկացած, «պէտք է կախուիս, անպիտան» կը գոչէ ծաղրածուին եւ կը հրամայէ գործադիր մարմնոյն՝ նոյն ժամուն վեր կախել եւ կորնչցնել անչնորհ խեղկատակը։

Ծաղրածուն հոգի ի բերն անպատմ մ'ալ կը դիմէ թագաւորին եւ կ'ըսէ, —եթէ կեանքս չէք չնորհեր, գէթ հրաման տուէք որ զիս կախին միայն հաւնած տեղս։ «Վա՛ւ, կախաղանը ինքը թող որոշէ». կըսէ թագաւորը ծաղրելով։

Դահիճ եւ պատասպարեալ՝ ինչպէս կատու եւ մուկ ձամբայ կ'ելնեն կախաղանն որոշելու. դահիճը կախելու չուանը կը պատրաստէ. ծաղրածուն մտքովը զայն կը ծաղրէ. կ'երթան, կ'երթան ու կ'երթան. դահիճը վերջապէս կ'ըսէ կախուելիքին. — Շուտ բրէք եւ ձեր վերջինը յիշեցէք։ —Շատ լաւ, շատ լաւ. կը պատասխանէ ծաղրածուն եւ մօտենալով մատաղատունկ ծառի մը, կը հրամայէ դահճին իւր պարտքը կատարել. —Բայց այս բարակ ճիւղէն կարելի չէ՛ մարդ կախել. կ'ըսէ դահիճը։ —Գ. դահիճ այդ ձեր ո՛չ գործն է եւ ո՛չ իրաւունքը. ես թագաւորական հրաման ունիմ

հաւնած տեղէս կախուելու, չուտ պարտքդ կատարէ. կը պատասխանէ խեղկատակը, չուանին ծայրը պարանոյն անցնելով, որուն միւս ծայրն ալ պահիճը ծառի ճիւղին կը նետէ. կը քաշէ եւ մարդը կը կախէ, բայց նոյն իսկ վայրկենին ճիւղը կը կոտրի եւ մեր կախաղանեալ զուարճասէրն աղաղակով կ'ըսէ դահիճին. —Տե՛ս այժմ կախուելով թէ՛ վեհափառ Թագաւորին հրամանը կատարեցի եւ թէ՛ ինչպէս սովորութիւն է բոլոր կախուողներուն, կախուեցայ. բայց չմեռայ. այսու թէեւ Ձեզ ձեր արհեստն ի գործ դնելու հաճոյքէն զրկեցի, բայց այս բանն հաւատացէք որ խիստ հարկաւոր էր. ուստի ներեցէք:

Թագաւորը լսելով սոյն հնարագիտութիւնը չատ կուրախանայ, որ 'ի զուր արիւն հեղլու պատճառ եղած չէր բարկութեան մէջոցին:

63. — ՀԱՆՃԱՐԵՂ ՇՈՒԱՑԱԼ ՄԸ

Սրբազնական մի Թիկնապահ՝ որ առատ առճիկ առանալով հանդերձ իւր չափազանց չռայլութեան պատճառաւ չէր կարող բոլոր ծախսերն հոգալ, չատ անգամ հարկաւոր իրեղէններն 'ի վաճառ կը հանէր. այսպէս որ մի օր պարտաւորեցաւ ոսկեայ ժամացոյցը ծախել եւ միայն չղթան կը պահէր. անոր ծայրը կապարեայ մի գնդակ անցնելով փոխանակ ժամացոյցին, զոր իմանալով իւր ընկերներն սոյն ծիծաղելի գործն յայտնեցին Թագաւորին. որը մի օր յանակնկալս հրամայեց սոյն Թիկնապահին որ ժամացոյցը նայի եւ ըսէ թէ ժամը քանի՞ է: Սակայն արթուն Թիկնապահն ժամացոյցի չղթան քաշելով գնդակը գրպանէն դուրս հանեց՝ եւ այնինչ Թագաւոր եւ եւ նորա պաշտօնեայք ծիծաղի

քրքիջն արձակելու վրայ էին, բարձրաձայն եւ համարձակ ըսաւ.—Վեհափառ Տէ՛ր, անկեղծ Թիկնապահիմը սակայն վայելուչ է իւր վեհ. Թագաւորի կենացի նպաստ գրպանին մէջ ամեն վայրկեան մի մանաթայր գնուած կրել, քան ժամացոյց: Թագաւորը հասնելով սոյն հանճարեղութեան պարգեւեց նորա մի ոսկի ժամացոյց եւ մի Թուղթադրամ ասոր: Քիչ ժամանակէն առաջուան Թիկնապահը պարտաւորեալ մի բան ալ ծախել. եւ ծախեց պարզեւեալ սրոյն երկաթը, մտածելով որ այդ բանը չի յայտնուիր եւ երկաթին տեղ հատած տեղ յարմար մի փայտ. բայց նորա չար բաղդէն Թագաւորը սոյն վաճառումն ալ իմացաւ. եւ մի օր զուարճանալ ուզելով բոլոր աւազանին իւր մօտ կոչելով կեղծ մահապարտ մը գրին մէջ ահել եւ կանչեցին չռայլութեան հերոս Թիկնապահն եւ հրամայեցին նմա նոյն իսկ տեղւոյն մէջ պլխատել մահապարտն. մի րոպէ մէր հերոսին խորհուրդներն խառնեցան, խաւարեցան. բայց նա իսկոյն այս գժուար կացութենէն ազատելու միջոցն ալ գտաւ, ըսելով. —Վեհ. Տէ՛ր, Ձեր հրամանը սոյնօրինակ պարագաներու մէջ բազմիցս կատարած եմ եւ այժմ իսկ պարտաւոր եմ սա մահապարտին գլխատն ալ կատարել. բայց կը մտածեմ թէ մի բան կայ:

—Ինչ բան:

—Այսինքն թէ . . .

—Ըսէք, այսինքն ի՞նչ:

—Այսինքն թէ այս մարդը անմեղ է, ինչպէս կը վկայէ նորա անվրդով վիճակն ու ծառայիլ հոգեբանական ազդումն:

—Բայց եա՝ պէտք չունենալով ո՛չ նորա վիճակի երեւութին եւ ո՛չ ձեր հոգւոյ ազդման, կը հրամայեմ իսկոյն եւեթ գլխատել զայն:

—Շատ լա՛ւ, վեհափառ Տէ՛ր, կ՚ըսէ Թիկնապահը եւ ձեռքը սրոյն երեսակալին տանելով աչքերը վեր կը բարձրացնէ եւ կը գոչէ.

—Ո՛վ Աստուած, տուր ինձ զօրութիւն մէկ հարուածով Թոռնել սա մարդու գլուխն, եթէ յանցաւոր է. իսկ եթէ անմեղ է սրոյս երկաթը Թող փայտ դառնայ, որ անմեղ արիւն չ՚Թափեմ. կ՚ըսէ եւ սուրը կը քաշէ։ Գիտենք արդէն որ սուրը փայտաչէն էր, հետեւաբար Պ. Թիկնապահն ալ յաղԹանակը վերտին վաստակած, որով կրկին կ՚արժանանայ նա Թագաւորական պարգեւներու եւ նուէրներու. միայն պատուէրը տանելով որ ուրիշ անդամ աւելի խնամով վարուի իրեն եղած Թանկագին բարձր պարգեւներու հետ։

64. — ԽԱՐԵԲԱՆԵՐ

Երեք գիւղի մէջտեղը գտնուած ընդարձակ արօտավայրի մը տէր լինելէ ուզելով իւրաքանչիւր գիւղացիք, երկար ժամանակ կը մրցին միմեանց դէմ. բայց պաշտօնական սեպհականութեան դիր չունենալնուն համար՝ կառավարութիւնը տեղւոյն վրայ քննութիւն մը բանալով խնդրոյն վերջ տալ կը փափաքի եւ մէկ օր միջոց տալով գիւղացւոց, կը հրամայէ յաջորդ օրը գալ եւ երդում ընել տեղւոյն իրենց պատկանողներուն։ Հետեւեալ օրը երեք գիւղացիք կը հաւաքուին դարձեալ նոյն տեղը եւ Ս. գիւղացիք յառաջ անցնելով կ՚երթնուն եւ կ՚ըսեն. Թուրքերէն լեզուաւ (զի գործը Թուրքաստանի մէջ կը պատահի) «Մապալը պիզէ. պիզտէքի ճանա. պատերըմըզ Թօփրաք պիզիմ տիր»։ Որ ըսել է «Մեզքը մեզի. մեր վրայի հողուն, որ կոխած հողերնիս մերն է»։ Կառավարութիւնը խնդիրը կը վերջացնէ՝ ի

նպաստ երդուեալներու եւ միւս երկու գիւղացիք կը զրկուին արօտավայրի սեփականատիրութենէ։ Բայց գիտէ՞ք ինչ ըրած էին երդուեալ գիւղացիք. նոքա մէկ, մէկ ճանճ բռնած եւ չամիրած էին հերիւններու (պիզ) վրայ, զորս դրպաննին պահած էին, եւ ապա կօչիկներունէն մէջ լեցուցեր էին իրենց գիւղի հողէն, որով իրենց կոխած հողի մասին երդուելնին ճիշդ էր. եւ մեղքը մեղի (պիզէ) ըսելով հերիւնին ըսել կուզէին. իսկ մեր վրայի հողուն ըսած ժամանակնին՝ յայտնի բան է որ չամիրեալ ճանճերն կ՚ակնարկէին։ Ահա ձեղի գիւղական պարզ բայց մեծ խաբեբայութեան նմոյշ մը։

65. — ՃԱՇԱՐԱՆԻ ՄԷՋ ԱԶԳԿԱՊՈՒԿ

Մեր Թիւ 12 ձերմակ նամակի հեղինակին երկու սխրագործութիւններն համարձակութիւն կուտան նմա մի աւելի հանդիսաւոր խրախճանութիւն ընել հանդերձ բարեկամօք։ Եւ մի օր ըստ նոր ծրագրի նա կը հաւաքէ իր պատուարդին պատկանող ընկերակիցներ, որոց-մով անկատ անօթիներու խմբակ մը կազմած, իբր ընդհանուր սպարապետ նոցա, կ՚առաջնորդէ զանոնք քաղաքին մի ճոխ եւ բազմախորհրդակ ճաշարանը, որու վերնայարկը բարձրանալով մի սենեկի մէջ՝ մեծ ու բոլորշի սեղանի մը չուրջը կը չարէ իր արբանեակներն, եւ ինքը՝ իբր օրուան զիւցազնը կը տանձնէ հրամայատարի, պատասխանատուի եւ հիւրասիրութեան դերը. կը կոչէ սպասաւորողն, կը հրամայէ տեսակ տեսակ ըմպելիներ, հանդերձ պատշաճ եւ յարմար պարագայիւք, զորս կը վայելեն անխնայ եւ աննախանձ. ապա կը սկսին խորհրդակներու չարքը, ճաշակաւոր եւ առատ կերպով. արգանակ, մսեղէն, ձկնեղէն, բուսեղէն, խմորե-

ղէն, պողեղէն, քաղցրահամ դինիներու ընկերակցութեամբ կ'այցելեն հիւրերու հիւրընկալ որովայններն, որոց երկարժամանակեայ փոթէրն ու ծալքերը կը բացուին, կը լայնանան. այնպէս որ ի սեղծմանէ աշխարհի ո՛չ մի փոր մարդկային՝ այնչափ լայնացած, ուռած ու թմբկացած չէր ըստ վկայութեան չաւաակերներու օրագրին: Հացկերութի բոլոր պարագաներն անթերի կատարուած լինելու համար ըստ օրինի ճաշարանաց, հարկ էր վերջին բաժակն ալ ըմպել, կերածնուն դրամը վճարել. ուստի այս մասին ալ պակասաւոր չ'դտնուելու համար՝ սպասաւորէն խնդրեցին հաշիւ ներկայացնել, որ երկու վայրկեանէն ի հանդէս բերաւ մի երկայնահասակ թուղթ, մէկ կողմէն բաւերով եւ միւս կողմէն թիւերով բեռնաւորեալ, որուն ստորոտը, գծի մը տակ, թիւերու բազմանդամ ընկերութիւն մը՝ իւր երկարութեամբ եւ խազերուքներով պահ մը օձի երեւոյթ մը յառաջ բերաւ հանդիսականներու աչքին. սակայն հրամանատարը՝ ըստ իս օձային, իսկ ըստ բազմաց, անդրիական պաղարիւնութեամբ մի ակնարկ նետեց նորա վրայ եւ «Շա՛տ լա՛ւ, չա՛տ լա՛ւ» ըսելով ձեռքը գրպանը տարաւ փող հանելու. բայց նորա ընկերներէն մին խնդրեց որ ինքը վճարէ եւ նոյնպէս ձեռքը գրպանը խօթեց. ուրիշ մը եւ նոյն փափաքն ունենալով՝ արդիւնքը երկրորդին վճարումն. տարափոխիկ հիւանդութեան պէս վճարման անիրականալի մարմաջն ամենուն ալ սրտին կարգաւ սիրեց. իսկ սպասաւորը թուղթը ձեռքն յապշչ կրթեալ (գուցէ ապուշ ալ ծնեալ) պահեր առատաձեռնութեան չափն ու սահմանը կը գնահատէր հիացմամբ: Սոյն պահուն լայնածաւալ որովայնը մի ընկեր, ըստ արամագրութեան ձրիակերաց նորոյ ծրագրին, միտք մը յղացաւ, զոր յայտնեց

սպասաւորին, հետեւեալ խօսքերով. «Տղա՛ս այս վճարման գործն ալ երկարել պէտք չէ. հանէ սա գոգնոցդ, աչքդ կապեմ եւ առաջին անգամ մեզմէ բռնածդ թող իրաւունք ունենայ հաշիւը վճարելու», որուն հաւանութեան ձայն եւ բացարձակ քուէ տուին բոլոր միւս ընկերները. եւ մեր պարոնն իսկոյն մանչուն արդէն քակած գոգնոցովն խաւարեցուցիչ կերպով կապեց նորա աչքերն, կամացուկ «Ձիս բռնէ» փսփսալով անոր ականջին եւ նոյն րոպէին նախ ինքն եւ ապա յաջորդաբար բոլորն ալ սենեկէն անձայն դուրս ելան սրահը, ուրկէ վար իջան հանգարձակ եւ ճաչատան սիրոջ հրաժեշտի յարգական ողջոյններն տալով նետուեցան փողոց. աչքակապ տղան բաւական վազվզեց, աթոռ եւ սեղան տապալեց եւ վարագոյր մը ձեռք ձգելով այն ինչ քաշելու վրայ էր, աղմուկէն վեր եկնող ձէրը բռնեց եւ «Պ. դուք պիտի վճարէք» ճչաց . . . կրկնակի բռնուող ճաշարանապետը հասկնալով բոլոր եղելութիւնը, «Ապուշ արդէն վճարեր եմ» ըսաւ եւ ապտակով մը վարձատրեց միամիտ ծառան:

66. — ԲԵՐԱՆՈՎ ԴՈՂՈՒԹԻՒՆ

Անուշավաճառ մը զանազան անուշեղէններու հետ խանութէն դուրս ի տես դրած էր նաեւ մէկ ման հալվա, որմէ ուտելու չափազանց ցանկութիւն ունեցաւ անցորդ մը՝ որ փող չունէր. ի՞նչ ընէր, նթէ մի քիչ ձեռքով առնէր, խանութպանն իսկոյն կարող էր ձեռքէն խլել. մարդը ծռեցաւ մօտէն նայողի պէս եւ սկսաւ բերանովն գողնալ, ուտել. խանութպանը դուրս վազեց եւ սկսաւ ապտակել մարդուն գլուխը, որը բերանին մէջինը ձեթի տակ ուտելէ յետոյ տեսնողներուն բսաւ.

«Զարմանալի մարդ է սա, ձեռնելով հալվա կերցուց ինձ»։ Եւ մեկնեցաւ գոհ սրտով։

67. — ՔԹՈՎ ՈՒՏԵԼ ԵՒ ԱԿԱՆՋՈՎ ՎՃԱՐՈՒԻԼ

Խոհանոցի մը քով կեցած կերակուրները կը դիտէր մի զիւղացի, խոհարարը դուրս ելնելով բռնեց զայն եւ նորա կերակրոց հոտերն վայելելուն փոխարէն դրամ պահանջեց. զիւղացին չուարած այս անիրաւութենէն սկսաւ պոռչտալ. որոյ ձայնէն հաւաքուած բազմութեան մի անդամն յառաջ գալով՝ հաճեցաւ իւր քսակէն վճարել խոհարարի պահանջն, եւ մեռաղիայ դրամներ ափին մէջ ցոյց տալով պահանջատիրոջ, ըսաւ որ առկանջը մաեցնէ եւ նա այնպէս ըսաւ. Իսկ մարդը երկու ձեռքերուն մէջ քանիցս ցնցելով դրամներն նոցա ձայնը իմացուց խոհարարին ըսելով. «Դու նորա մէկ զղայարանքին՝ քթին հաճոյք պատճառեցիր, հիմա ալ դու ականջներդ վարձատրուեցան. գնա գործդ հաշիւդ փակուած է»։ Բոլոր ունկնդիրք հաւանեցան, իսկ զիւղացին չուարած քաղաքացիական խաբեբայութիւններէն, որեւէց ուրիչ անգամ քաղաք ոտք չ'կոխել։

68. — ՃԱՐՏԱՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

Ճանցաւոր մը կը դատապարտուի իշխանէ մը՝ 500 փայտի հարուած ընդունիլ, որ յուսահատօրէն կ'ըսէ դատաւորին։

—Պ. դատաւոր, կա՛մ համրանք չ'գիտէք եւ կա՛մ ձեզ կերած չէք երբէք։ Դատաւորը կը նեղի յանցաւորին։

69. — ԿՈՑՐ ԵՒ ԿՈՒԶ

Միականի կոյր մը առաւօտուն կանուխ կուզ մի մարդ տեսնելով եւ զայն ծաղրելու ցանկութենէն ունեցուելով կ'ըսէ. —Ո՞ւր այսպէս կանուխ բեռնաւորեալ կ'երթաս կուզը (գամպուր) կը պատասխանէ. —Իրաւի կանուխ է եղեր, վասնզի դեռ պատուհանիդ մէկը չես բացեր։

70. — ՆՈՒԱԳԻ ԴԻՄ ԵՐԳ

Փողոցի մէջ ջութակ ածող մի մարդ, այն ինչ կը մօտենար խանութպանի մը՝ որ ջութակահարութեան ունկնդիրներէն մէկն էր, դրամ առնելու յուսով. բարի ծաղիկ ունկնդիրն ըսաւ նորա. «Բարեկամ, մենք առանց մի բան առնելու դրամ չենք տար»։ —Բայց ջութակիս եղանակը, ձայնը մաիկ ըրիք։ — Սրի, ես ալ երգեմ, դու մաիկ ըրէ՛. ըսաւ խանութպանը եւ սկսաւ երգել։

71. — ՀՈՏՐ ՎԱԴՐ Կ'ԵԼՆԻ

Գիշերային դողերէն վարպետ մը՝ կէս գիշերին մայրաքաղաքի արուարձաններէ միոյն գեղարանը մտած նորա դրամարկղին այցելութիւն կ'ընէր, երբ գիշերայն պահակ գինուորներու պատը գեղատան լոյսը նշմարելով նեղս մտաւ եւ հարցուց հոն ներկայ եղողին նոյն ժամուն խանութը գոնաւելուն պատճառը. գողը վշտահար կերպով պատասխանեց թէ յանկարծ ատեն մէջ հիւանդ մը պատահելով եկած էր դեղ առնելու. պահակաց պետը մեր գողը գեղարանի տէրը կարծելով —Բիչ մը վարպի ջուր, ուղեց մօտուքին քսելու եւ երբ սուա-

ցաւ ու քսուեցաւ, նկատեց որ հոտ չունէր, «Հոտը վաղը կ'ելնէ» պատասխանեց գողը խնդալով: Պահակը մեկնեցաւ, գողն ալ իւր գործն աւարտելով հեռացաւ: Առաւօտուն բուն գեղագործը գալով երբ տեսաւ դրամարկղի կողոպտումը, պահականոց վազեց լուր տալու, երբ վարդի ջուր քսուող պարոնը նոր արթնցած բարձին եւ վերմակին վրայ թանաքի կեղտեր տեսնելով զարմացման մէջ էր, գեղագործի պատմութիւնն լսելով ըսաւ. «Իրաւի հոտն այսօր ելաւ»: Խեղճին իրր վարդի ջուր քսուածն թանաք էր, զոր տուած էր սխալմամբ մեր կեղծ գեղագործը:

72. — ՍՊՈՒԾ ԹԷ ՑԻՄԱՐ

Երկու անփորձ պատանիներ ծերուկ մը ծաղրել ուզելով նորա երկու կողմէն երթալով՝ մին կ'ըսէր. —Կարծեմ ապուշ էք, ծերունի. միւսն ալ՝ —Ապուշ չէ յիմար է. իսկ ծերունին պատասխանեց —Ո՛չ մին եւ ո՛չ միւսը, երկուքին մէջտեղն եմ:

Մեր պատանիներն ուրիշ օր մը, երեք ընկերներով կրկին պատահեցան նոյն ծերուկին. մէկը մօտ երթալով ըսաւ. —Ահա հայր Աբրահամը: Իսկ միւսը՝ —Չէ, նա հայր Դաւիթ մարգարէն է կ'ըսէր: Եւ երրորդը —Սիմոն հայր Դաւիթ մարգարէն է կ'ըսէր: Ծերունին ըսաւ նոցա. —Ո՛չ Աբրահամ եմ, ո՛չ Դաւիթ եւ ո՛չ Սիմոն. այլ Սաւուղն եմ, որ հօրս կորսնցուցած էշերը կը փնտռէի եւ գտայ:

73. — ԻՇՈՒ ԴԼՈՒԽ

Մի Հայ Լոնտոն երթալով մեծափարթամ չուկայի մէջ կը տեսնէ մի փոքրիկ կրպակ, որու մէջ ներկայ

էր միայն մի մարդ, իսկ ծախու ապրանք՝ խոպառ բացակայ. Հայը բարեմիտ ցաւակցութեամբ, թէ ինչո՛ւ խեղճն ապրանքներ չունենար, մօտենալով խանութպանին կը հարցնէ. — Պարոն, դուք ի՞նչ կը ծախէք: — Իշու գլուխ կը ծախեմ. կ'ըսէ ամբարտաւան Անգլիացին: —Ուրեմն ինչո՞ւ չէք յայտնած ցարդ ձեր գլուխը ծախել. կ'ըսէ Հայը. եւ Անգլիացին նոյն ժամուն չկրնալով պատասխան հասցնել, Զաքարիայի գերը կը սառանձնէ:

74. — 18ԻՆ ԿԷՍԸ

Քանի՞ է 18ին կէսը հարցուց վարժապետը աշակերտին: —Տասը. պատասխանեց աղան: —Ի՞նչպէս թէ 10. կ'ըսէր վարժապետը: —18ին մէջտեղէն հորիզոնական մի գիծ քաշելով (—1-8—) երկու հաւասար մասերու բաժնէ՛ որ համոզուիս, վա՛րժապետ. ըսաւ չարաճճի աշակերտը:

75. — ՅԱԿՍՄԱՅ ՄԱՐԴԱՍՊԱՆ

Որմնադիր մը հնդայարկ աշտարակի մը ծայրէն վար ինկաւ աչխատած պահուն, երբ հոն՝ վարը նստած էր մի ուրիշ մարդ որուն վրայ տեղի ունեցաւ որմնադրին անկումը, եւ փոխանակ իյնողին՝ տակը մնացողը մեռաւ: Որմնադիրը որպէս մարդասպան բռնուեցաւ եւ մեռնողի տղան դատ կը վարէր նորա դէմ: Դատաւորը դրեթէ նոյն դրութեան մէջ էր դատին արդար վճիռ տալու մասին. երբ որմնադրի բանիմաց որդին, իւր հօր պատասխանին առաջարկեց ըսելով. —Պարոն, դուք իրաւունք տուէք ձեր հօր դժբաղդ մահուան վրայ ցաւելու.

որպէս ես իսկ կը ցաւիմ. սակայն չէք կարող ըսել թէ հայրս նոյն բարձր տեղէն կամաւորապէս իննալ, եւ՝ ձեր հօր մահուան պատճառ դարձաւ. իսկ եթէ անպատճառ վրէժ լուծել վճռած էք հօրմէս, ես կ'առաջարկեմ Ձեզ միեւնոյն կերպով սպաննել զիս կամ հայրս. դուք ելէք նոյն աշտարակի ծայրն եւ բոլոր թափովիդ ինկէք կամ նետուեցէք ձեր հօր գտնուած տեղն, ուր ես պիտի նստիմ եւ սպաննուեցէք զիս ճիշդ այն կերպով, ինչպէս հայրս յակամայ սպաննած էր ուրիշ մը : Այս առաջարկութիւնը բանաւոր երեւելով եւ միեւնոյն ժամանակ վտանգաւոր եւ նորա գործադրութիւնը չարամիտ եւ անկարելի. հայրակորոյս դժբաղդ որդին հրաժարեցաւ թէ՛ դատաւարութենէ եւ թէ՛ սոյն առաջարկութենէն ընդունելէ. որով մեր անզգոյշ որմնադիրն, որ եւ յակամայ մարդասպան մ'եղած էր. զերծաւ եւ պըրծաւ դատարանի դատավճռէն եւ պատժէն ի չնորհս իւր որդւոյն հնարագիտութեան :

76. — ԱՋՔԸ ՈՏՔԻՆ ԿԱՐԵԻՈՐ Է

Կաղն ու կոյրը կը վիճաբանէին թէ՝ իւրեանց պակասութեանց մէջ որո՞ւն կորուստն աւելի մեծ էր. կոյրը կը խօսէր, կը ճառէր եւ կը հակցնէր թէ իւր կուրութիւնն հազիւ մի նշանակելի թերութիւն է. վասնզի ցօրաւոր եւ դիւրաշարժ չօչափողութեան միջոցաւ եւ քալլառողջ ձեռքով ու ոտքով պրեթէ ետ չմնար ոչ մի տեսանող արարածէ. իսկ կաղը նորա հակառակ կը ճառէր եւ կը ճամարտակէր. երկուքին վիճաբանութիւնը չատ երկար եղաւ եւ չատ հետաքրքրական. գիտէ՞ք ուր. գետի մը եղերքին, որ կամուրջ չունէր. ինչպէս անցնէին, կաղը նստաւ կոյրի ուսին. եւ նաւապետի մը պէս դէպ յաջ, ի ձախ, հրամանն ընդունելով՝ անվտանգ անցան գետէն, ինչ որ երկոքեան առանձինն անկարող էին ընել : Այժմ կաղասէրներն կ'ըսեն թէ կաղի վիճակն լաւ էր, զի նա հանգիստ նստած եւ իշխանաբար անցաւ գետէն : Իսկ կուրասէրներն ալ կը պնդեն թէ կոյրն աւելի օգտակար էր գործին, առանց որոյ կաղն անկարող կը մնար : Արդ, Պարոն ընթերցողներ, դուք ո՞ր կողմէն էք, կաղամի՞ա թէ կուրամիտ . . . :

77. — ԽՍԻԱՐԻ ՄԻՋ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ

Պ. Նիկողիմոսը կ'այցելէ մի գիշեր իւր Ղունկիանոս բարեկամին, որ աշխարհահռչակ ագահ մ'էր. նաեւ անուանի կծծի. կը բարեբէ զայն, կը նստի եւ կը սկսի սովորական օդային ու եղանակային խօսքեր ընել ինչպէս ընդունուած բանաձեւ լուսաւորեալ դարու մէջ. եւ յանկարծ տանուէր Պ. Ղունկիանոս հողէ ճրագարանի մէջի լոյսը կը մեռցնէ, կը մարէ. եւ հիւրը երբ պատճառը կը հարցնէ, հեռուէալը կը ճառէ կծծին տնտեսագիտօրէն, քիչ մ'ալ բժշկականաբար :

—Սիրելիս, փառք Աստուծոյ լոյս աչքով գիրար տեսանք եւ պէտք է հանգիստ սրտով նստինք երկար բարակ խօսակցինք, ի՞նչ պէտք ունինք լոյսի քանի որ կայ չպիտի կարենք կամ կարդանք. մանաւանդ որ լոյսը աչքի ալ կը վնասէ. ափսոս չէ՞ մեր աչքին. արդէն երկուքնիս ալ կեանքին վերջին չաորդն ենք հասած. ինչո՞ւ զայն ալ յիմար արհեստական ջնաոակար գիւտերու զոհ տանք, աւելորդ ծախք մ'ալ ընելով որ բոլորովին հակառակ է տնտեսագիտութեան. այս մասին որչա՛փ իրաւունք ունին բողոքականք, որք ցերեկն

իսկ աչքերնին կը վակեն, երբ կ'աղօթեն. ըսէք խընդրեմ, այնպէս չէ՞:

—Այո՛, այնպէս է, կ'ըսէ Պ. Ղուկիանոս յակամայ եւ խօսակցութիւնը կը չարունակուի խաւարի մէջ մի քանի ժամ. եւ ի վերջ բանից Պ. հիւրը մեկնելու դիտաւորութիւնը յայտնելուն, տանտէրը լոյսը կը վառէ որ հիւրը ճամբան տեսնէ. բայց ըսէք ի՞նչ տեսնէ լաւ. հիւրն ալ վարաիքն է հաներ. որուն պատճառը երբ կը հարցնէ կծծին, մեր զուարճաբան Հայր Նիկողիոս կ'ըսէ. —Զգեստը ցրտի դէմ պաշտպանուելու եւ հաժեստութեան համար ահմանուած մի բան է. ի՞նչ հարկ գործածել եւ ի զուր հինցնել զայն մութի մէջ, երբ օդն ալ արդէն տաք է:

Պապա Ղուկիանոս նոր դաս մ'ալ կ'առնէ:

78. — ՆԻԿՈԴԻՄՈՍԻ ՁՄԵՌՈՒԱՆ ՎԱՌԱՐԱՆԸ

Ձմեռն արդէն թեւերն ամին տեղ տարածած էր, երբ Պ. Նիկողիմոս անեցիներու թախանձանքին ընկնելով չարժական վառարաններն դնել պարտաւորեցաւ. եւ մեծ սրահին մէջ՝ ուր ամեն տարի երկու վառարան կը դրուէր, այս տարի մէկ հատ դրաւ. միայն տարբեր տեղ. հայելիին առջեւ, ուր երբ խառատանոցները դիտողութիւն ըրին, ըսաւ. «Երկրորդը հայելիին մէջն է»: Նպիտակ եւ էր: Ապա լամբարի եւ ճրագի գործածութիւնը ալ նոյն մեթոտին ենթարկուեցան:

79. — ՍԱ ՁԱՓ ՈՍԿԻՆ ԲԱՆԻ՞ Կ'ԸՆԷ

Ձաւակաց տէր մի արհեստաւոր երիտասարդ, արդէն գիպոն իր նիւթական կացութենէն, բարեկենդա-

նի չաբթուն աւելի մտատանջութեան կը մատնուի խորհելով թէ տունը ո՛չ մի պաշար չունի, թող թէ բարեկենդանանայ նա եւ զաւակներն ուրախացնէ: Շատ մտածելէ յետոյ՝ թէեւ խղճի դէմ, բայց նպատատաւոր մի ծրագիր չինելով մտքին մէջ, կ'ելնէ զայն գործադրել, եւ ագահութեամբ հոչակեալ հարուստ ոսկերչի մը վաճառատունը կը նետուի չնչատպատ եւ թեւերն կէսը ցոյց տալով կ'ըսէ.

—Հաճի աղա ասէք, սա չափ ոսկին քանի՞ կ'արժէ . . . խնդրեմ չուտ, չուտ:

—Սիրելիս, նայէ՛ նայինք, սուրճ մը խմէ՛, խմա՛ նանք ի՞նչ տեսակ ոսկի է . . . :

—Ժամանակ չունիմ, ըսէք չուտ, սա չափ ոսկի քանի՞ կ'արժէ . . . պիտի երթամ)կը նստի):

—Տղա՛յ, գնա՛ երկու սուրճ բե՛ր (կը հրամայէ աղան աշակերտին եւ դառնալով մարդուն) ըսէ նայինք ի՞նչպէս ոսկի է, ծա՞նր է, թեթե՞ւ է, մէջը լեցո՞ւն է, թէ պարապ. արդեօք պղնձախառն չէ՞:

—Ո՛չ, ո՛չ, զուտ, անարատ, լեցուն, ծանր, սա չափ ոսկին քանի՞ կ'արժէ (միչտ թեւը ցոյց տալով):

—Մի հազար դահեկան պէտք է արժէ, եթէ ձեր ըսածին պէս է: Սուրճը կուգայ, կը խմեն եւ վարպետը իր աշակերտը կը հետացնէ, գործը գաղտնի պահելու համար. բայց մարդը կ'աճապարէ:

—Ըսէք հաճի աղա, պէտք է երթամ, բարեկենդան է. տան համար պէտքեր ունիմ գնելու, ալիւր, ձէթ, միս, հաւկիթ, պանիր, ածուխ, չաքար, սուրճ, թէյ, ո՛ր մէկն ըսեմ. գինի, օղի, եւայլն, եւայլն:

—Եղբայր տառնք գիւրին են (եւ տղան կանչելով) Եղբա՛ս, գնա մեր նպարավաճառին, աղային համար չաքար, ալիւր, իւղ, կարագ, պանիր, սուրճ, հաւկիթ,

եւ թէյ ա՛ռ, իւրաքանչիւրէն տասնական օքքա, ապա գնա՛ մեր մասլաճառէն ոչխարի իրան մը, հաւեր եւ բաւական ալ ածուխ գնելով բեռնակրի մը հետ տա՛ր աղային տունը յանձնէ, չուտ գնա։

—Հաճի աղա, Զեզի °նչ նեղո՛ւթիւն, այդ բաները յետոյ ես . . . ։

—Բայց ո՞ւր է աղային տունը, կ՚ըսէ աղան։

Մեր չարամիտը իսկոյն իւր տան հասցէն կուտայ աղուն եւ աղան կը մեկնի իրեն եղած հրամանը գործադրելու։

Նոյն պահուն ներս կը մտնէ անծանօթ մը եւ կը փափաքի գնել ոսկի ապարանջան, մատանի, օղ եւ ուրիշ իրեղէններ. խանութպանը պահանջուած թանկագին նիւթերը կը հանէ. որոց գնումն երկար կը տեւէ, մինչեւ որ աշակերտը իւր գործը կատարած խանութ կը վերադառնայ, ուր կը յայտնէ թէ ամենայն լինչ գործադրուած էր։ Կեղծ ոսկեվաճառը նպատակին հասած էր. իսկ նորա քեռորդին որ խորհրդաւոր սակարկութեան սկսած էր հաճի աղային հետ, լսելով աղայի յալտարարութիւնը, գործը կարճ կը կապէ, բոլորին մի անչնչան դին տալով, յորմէ օրտամած խանութի ակրը կը հրամայէ աշակերտին ապրանքները ժողվել եւ ինքը ոսկեվաճառին կը մօտենայ դնելի ոսկիին վրայ կատարեալ տեղեկութիւն տտանալու. իսկ միւս գնորդն մի թանկագին մատանի՝ որ փորձելու համար մատն էր անցուցած մոմնալով հանել, կը մեկնի. երկու վայրկեան յետոյ Հաճի աղան յիշելով այդ մոռացումը, իսկոյն դուրս կը նետուի մարդուն հասնելու, որը սակայն խառնուած էր խուռն բազմութեան մէջ. բոլոր յարմար լինելով մեր ոսկեվաճառն այ միւս կողմէն իւր ճամբան կը բռնէ։ Հաճի աղան, որ մարդուն տունը

գիտէր, երեկոյին կը հաճի այցելութիւն մ՚ընել, եւ կ՚ընէ. չատ ալ պատուով կ՚ընդունուի. ու երբ ոսկին խօսակցութեան նիւթ ընելով կուզէ տեսնել, տան տէրը կը պատասխանէ .

—Հիմայ չկայ քովս այդպիսի ոսկի . . . ։

—Հապա ինչո՞ւ կը հարցնէիր թէ քանի՞ կ՚արժէ։

—Ոչինչ, այնպէս պարզ հետաքրքրութեան համար, արդէն կը յիշէիք թէ ոսկի կայ չ՚ըսի ձեզի, հապա միայն սա չափ ոսկին քանի՞ կ՚արժէ, կ՚ըսէի ։

—Ձուտիս նէ ինչո՞ւ կը հարցնես ։

—Եթէ ըլլայ, գիտնալու համար ։

Ընթերցողը թող երեւակայէ թէ հաճի աղան ի՛նչ դիրքի մէջ դուրս ելաւ այն անէն, ուր թողուցած էր ընտանեաց մը բաւական ամսական պաշար մը ։ Բայց մեր խաբեբան ալ ապերախտ չ՚գտնուեցաւ . միւս օրն իր չնորհակալութեան նամակը գրեց Հաճի աղային յարգամայ նուէրներուն համար ։ Իսկ Պ. քեռորդին, որ մոռացմամբ մի թանկագին մատանի էր ազատած Հաճի աղայի ոսկեարդիլ քաւարանէն. ամեն անգամ երբ մատանին դիտէր կը յիշէր Հաճի աղան եւ նորա կենաց հատարակաց անծանօթ մատերն ի հանդէս կը բերէր, որոնք լսողներուն զայրոյթը կը չարժէին, մանաւանդ չտայլներուն, որոց ընածին եւ յատկենական թշնամութիւնն բոլոր ագահներու դէմ՝ ամենուղ ալ յայտնի է. ուստի այդ մասին աւելի յառաջ չ՚երթալուս համար ներողութիւննիդ կը խնդրեմ, նա մանաւանդ երբ գործը աղահութեան վրայ է, պէտք է մի քիչ յարմարիլ նիւթին, խնայելով խօսք ու միտք եւ թուղթ ու թանաք ։ Բիչ մ՚ալ ձեր ականջները ։

80. — ԲՆԱՐԱՎԱՃԱՌ ՄԱՍԱԳՈՐԾ ՄԸ

Հազիւ մի 14 տարեկան պատանի մսավաճառին խանութը կը մտնէ քնար՝ի ձեռին եւ ոչխարի մի երբուծ կը պնդէ, բայց գրամը պակաս ըլլալով մի փոքր մասի համար քնարը գրաւ կը դնէ եւ մէկ ժամէն ետ առած գրամը բերել խոստանալով դուրս կ'ելնէ. մի քանի րոպէ յետոյ մի ազնուական լորտի հագուստով մարդ՝ նոյնպէս մտնելով տղուն քնարը կը տեսնէ. կ'առնէ կը նայի եւ զարմացմամբ կը հարցնէ թէ ի՞նչ է այն. եւ երբ կ'իմանայ քնարին ի՞նչ ըլլալը 10 ոսկի կ'առաջարկէ զայն գնելու համար. բայց մսավաճառը չհաւանար. 20 ոսկը կուտայ, դարձեալ չը ստանար. 30 ոսկի կը հանէ վճարելու. մսավաճառը կը խնդրէ ազնիւ լորտէն մէկ ժամ յետոյ գալ եւ գնել քնարը: Լորտը կը համաձայնի: Կէս ժամէն տղան կը բերէ պարտքը եւ քնարն առնելով երբ մեկնիլ կուզէ, մսավաճառը կ'ըսէ անոր.

—Տղա՛ս, ի՞նչ կ'ընես այս քնարը:

—Ես քնար ածող եմ եւ փող կը չահիմ անով ու մայրս կը պահեմ:

—Այս քնարը քանի՞ի գնած ես:

—Երկու ոսկւոյ:

—Ես քեզի 5 ոսկի կուտամ, եթէ ծախես զայն:

—Չեմ ծախեր մայրս կը բարկանայ:

—Քեզի 10 ոսկի կուտամ, որով լաւագոյն քնար մը գնելէ յետոյ մնացեալ փողովը ալ մայրդ կ'ուրախացնես եւայլն ըսելով տղան կը համոզէ Գ. մսավաճառը եւ վերջապէս քնարը կը գնէ տղայէն 15 ոսկւոյ, որով 15 ոսկի ալ ինքը պիտի չահէր: Տղան գրամը կ'առնէ, կը մեկնի. իսկ լորտն որ տղուն հայրն էր չ'երեւիր: Մսավաճառը լաւ գաս մը կ'առնէ:

81. — ՊԱՆԻՐԸ ՇԻՇԻՆ ՄԷՋ

Արաբկիրցի մը որդւոյն հետ Պոլիս կ'երթայ փող չահելու, պայման ունենալով աչխատութիւն եւ չափաւոր խնայողութիւն, այլ պայմանը կնոջն հետ էր կնքած, վերջին օրը յորում կը բաժնուէր անկէ:

Հայր եւ որդի զատ զատ գործի կ'երթան. բայց ամեն կէսօր մէկտեղ կը ճաչեն եւ գիշերները մէկտեղ կ'ապրին ինչպէս որ ընդունուած սովորութիւն է: Սմոն առատ պաղ ջրով կը լուացուին եւ մի քիչ ալ կը խմեն իբրեւ նախաճաշ, երեկոներն ցամաք հաց կուտեն, միայն կէսօրին եւ այն ամեն օր, կանոնաւոր ճաչի կը նստին եւ ճաչերնին ալ չատ հարուստ. որ կը բաւականայ չիշէ եւ պանիրէ, ինչպէս նաեւ հացէ. ահա եւ նոցա ճաչելու կերպը. մաքուր սփռոց մը՝ որ երեխայի մօրմէն զատ ոչ ոք իրաւունք ունի լուալու, կը փռեն, չիշ մը կը դնեն վրան, որուն մէջ մինչեւ ի կատարած աչխարհի կը բնակի յատիտենական մի կտոր պանիր, ոմանք կ'ըսեն Հայր Աբրահամու պանիրի չառաւիղէն սերտալ, եւ հացը չիշին քսելով կը սկսին ուտել մինչեւ որ հացը կը հատնի, որ նչան է թէ կչացած են. անմարսութիւն չպատահելու համար առատ եւ անխնայ ջուր կը խմեն երբ եւ կամենան:

Մի օր որդին բնակարան գալով հայրը հոն չգտնէր, կ'երթայ իրենց հացագործէն իւր բաժինը կ'առնէ, կուգայ սեղանի դրան առջեւ կը սպասէ. անօթի է, առանց պանիրի հայ ուտել՝ վարժ չէ խեղճը. սպասել դժուար է, ի՞նչ ընէ կը սկսի հացը սեղանի դրան քսել, ուտել, մասնաւորապէս որ պանիրը չատ հեռու չէ. հայրը կուգայ ի՞նչ կ'ընես կը հարցնէ. —ուշացար հայրիկ, կ'ըսէ տղան, ես ալ առանց պանիրի չուտելու համար հացը դրան քսելով կու-

տեմ: «Անպիտան տղա՛յ, կ'ըսէ հայրը, օր մ'ալ եթէ ցամաք հաց ուտես ի՞նչ կայ, կը մեռնի՞ս, քիչ մը պանդխտութեան վարժուէ, խնայողութիւն սորվէ:

Աղքատ Արաբկէրցի մը տեսողին պարզեւ կայ:

82. — ԷՇԵՐՈՒ ԹԻՒը

Նորասէր եւ մտամիտ գիւղացի մը բաւական տարիներ մայրաքաղաքի մէջ ապրելէ յետոյ, այն ինչ իւր հայրենի գիւղը կը վերադառնար, ճանապարհին հանդիպեցաւ մի հայրենակցին, որուն հետ կոկոզավիզ կերպով բաւական խօսելէ յետոյ հարցուց թէ արդեօք գիւղին մէջ առաջուան պէս չատ էշեր կա՞ն: —Ձեր մեկնելէն յետոյ էշերու թիւը պակասած էր. բայց այսօր դարձեալ նոյն թիւն կ'ուենենանք, պատասխանեց անուս գիւղացին եւ պարտաւորեց իւր լինքնահաւան խօսակցին աչքերը գետին խոնարհեցնել:

83. — ՇԱՌԱՆ ՈՒՍՈՒՑԻՉ

Ագնուական մը իւր ծառային հետ չատ անգամ նուէրներ կը ղրկէր իւր տաներէցին. բայց այս վերջինս չատ ագահ լինելով ոչ մի անգամ փոքր պարգեւով չէր պակասեց նուէրակիր ծառային ակնկալութիւնը, որով տեղի տուաւ ծառային անքաղաքավար վարուիլ իւր դէմ. այնպէս որ մէկ օր ալ երբ նապաստակ կը բերէր, ըսաւ քահանային .

—Ա՛ռ, տէրս ղրկեց ասիկայ քեզի:

Քահանան վշտանալով ծառայի վարմունքէն, խրատեց որ մի քիչ քաղաքավար լինի, բայց ծառան չոր կերպով «Ձեմ հասկնար» պատասխանեց:

Համբերատար քահանան, ինչպէս են բոլոր ագահները, ըսաւ. «Եթէ չես գիտեր, արի՛ քեզի սորվեցնեմ»: Եւ աթոռի մը վրայ նստեցնելով ծառան, ըսաւ. «Հիմայ դու քահանայ եղիր, ես ալ ծառայի դեր կատարեմ, եւ սորվէ» ու քահանան նապաստակը ձախ ձեռքը բռած, աջովն ալ պլուխը բանալով մօտեցաւ նստողին եւ յարգանօք բարեւելով ըսաւ. —Տէրս այս նապաստակը Ձեզ կը ղրկէ, խնդրելով որ ընդունիք: Եւ նապաստակը յառաջ երկնցուց դէպ ի նստողը. ծառան ալ պատասխանեց քաղցրութեամբ. —Շատ չնորհակալ եմ, բարեւ ըրէք ձեր տիրոջ՝ պատուական բարեկամիս. (եւ ձեռքը դրպանը տանելով աւելցուց) այս 5 ֆրանկն ալ բնդունեցէք Ձեզ համար պարգեւս:

Քահանան սոյն վերջի արարուածին վրայ մուկը փախուցած կատու դարձաւ. եւ խորհրդատու ծառային 5 ֆրանկ վճարելով մտաքը դրաւ ուրիշ անգամ այլոց խելք չ'սորվեցնել:

82. — ԷՇ ՆԵՐԿԵԱԼ

Հարուստ կնասրացոյ մը էշը մի օր մոռացմա՞մբ թէ օպտիմիստութեան համար, չ'պիտեմ. գոբրը կը մնայ. նորա բարեսիրտ դրացին իւր տան մէջ կը հիւրընկալէ յիշեալ քառոտանին, որուն պատիւ մը ընելու համար իւր արհեստն 'ի գործ կը դնէ նորա վրայ. այսինքն կը ներկէ զայն, զի իշուն առանձականը ներկատակ է եղեր. Հետեւեալ օրը կուզէ էշը տիրոջը յանձնել. բայց նկատելով իշու գոյնին անճանաչելի կերպով փոխուած լինելը որով գուցէ էշը չը ճանչնայ տէրը, ու այդ առթիւ այլեւայլ տարուան դրացնութեան մէջ մի անհաճոյ վէճ ծագի, կ'որոշէ էշը ծախել եւ իշավաճառանոցը կը տա-

նի զայն։ Իչու ատեն ալ՝ Հրէից Մեսիայի գալստեան սպասելուն նման՝ ի զուր ժամանակ վատնելէն ձանձրացած, եւ առանց իչու ապրելու անկարող, նոյն օրը կը դիմէ յիշեալ վաճառանոցն մի նոր էչ գնելու. եւ կը պատահի իւր զրացւոյն. որուն ծախու հանած էչը կը գնէ եւ տուն կը բերէ. էչը իւր սովորական փողոցը տեսնելուն պէս քայլերը կ'արագացնէ եւ նախկին սիրոյ տան առջեւ կը կանգնի առանց սանձակոծ եւ մըտրակահար լինելու. մեր զրացին կը զարմանայ էչուոյն գիտնական գործին վրայ. բայց մտածելով թէ գուցէ Բաազամու իչուն ցեղէն լինի իւր նոր էչն, զարմանքը կը փարատէ. եւ մի քանի օր յետոյ ճամբորդութեան միջոցին հեղհեղանման տեղացող սաստիկ անձրեւը՝ տարբեր տեսարան յառաջ կը բերէ. կը զուգնաթափէ իչուն արհեստական ներկը, յորմէ զուրս կուգայ մարդուն կորուսեալ էչը. յայնժամ կը մեկնուի իչուն նոր գնուած օրը՝ ուղղակի նոր տիրոջ բնակարանին առջեւ կանգ առնուլը եւ կը յայտնուի զրացւոյն խաբէութիւնը։ Էչը ներկել ու ծախելը։

Այդ օրէն կը սկսի կեսարացւոց եւ Գերկող պատուհասնուն. մինակ մէկ մարդու պատճառաւ։

83. — ԿԵՍԱՐՍՑՈՒ ԽԵԼՔ

Հրէայ մը կեսարիա կ'երթայ եւ ոսկերչի փոքրիկ տղու մը ձեռք ոսկի գունդ մը տեսնելով խնճորի մը փոխարէն զայն առանալ կուզէ։

Իսկ տղան կ'ըսէ. —Ես խնճոր չատ ունիմ, եթէ մի անգամ իչու պէս զուայ, այս գունդը քեզի կուտամ։ Հրէան կը զայ, եւ տղան կ'ըսէ. —Դու էչ վիճակովդ ատոր ոսկի ըլլալը գիտես, ես որ մարդ եմ, չե՞մ գիտեր։ Ատոր վրայ ա՛լ Հրէայ չի մտներ ի կեսարիա։

84. — ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆ

Խելօք Դաւիթի ծերութեան օրերը գիւղացիք սկսան նորա որդւոյն վրայ ուշադրութիւն դարձնել եւ սկսան նկատել չանալ մեծանուն հօր իմաստութեան նշոյլները նորա վրայ. եւ հետզհետէ ամրապնդեցան իւրեանց համոզման մէջ. ի նկատ առնելով նորա խոհեմապարտ իմաստութիւններն ու դիտողութիւններն, յորոց իբր նմոյշ հետեւեալն կ'արժէ պատմել։

Մի օր Դաւթի խելօք որդին ճամբորդութեամբ բաւական հեռացաւ գիւղէն եւ այն ինչ վախու մէջ էր թէ աչխարհի ծայրն էր հասած, յանկարծ տեսաւ քիչ հեռուն մի գիւղ եւ զարմացմամբ կանգ առաւ, մտածելով թէ ինչպէս գիւղին մօտ գտնուեցաւ այդպէս, քանի որ ինքը երկու ժամէ ի վեր գիւղէն դուրս եկած հեռացած էր. (նա կը կարծէր թէ այդ երեւցածն գիւղն էր. զի չէր գիտեր թէ աչխարհի վրայ, երկնքի տակ ուրիշ գիւղ ալ կայ)։ Վերջապէս յառաջ գնաց, գիւղը մոտաւ. բայց ի՞նչ տեսնէ. սա ուրիչ գիւղ էր. արմատաւ, զարմատաւ մնաց։ Հիւրընկալ գիւղացիք տեսնելով օտարական մը, բարեւեցին, տուն տարին եւ պատուասիրեցին, եւ երբ իմացան թէ հոչակաւոր Խելօք Դաւիթի որդին է այն, մտածեցին որ սա ալ անչուշտ հօրը նման կոչուած է Սողոմոն իմաստունի յաջորդը լինելիք. ուստի աղաչեցին նմա որ հաճի նեղութիւն քաչել մինչեւ գետերը դալու եւ հոն տեսնել գիւղացւոց նոր սկսած կամ կիսաւարտ քարաչէն կամուրջը, եւ յայտնել կարեւոր դիտողութիւններ չինուածքի մասին։ Մեր իմաստունը մնծամտելով հետեւեցաւ նոցա. կամուրջը տեսածին պէս բերանը բաց

հնաց. եւ երբ դիտողութիւնը խնդրեցին ըսաւ. —Լաւ էք ըրեր որ կամուրջը գետին լայնութեանը ձգեր էք. եթէ երկայնքին ձգէիք, վերջը չէր գար ։

85. — ԼԱՅԻ ԳԻՇԵՐ

Կէս գիշերին յանկարծ լուր տուին քնացող հովիւին թէ լայի գիշեր է, պէտք է եկեղեցի գնալ նա չուզեց. բայց երբ իմացաւ թէ Տէրն մեր Քրիստոս հրէաներէն բռնուեր է, պէտք է աղօթեն որ ազատուի, հաւանեցաւ եւ գնաց. չատ աղօթեց ու չատ ալ լացաւ. երեք օր յետոյ լսելով Քրիստոսի յարութիւնը չատ ուրախացաւ ։

Տարին բոլորեցաւ, միւս լայի գիշերն յաջորդեց, գարձեալ գիշերանոց լուր տուին թէ պէտք է ժամ գնալ. լայի գիշեր է եւ Քրիստոս հրէայներէն բռնուած ։

—Տօ՛ էգ կէնէ ան Քրիստոսն է օր ընդած տարի էլ բռնուկ էր. հարցուց եւ երբ հաստատական պա[illegible] իան ստացաւ, ըսաւ.

—Ա՛լ չըմ էրթար. թող քօռի պէս ըմմէն տարի չ՛բռնուի. եւ քնացաւ ։

86. — ՋԱՐՄԱՆՔ

Երկու Անգլիացի զօրքեր Թրանավալի պատերազմին մէջ բլուրի մը վրայ պահապան էին պատերազմի ժամանակ. մէկը կը քնանար, իսկ միւսը կը հսկէր. յանկարծ Պօէրական թնդանօթի առաջ մը գալով քնացող զօրքի գլուխը թռցուց, զոր տեսնելով նորա միացող ընկերն ըսաւ. —Երբ արթննայ ընկերս, որչա՛փ պիտի զարմանայ՝ գլուխը վրան չ՛գտնելով ։

87. — ԼԱԶԵՐՈՒ ԱՂ ՅԱՆԵԼԸ

Տեսնելով օր քան զօր աղի թանկանալը գիւղացիք, որք միշտ աղը ուրիշ տեղէ կը գնէին, որոշեցին ամառուհետեւ իրենք ցանել զայն, եւ մեծաքանակ աղ գնելով ցանեցին իրենց արտերուն մէջ, առատ ջուր տուին, եղանակն ալ բուսոց նպաստաւոր էր. բայց չաքաթներ, ամիտներ անցան եւ դեռ աղը ծիլ կամ ընձիւղ չ՛արձակեց. մեր գիւղացիք (Տրապիզոն վիճակի լաղերը) հասկցան որ մի բան կայ. հաւաքուեցան, գնացին արտերը զննելու, քննելու եւ տեսան որ արտը մարախներ կը վխտան. իմացան բերքի ամլութեան պատճառը։ տներնին երթալով խլեցին սուր, թուր, տարճանակ եւ հրացան ու յարձակեցան արտերու մէջ գտնուած միջատներուն վրայ. յարձակողները ստուգիւ բաւական գործ տեսան. եւ յոգնելով սակաւ ինչ դիւնադադար ըրին. երբ պայմանն աւարելով մի մարախ եկաւ եւ թառեցաւ լաղի մը գլխուն, որուն ընկերը գայն տեսնելով նշանացի իմացուց ընկերին չ՛չարժիլ եւ հրացանն առնելով, չակեց եւ խփեց միջատին, որ մեռաւ, բայց գլխուն տէրն ալ ողջ չ՛մնաց. զոր նկատելով հերոսը գոչեց. —Մէկ ձեզմէ, մէկ ալ մեզմէ ։

88. — ԾԻՇԱՂԵԼԻ ՓՈՐՁ

Անուանը չեմ տար ո՛ր ուխտէն, միաբան վարդապետ մը, չատ սիրտնար գիմագիտութեան ուսման. գիշեր ժամանակ կը կարդար գիրք մը, որով կարելի էր գուշակել թէ՝ քթի մեծութիւնը ինչի՛ նշան է. հասակի կարճութիւնը ի՛նչ կը նշանակէ, մեծ աչք ունեցողը ի՛նչ բնաւորութիւն կունենայ, լայն ծնօթք ի՛նչ կը

ցուցնեն հեայլն, հեայլն . ու երբ հասաւ դրքին այն խօսքին որ կ'ըսէր թէ «երկայնամօրուսք ապուշ են», մէյ մը մօրուքը ձեռքն առաւ, գննեց եւ չափեց. տեսաւ որ չատ երկայն էր. —Ահա ըսաւ, ինչո՛ւ մարդիկ կը ճանչնան խելք չունենալս ու անկաւ մեծ մտածման մէջ. քիչ յետոյ որոշումը տուած էր. մօրուքը պիտի կարճեցնէր. բայց մկրատ չկար, անոր ալ ճարը գտաւ. ալ ձեռքն առաւ վառած մոմը, ձախ ձեռքովը մօրուքը բռնեց վարի ծնօտէն սկսեալ. աւելորդ մասը, որ բռուցքէն դուրս կը մնար, այրեց, բոյն արծարծեցաւ, ձեռքն այրեցաւ եւ խակոյն քաշեց այրած ձեռքը. բայց չդադրեցաւ մօրուք եւ պեխեր ճարճատուելով այրեցան եւ խեղճ վարդապետը հայելին նայելով տեսաւ որ կատարեալ կապիկ մ'է դարձեր . . . դրքին նոյն երեսի լուսանցքին մէջ նշանակեց հետեւեալն. «Փորձեցանք եւ ստոյգ գտանք»:

89. — ՀԱ՛Յ ՎԱՆ ՀԱ՛Յ . . .

Պոլսոյ մէջ, մի քանի բարեբաստիճան եկեղեցականք, իւրաքանչիւրն տարբեր քաղաքներէ, ժողովեալ մի անհեկի մէջ, անմիղ կատակներով ժամանակ կ'անցընէին. մէկ մ'ալ խօսքն եկաւ քաղաքներու վրայ եւ ամէն մարդ իւր ծննդավայր քաղաքն սկսաւ գովել եւ գործն աւելի զուարճալի ընելու համար բոլորը մէկէն ձեռքերնին կուրծքերնուն վրայ դրած «Հա՛յ» բացատականչութեան հետ կսկիծով իւրեանց քաղաքի անունն բարձրաձայն կը պոռային: «Հա՛յ Պոլիս» կը կրկնէր Պօղոսեանն, «Հա՛յ Կարին» Կարնեցին, իսկ մէնն ալ որ այժմ . . . է, վանեցի լինելուն, «Հա՛յ վան, հա՛յ վան» կը պոռար ինքզինքը ցոյց տալով :

90. — ՔԻՈՍՅԻ ՀՈՌՈՄՆԵՐ

Քիոս անունով մի կղզի կայ, որու բնակիչներն Հոռոմներ են եւ յիմարութեան մեծ համբաւ հանած մինչեւ ցայսօր. առանցմէ բազմութիւն մը կիւրակէ երեկոյին կը ձեռէին քաղաքի կողմնակի հրապարակին մէջ, ուր կար նաեւ լայնաբերան ու բերանաբաց մի ջրհոր վճիտ ջրով: Երիտ սեռի եւ տեսակի մարդիկ պատոյանին երկարեցեալ, օրը գիշերեց եւ պայծառ լուսինն ալ ազատուելով արեւու խաւարեցուցիչ ճառագայթներէն նոր հարսի պէս քօղը նետեց, երեսը ցոյց տուաւ. բայց անդիէն թանձրամարմին մի ամպ եկաւ եւ ծածկեց իրը չարանախանձ մի կեսուր. լուսնի նորաբաց դէմքը. Քիոսաբնակ պատուաւորք խաւարի մէջ մնացին. արեւելք, արեւմուտք, հիւսիս եւ հարաւ սկսան փընտռել լուսինը, չկար. անոնցմէ մին, սերեալ Նեղոք Դաւթի ցեղէն, —Տղա՛ք, լուսինը վար ինկաւ, պոռաց : Ամբողջ բազմութիւնը վար նայեցաւ. ճիշդ նոյն պահուն՝ յորում ամպը կորսուելով՝ լուսինը դանուած էր. վեր նայող չկար : Սրաւեսին մէկը նշմարեց ջրհորին մէջ լուսինը. իսկոյն իւր ղեւտն խմացուց ամենուն, որք խռնուեցան ջրհորի չորջն իրրեւ մէկ մարմին: Մի ուրիշ հեղինակաւոր ոք վազեց եւ երկաթեայ կեռ (չէնկէլ) բերաւ. ջրհորը ձգեց եւ անոր կապուած պարանը չարունակ կը չարժէր, որպէսզի կեռն երթայ կառչի լուսնին եւ քաշելով վեր հանէ. մի քանի վայրկեան եւ կեռն կառչեցաւ մի քարի. —Հա՛ բռնեցինք, ըսելով սկսան քաշել. հինգ, տասն եւ քսան մարդիկ միակից ուժով այնպէս քաշեցին որ, կեռը կոտրեցաւ եւ իրենք կռնակի վրայ թաւալգլոր չրջեցան, եւ այն տանն տեսան երկինքի վրայ լուսինը, եւ սկսան

պոռալ. «Հա՛, նայեցէք ուր նետեցինք լուսինը». հաւատայ ամբոխը տեսած ու չգիտցածին, եւ այն օրէն Ջիոսի մէջէն ալ քաջերու դոյութիան ձայն դուրս ելաւ։

91. — ԻՆՉ Կ'ԱՐԺԷ ՄԷԿ ՀԱՒԿԻԹԸ

Ծովային առեւտրական մը, որ քիչ անգամ ցամաքի վրայ կ'ապրէր, այն ալ հեռաւոր տեղերէ բերած ապրանքը ծախելու. մի օր կ'երթայ ճաշարան եւ կը պատուիրէ 10 հաւկիթ խաշել. խոհարարը կը սկսի պատրաստել, յանկարծ ծովագնացը մի բարեկամ տեսնելով դուրս կ'ելնէ, խօսքի կը բռնուի նորա հետ եւ յառաջանալով կը հեռանայ խոհանոցէն, ուր ճաշելու էր. ապա գործէ ստիպեալ նաւ կերթայ եւ վերջապէս կը մոռցուին խաչած հաւկիթները. խոհարարը տեսնելով որ մարդը չ'եկաւ՝ կը վերցնէ հաւկիթները եւ կը պահէ. որոշելով չ'ծախել զանոնք եւ անպատճառ նոցա պիտի առնուլ մարդէն երբ ալ որ գայ. կ'անցնի ճիշդ երկու տարի. եւ մի օր ալ դարձեալ մեր ծովագնացն նոյն ճաշարանը մտնելով կը ճաշէ, եւ փող վճարելու պահուն կը ներքաքալուի եւ դատարան կը տարուի, ուր կը յայտարարուի նմա թէ խոհարարին կը պարտի մէկ միլիոն ֆրանկ. մարդը չ'ընդունիր, երկու տարուան 10 հաւկիթները կը հարցուին, կը հաշուատէ. առոր վրայ խոհարարին փաստաբանը դատարանին հաշիւ մը կը ներկայացնէ թէ նոյնչափ ժամանակի մէջ մէկ հաւկիթէն քանի վառեակ, հաւ, հաւկիթ, եւ ապա դարձեալ վառեակ, հաւ ու հաւկիթ պիտի գոյանային եւայլն եւայլն. եւ գումար ամենեցուն դարձեալ մէկ միլիոն ։ Դատարանը թէ առաջարկեալ գաղը եւ թէ հաշիւը ճիշդ եւ օրինաւոր գտնելով իւր վճիռը կուտայ. մարդը չուարած

ի՛նչ ընելիքը չ'գիտնալով մէկ չաթաթ միջոց կը խընդրէ դրամը վճարելու ու առանալով այդ փոքրիկ յետաձգումը դուրս կ'ելնէ ։ Գիշեր ցերեկ, խելք ու միտք կրար կը խառնէ տարօրինակ փորձանքէն ազատուելու համար, սակայն մի փրկարար ճամբայ չ'գտներ, մտածելով ուղեղը կը պայթի կարծես, երբ յանկարծ մի պետղացի հաւկիթ ծախող դէմը կ'ելնէ եւ մեր մարդը հաւկիթներու տեսքէն զարհուրեալ՝ ուժգին հարուած մը կուտայ պետղացւոյն կողովին, որու մէջէն հաւկիթները աղմուկն երկինք կը բարձրանայ, իսկ նոցա սպիտակ ու դեղին արիւնը չերտ չերտ վար կը կախուին կողովի ծակոտկէն յատակէն ։ Հաւկիթավաճառը սոյն յիմար գիւղացնագործութեան պատճառն իմանալ ուզելով՝ կը լսէ վչտահար ձուարեկ ծովագնացին դատի պատմութիւնը. նորա կողմանէ փոխանորդ կը կարգուի եւ դատը վերաքննութեան կ'ենթարկէ. որու համար օր եւ ժամ կը սահմանուի, բայց հաւկիթավաճառ փաստաբանը մի քիչ կ'ուշանայ որոշեալ ժամէն եւ ապա իւր պաշտպանեալին հետ ներս կը մտնէ դատարան, ուր երբ կը հարցուի ուշանալուն պատճառը, կ'ըսէ. —Մի քիչ ցորեն ունէի խաչելու, որ պիտի ցանէի, անոր համար ուշացայ։ —Յիմա՛ր, խաչուած ցորենը կը բուսնի՞ որ ցանէիր. կ'ըսէ դատաւորը, որուն կը պատասխանէ. —Ապա՛չ, խաչած հաւկիթը ձագ կը հանէ՞ որ կը վճռէք . . . խլացուցիչ ծափահարութիւն...։ Դատը չտեսած էր ։

92. — ԲԱՐԻ ՔԱՀԱՆԱՑԻՑ

Հայերը թէեւ շատ բանով աղքատ են օտար ազգերէ, բայց շատ բանով ալ հարուստ են անոնցմէ. օրի-

նակ՝ մեր ազգի բազմապիսի կամ բազմատեսակ բարեւներն. առաւօտեանը զատ, կիսաւուրը զատ, երեկոյեանը զատ, պիչերուանը զատ, վարդապետինը զատ, քահանայինը զատ, եկեղեցիէն եկած ժամանակինը զատ, որ զարձեալ արանց եւ կանանց կամ փափուկ ու կարծր սեռին մէջ կը տարբերի. վերջապէս ո՞ր մէկն ըսեմ, կրկնած զաս զաս բառերս համրէ, անպատ մ՚ալ դու կրկնէ եւ կ՚իմանաս: Բայց կատակը մէկդի, ատոնց իւրաքանչիւրն իւր պատմութիւնն ու ծագումն ունի, չատ գովելի, օրինակելի եւ խորհրդաւոր, որոց միոյն դաղանիքն ինձ յայտնած է ողորմած հոգի մամիկս. ես ալ հոս պատմեմ ձեզի:

Հայր Աստուած երբ Ադամն ստեղծեց «ըստ պատկերի իւրում» միանակ էր, այսինքն Գաբրիէլ հրեշտակապետը քովը չէր, զայն գործի էր ղրկած, եւ երբ վերադառնալով եկաւ, տեսաւ որ Աստուծոյ քով մի ուրիչ էակ ալ կար չար եւ նման նորա. Ադամ պատկերով այնչափ նման էր Աստուծոյ, որ հրեշտակապետն ալ չ՚կարողացաւ ճանչնալ թէ ո՞րն էր անոնցմէ բուն Արարիչը. եւ որովհետեւ նա սովորութիւն ունէր Աստուծոյ ներկայանալուն «Օր՚նեա՛ Տէր» ըսելու, ըստ իւր սովորութեան այն անգամ ալ կրկնեց «Օրհնեա՛ Տէր»ը, բայց սխալմամբ խօսքն Ադամին ուղղելով. եւ Ադամ որ դեռ հրեշտակապետին հետ գործ չունէր, դլուխը դէպ ի Արարիչն թեքելով «Աստուած օրհնէ» ըսաւ: Ահա այս բարեւն է որ ի սկզբանէ աշխարհի կարգաւանդութեամբ մեզ հասաւ եւ ի վերջոյ քահանայք իւրացուցին այդ Աստուածային բարեւը:

Կը յուսանք թէ հետզհետէ միւս ծիսական բարեւներու ծագման պատմութիւնները ալ լոյս կը տեսնեն:

93. — ՏԷՐ ԿԻԿՕ

Հին բարի ժամանակներուն մէջ Տէր Կիկօ անուն մի բարի եւ պարզամիտ քահանայ կ՚ապրէր քրիստոնէական իր երեցկնոջն հետ Գետաի գիւղը Տիգրանակերտի վիճակին մէջ. որ ալ ձանձրանալով աչխարհային կեանքէն էչը քաչեց, հեծաւ եւ երեցկինն ալ կռնակն առնելով քալեց. —չիտա՛կ արքայութիւն:

Գնաց, գնաց եւ մի օր հասաւ արքայութեան մեծ դուռը, բաղխեց զայն եւ ներսէն ձայն մը անեղադէչ հարցուց. «Ո՞վ ես դու»:

—Բա՛ց, Տէր Կիկօն է, արքայութիւն եկաւ:

—Չես արժանի մտանել ասաց. գոչեց ձայնը:

—Տօ՛, դու ո՞վ ես. հարցուց Տէր Կիկօն, եւ ձայնը պատասխանեց:

—Ես եմ Յիսուսի Քրիստոսի դվխաւոր առաքեալն Պետրոս:

—Վա՛յ ուրացող, դուն որ հո՞ս ես, քանաս ալ չեմ պար, ըսաւ եւ հեռացաւ: Ապա մի քիչ ալ յառաջ երթալով հասաւ արքայութեան երկրորդ դուռն, եւ սկսաւ զայն բաղխել ուժգին:

—Ո՞վ ես դու, ձայնը այնտեղէն ալ գոչեց:

—Բա՛ց: Տէր Կիկօն է, երեցկինին հետ արքայութիւն է եկեր:

—Գնա՛, թչուառական. գոչեց նոր ձայնը ներսէն:

—Տօ՛, դու ո՞վ ես, հարցուց Հայր Կիկօն:

—Ես եմ Աստուածահայրն Դաւիթ. պատասխանեց ձայնը ներսէն:

—Տօ՛, չնացո՛ղ, մարդասպան, դու որ հոս ես, Տէր Կիկօն արդէն չի պար, ըսաւ եւ էչուն գլուխն գարձուց դէպ ի դժոխք, որուն երբ կը մօտենար, Սատանայ,

Սադայէլ եւ Բեհեղզեբուղ իրենց բանակներովն ընդ յառաջ գալով սկսան քաշքշելով ներս հրամցնել տէր-տէրը, որ նեղութիւն զլալով այս քաշքշուքէն —Տօ՛, անիծածներ, դուք ալ այսպէս կ՚ընէք որ մարդ ձեր քով չ՚գար. ըսաւ եւ երեցկնոջն հետ վերսաին գիւղ դառնալով՝ հանգստացաւ. երբ աչքը բանալով իմացաւ որ տեսածը երազ էր անկողինէն ելաւ :

94. — ԵՐԿՈՒ ՊԱՏՐԻԱՐՔՆԵՐ

Պօղոս Պատրիարքն որ հրաժարեալ էր, մի երեկոյ ամիրաներու կողմանէ ընթրիքի կը հրաւիրուի, կ՚երթայ եւ կը բազմի նոցա մէջ իրեն համար յատկապէս պատրաստուած մի մեծ աթոռի վրայ. կէս ժամ յետոյ նորընտիր Պատրիարքն ալ հոն կուգայ. հրաժարեալ Պատրիարքը կը պարտաւորուի իւր աթոռն անոր տալ իբրեւ քաղաքավարական պարագ. բայց պատանդ թշնամի լինելով նորան, երբ նորընտիրն կը բազմի յաթոռն՝ հրաժարեալ Պատրիարքը կ՚ըսէ. «Եւ յաթոռն Մովսէսի նստան Փարիսեցիքն», ուստի ամիրաները կը խնդան. բայց նորընտիրը կը պատասխանէ. «Եւ յաթոռս ժանտից ոչ նստաւ» ու կ՚ելնէ աթոռէն :

95. — ՀՐԱՇՔ

Քահանային մէկը քարոզելու փափաք ունենալով մի օր կ՚ըսէ ժողովրդեան թէ «Տէրն մեր Քրիստոս 3000 հայը եւ 5000 ձուկը 3 մարդու կերցուց»: Այս այլանդակ յայտարարութեան վրայ զարմացած մէկը կը հարցնէ թէ՝ —Արդեօք այդ ատեղ ժարդիկ չ՚պայթեցա՞ն: Քարոզիչը կը պատասխանէ.—Ա՛ն ան՛կ, հրաշքն ալ այն է որ չ՚պայթեցան :

96. — ՈՒՐԻՇԻ ԴԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼ

Մի բարձրաստիճան եւ մեծապատիւ մարդ, իւր հարստութեան չնորհիւ դերեր՝անիկ կերպով, բազմաթիւ ծառաներով կ՚ապրի եղեր իւր սիրուհւոյն հետ, որուն մէջ ալ սատանան իւր պոչը կը խօթէ : Մեծապատիւին ծառաներէն մին չատ նման իւր տիրոջ եւ գիտակ նորա ամեն տեսակ էմտական գործերուն, կը յանկայ փորձուիլ իւր տիրական սիրային փորձանքով եւ գէթ մի քանի վայրկեան երջանկանալ ֆիզիքապէս. ուստի մի գիշեր, արդէն իւրացուցած փորձերով զինեալ կը մտնէ տիրուհւոյն ննջասենեակը նախ քան պարոնին մուտքը, եւ յաջողութեամբ տիրոջ դերը կատարելով սովորական հանդիսիս, դուրս կ՚ելնէ եւ զգուշութեամբ կ՚երթայ իւր ընկերներուն ննջասրահը, ուր ինքն ալ կը պառկէր միշտ: Մէկ ժամ յետոյ պարոնը կը մտնէ իւր գիշերայ ին աչխատանոցը, ու երբ գործը գլուխ հանելու համար պարոնուհւոյ օգնութեան կը դիմէ, սոյն վերջինս զարմացմամբ կը հարցնէ այդ երեկոյեան արտաքոյ կարգի արարողութեան՝ կրկնութեան պատճառը . . . : Պարոնը, հասկնալով արտաքին միջամտութեան մը գոյութեան ծառաներու կողմանէ ծպտուած ունենալն, իսկոյն կը վազէ նոցա ննջասրահը, ուր ազօտ լուսոյ ներքեւ մէջ՝ բոլորն ալ խոր քնով կը խորխոն. կարգաւ մօտենալով՝ իւրաքանչիւրի պրանին կը դնէ ձեռքը. մէկ քանին հանդարտ արտով կը ննջեն. մէկի սիրան ալ սովորականէ դուրս բարախման մէջ կը գտնէ. կը հասկնայ որ Աստղիկ մոլորեալ ծառան այդ էր. կը կարէ նորա գլխոյ աջակողմէն մի փունջ մազ եւ կը մնկնի. յորմէ յետոյ ննջասրահ հերոսն նոյն վարանոտական գործողութիւնը կը կատարէ իւր քո-

լոր միւս քնացող ընկերներու դլխուն : Առաւօտուն հնարագէտ պարոնը ծառայողներն իւր ներկայութեան կը կանչէ իրր թէ մի պատուէր տալու. բայց իսկապէս սիրային աւազակը քոնելու եւ արտաքսելու նպատակաւ : Ծառայք ամբողջապէս կը ներկայանան. եւ մեր խելօք պարոնը կը տեսնէ որ իւր դիչերապրոչմ նչանը բոլորին վրայ ալ կայ. ուստի կը բաւականանայ պատուիրել որ՝ —Այսուհետեւ ոչ ոք իւր (պարոնին) դերը կատարելու իրաւունք չ'ունենայ :

97. — ԿՏԱԿ

Հարուստ մը մեռնելու աոեն կատկեց կնոջն ամեն օր կանոնաւոր ճաշ ուղարկել Ս. վարպապետին. կինը կատարեց հանգուցեալոյն հրամանը եւ մանաւանդ ծառայ յատկացուց սոյն գործին. ամեն օր մի քանի տեսակ համեղ եւ առատ կերակուր, պատուղ եւ գինի կը վայելէր մեր Ս. Սուրբ Հայրն :

Մի օր չափազանց գործով ղբաղելով յոգնած եւ անօթի մնացած էր ճաշակիր ծառան. եւ պարտաւոր նոյն րոպէին տանիլ վարպապետին ճաշը, իջնէ ընէր, տարաւ, բայց տեղը չկրցաւ հասցնել. ճանապարհին մի անկիւնախորշ քաշուելով, նստաւ ու անբարբառ ճաշակեց բոլոր պատրաստուածը. եւ սրտագին ու ջերմեռանդ «Հայր մեր» մ'րնաւ հանգուցեալի հոգւոյն. եւ ապա ըստ հանապազօրեայ սովորութեան տուն դարձաւ :

Առաւօտեան մեծնաչաղին, սիկինը կանչեց ծառան եւ ըսաւ .

—Դուն այսքան ամիս է ինչո՞ւ կերակուրը վարդապետին չէիր տաներ :

—Տիկին կը տանէի, սուտ չեմ ըսեր :

—Չէ', չէ', միայն երէկ տարեր եա. աղան երազ դալով բարկացաւ ինձ եւ ըսաւ որ միայն երէկ կերակուր եմ ղրկեր եւ իր հոգին երէկ անդենը բաւական հանգստութիւն եւ անդորրութիւն գտեր է :

Ծառան եղելութիւնը խոստովանեցաւ. իսկ սիկինը գործին ոգին լաւ հասկցաւ եւ կերակուրը՝ յետ այնուրիկ յատկացուց ծառային :

ԿԻՆԵՐ

98. — ԿՆՈՋ ՄԱՏ ԿԱՑ

Իւր արուեստին մէջ մի հռչակաւոր գատաւոր ամեն գատական դիպուածին մէջ սովորութիւն ունի եղեր ըսել —Կնոջ մատ կայ : Նորա խորհրդականներն ամեն որ լսելով սոյն խօսքը ճանձրացեր եւ ուզեր են մի գատի մէջ՝ ուր կնոջ ո'չ մատ կայ եւ ո'չ եղջնգ կրնայ գտնուիլ, եթէ իւր սովորական երգը երգէ գ. գատաւորը, լանգրեն որ բռատն հատատած : Այդ օրը մի երիտասարդ գալով կը գանգատի թէ՝ իւր հայրը նեղ. կարար էր եւ կ'աչխատեր Ս.ին բարձր չէնքին վրայ, պատը փողոցին կողմէն ներկելու, եւ թէ իյնալով մեռած էր ու կը պահանջէր տանը տիրոջմէն արեան գին կամ մի վարձատրութիւն որբացելոց համար : գ. գատաւորն ամեն բանէ առաջ ըսաւ. «Կնոջ մատ կայ». խորհրդակիցներն առաջարկեցին արդէն առաջադրեալ որոշմամբ կնոջ մատի գոյութիւնն հաստատել. գատաւորն ամենալաւ հռետոռ ոստիկաններն ու լրտեսները կանչեց, հրահանգեց ամեն բան, տեղ, գործ եւ երեւոյթ

ճչդիս քննել եւ գննել : Անա ընդհանուր եւ ճիշդ քննութենէ դուրս եկած արդիւնքը. ներկաբարքը բաւական օրերէ ի վեր կ'աշխատի եղեր փողոցի պատը ներկելու, սան վերէն կախակալ չուաններու ծայրին հաստատուած տախտակեայ աստիճանի մը վրայ եւ ընտելանալով գործածոյ հետ, այդ օրն եւ ժամուն իսկ դիմացի տան բնակիչներէն մի փափուկ սեռի հետ աչքով ունքով բանակցութեան մէջ է եղեր, խիստ կաբելի է յետոյ նորա սենեակն ալ ներկելու առաջարկութեամբ, որու յաջողութենէն գուշե, աչքն այնպիսի գործեր է որ կոխած տեղը չ'տեսնելով, պարապութեան մէջ գտնուիլեր, ինկեր եւ հոգին փչեր է առանց ի կատար ածելու սեռական ցանկութիւնը :

99. — ԿՆՈՋ ՀԱՒԱՏԱՐՄՈՒԹԻՒՆԸ

Կին մը սիրոյն առած հաճոյքի եւ հեշտութեան պարաիզին մէջ օրինաց արգիլեալ պտուղն քաղելու վրայ էր, երբ տեսաւ որ պինւորական մի սիրահարն ալ գանէն ներս մտաւ, առաջինը գլորեց մահճակալի տակը եւ նստաւ նորեկին հետ չարունակել առաջնոյն պակաս թողածը, բայց չար աստանան թոյլ չ'տուաւ. կնոջ այրն երեւցաւ բակին մէջ, ոչ մի փախուստի ճամբայ չ'կար. պինւորականը չփոթեցաւ. համառ կինը բաւ նման. —Սուրդ քաշէ, երիտաս հարցուփորձին առանց պատասխան տալու նոյնոյնպէս անցի'ր գնա՛ : Զինւոր բականն ալ այդպէս ըրաւ :

ԷՐԻԿՐ. — Կնի՛կ, ի՞նչ կուզեր այդ մարդը մեր տան մէջ .

ԿԻՆՐ. — Ա՛խ, ուր էր թէ մի քիչ առաջ գայիր. երկու մարդ փողոցին մէջ տոսկալի կռուի բռնուած

էին. գործը մեծցաւ, մէկը սուրը քաշեց, որ տեսար եւ միւսն պիտի սպաննէր. այդ վերջինն անկարող ինքզինքը պաշտպանելու մեր բաց դռնէն ներս խնկաւ, մտաւ սենեակս եւ ուղղակի մահճակալիս տակը լինաւ ես արդէն սարսափահար՝ չկարողացայ ոչ մի բառ արտասանել, միայն չ'հակառակեցայ. միւս կառաղի զինւորականը հետեւելով նորա, եկաւ մինչեւ հոս, հազիւ յաջողեցայ համոզել զայն, հաւատացնելով թէ մարդը հոս չէ, մինչդեռ խեղճը տակաւին անկողնոյս տակ վախէն կը դողայ : Էրիկը դուրս հանեց խեղճ արկածեալը, մի քիչ հանդարտեցուց, ճամբու դրաւ եւ գովեց կնոջը մարդասիրական գործը :

100. — ԹԱՒԻԼԱԿԱՆ

Պ. Զրօ գերձակին լաթ չինել տուաւ եւ հագնելով տեսաւ որ օձիքէն զատ մնացեալ մասն անյարմար էր. բաւ գերձակին.

—Գրպանները վար գրուած են սովորական տեղէն:

—Դուք օձիքը նայեցէք, ինչ լաւ փակած է, գրպանը մի՛ նայիք :

—Լամբակները մեծ են եւ դէչ չինուած :

—Դուք օձիքը նայեցէք, լամբակները մի՛ նայիք :

—Թեւերը լայն են եւ կարճ :

—Դուք օձիքը նայեցէք, թեւերը մի՛ նայիք. . . :

Պ. Զրօ հանեց գրաւը, վճարելու էր 3 ոսկի, տուաւ մէկ ոսկի եւ երկու ոսկւոյ կեղծ արծաթ դրամ, (Պ. Զրօ ոսկերիչ էր):

Գերձակը գննելով դրամներն բաւ. —Ոսկին լաւ է, իսկ արծաթները կեղծ են :

—Դուք ոսկին նայեցէք. արծաթները մի՛ նայիք, պատասխանեց ոսկերիչը ։

101. — ՊԱՐԱՊՈՐԴՆԵՐՈՒ ԽՐԱՏ ՄԸ

Գլխուի մէջ մեծ դուարթով գնդամուղ կը խաղային երկու պարոններ, որոց մէկը խաղն աւարտելու վրայ էր, որուն կ'օգնէը խորհրդով մի հանդիսատես, կորսընցնողը քանիցս խնդրեց անկէ որ լռէ. բայց անօգուտ։ եւ այն ինչ վերջի հարուածն կուտար չհաղթն իւր գընդակին, բայց սխալ կողմէ, զայն նկատելով չատախօս եւ անկիրթ հանդիսատեսն իսկոյն հրահանգեց խաղացողն հարուածը ուղղել գնդակի ձախ կողմեն, որ եւ տեղի ունեցաւ եւ խաղը լմնցաւ. իսկ կորսնցնողը որ կրակ կարած էր, հանեց ատրճանակը եւ —Մ'ո քեզի ձախ կողմեն կրկնելով, ճիշդ սրտէն զարկաւ եւ սպանեց լեզուագար թշուառականը ։

102. — ՃԱՐՊԻԿ ԴՈՂՈՒԹԻՒՆ

Հարսանեաց հանդիսի մը ներկայ էր եւ մի պանդուխտ Մշեցի, որուն առաջարկու եցաւ ուրախութեան մէջ իրենց աչխարհի խաղերէն մի խաղ ընել. Մշեցին սիրով ընդունեց սոյն առաջարկը եւ խնդրեց հարսնեւորներէն իրեն բերել բոլոր ոսկեղէն զարդերը, մատանի, օղ, ապարանջան, մանեակ, քայո եւայլն, զորս իսկոյն տուին զուարճասէր եւ խաղամոլ սիկնայք ու պարզամիտ օրիորդք. թէեւ ոմանք կասկածելով չ'տուին. վասնզի բոլոր կանայք ալ յիմար չեն ։ Մշեցին հաւաքելով վայրկենապէս զոյացած թանկագին իրեղէնները տան մի սենեակը մտաւ, պատուիրելով որ մինչ վերա-

դարձը միարերան ըսեն, «Մշեցին Մուշ գնաց, Աստուած գործն յաջողէ», որ եւ բազմաթիւ արդար ու մեղաւոր բերաններէ անթիւ անգամ կրկնուեցաւ բարձրաձայն եւ երկար ժամանակ, յորում խորագէտ Մշեցին սենեկէն բակ՝ եւ բակէն փողոց իսկ փողոցէն դիչերով հարսնեւորներու բարեմաղթութեան համաձայն ճամբայ էր ելած դէպ ի Մուշ ։

103. — ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԴՈՂՈՒԹԻՒՆ

Եկեղեցական ոպասու զգեստեղէն վաճառողի մը խանութի մատու ուխտաւոր մը Երուսաղէմի մէջ, եւ իւր քահանայ եղբօր համար ոսկեայ եւ արծաթեայ եկեղեցական թանկ ոպասներ գնեց, զետեղեց պայուսակի մէջ. ապա մի հազ ալ զգեստ գնեց որոց չափն առուգելու համար խանութի տիրոջն առաջարկեց զգեստաւորուելի առնցիմով, վասնզի քահանայ եղբօր հասակովն է եղեր նա. խանութպանն իրր պատարագիչ հագաւ. սուրբ'առ, վակաս, թագ, բազպան եւայլն, եւ երբ սաղարարն չակելու վրայ էր, բարեպաշտ ուխտաւորն պարտաւոր պայուսակն առաջին պէս խանութէն դուրս թողու. ժամարար խանութպանը չ'կարողացաւ քահանայարար դուրս երթալ եւ հանիկ գողնն. եւ ուրիչ անգամ քահանայութիւն չ'ըրաւ ։

104. — ՄԱՏԱԿԱՐԱՐ ԳՈՂ

Իրր թուրք փաչայի տան պիտոյից մատակարար հարուստ եւ ճոխ մուշահամաճաշեն ներկայացաւ հարմնաիր գող մը, եւ բազմաթիւ թանկագին մուշտակներու հաւաքածոյ մը բրաւ, գնահատեց եւ

կապեց. կարծեմ կնքեց ալ, որ մուշտակները հոն ձնա-
լով չ'փոխուին. խանութին տէրը հետն առաւ եւ
ճամբայ ելաւ դէպ ի փաշայի ապարանքը, ուր պիտի
վճարէր ընտրեալ մուշտակներուն գինը եւ ապա առա-
նար մուշտակները: Երկու հոգի մեծ յուսով բեռնաւոր-
ուած քալեցին բաւական, ու մատակարարի խնդրանօք
մտան մի սրճարան, սուրճ անուշ ըրին, ծխեցին եւ բա-
րեկամաբար կը խօսէին, յանկարծ ներս մտաւ մի լաւ
հագուած մարդ, ձեռքը փոքր սակառ մը պատուական
եւ անուման խնձորով, սա բարեկամ էր մատակարարին
որուն հետ խօսելցաւ եւ խնձոր մ'ալ պատիւ ընելով
մնկնեցաւ. մատակարարը կամեցաւ խնձորն առնել,
կեղեւել. բայց դմելի կամ դանակ չունէր. մուշտակա-
վաճառն՝ ինչպէս արհեստական սովորութիւն է, իր
վրայ կը կրէր դանակ մը, զոր ներկայացուց մեծապա-
տիւ յաճախորդին, եւ այս վերջինս հագիւ խնձորին
կէսն կեղեւած, միտքն ինկաւ որ խնձորանուէրը բարե-
կամին ըսելիք ունէր. ուստի դանակ եւ խնձոր ի ձեռին
սրճարանի դուռն եղնելով կանչեց մարդուն անունը, որ
երեւի թէ չ'լսուելուն՝ քայլ մ'ալ առաւ, մէկ ալ, ուրիշ
մ'ալ եւ արդէն նա անյորդներու մէջ խառնուած ա-
րագապէս կը յառաջանար դէպ ի մուշտակավաճառին
խանութը, ուր հասնելով վերջապէս, հոն գտնուողնե-
րէն պահանջեց սակարկուած մուշտակներու կապոցն,
որոց ի միամտութիւն թէ նոցա գինը վճարուած է
կամ ապրոջ հաւանութիւնն առնուած, յանձնեց նոցա
վարպետի դանակն յապահովութիւն. (ինչպէս հին ժա-
մանակեայ սովորութիւն է նշան մը ղրկել իբր ապա-
հովութիւն) եւ առանալով թանկագին բեռը սլացաւ
ո'վ գիտէ ուր:

Վարպետը չատ ուշ ժամանակ սրճարանէն խանութ
դարձաւ, ուր իմանալով եղածը ցաւօք սրտի իւր յիմար
մը լինիլն ալ իմացաւ եւ լացաւ գառնապէս:

105. — ԴՈՂ. ԵՒ ՀՐԱՄԱՅՈՂ.

Մի Անգլիայի լորտ Լոնտոնէն Փարիզ եկաւ եւ
տեղւոյն դրամատնէն՝ ի հաշիւ իւր վարկին մեծագու-
մար թղթադրամ առանալով՝ գետնեզեց զայն իւր գրա-
պանին մէջ եւ գնաց գնումներ ընելու: Առաջին իսկ
մտած վաճառատան մէջ, ուր գնած ոսկեղինայ վճա-
րումն պիտի ընէր, տեսաւ որ գրպանի դրամներն համբար-
ձեր են. ալ գրպանը, ձախը, վերը, վարը փնտռեց եւ
բոլորին մէջ ալ իւր փնտռած գրամը բացակայութեամբ
կը փայլէր: Հարբարձեր էր:

—Փողերը գրամատունը մոռցեր եմ, ըսելով արագ
քայլերով անդ հասաւ, ու գանձապետէն իսկ իմացաւ
իւր սրտէն ունեցած համոզումն. թէ փողերն գրպանին
մէջ գետեղած էր, զոր վկայեցին նաեւ տեղւոյն գրա-
պիրները:

Յայտնուեցաւ թէ վարպետ գողի մը ճարպիկ ձեռքն
այցելած էր լորտի գրպանին. քաւհահատը կատարած
էր իւր գործը:

Դրամատան անօրէնը լորտին տուաւ մի կապոց
կեղծ թղթադրամ, պատուիրելով որ վերտին նոյն
համրան երեմայ չերջագայի, միայն այս անգամ մի քիչ
արիւնն եւ զգոյշ կերպով, որպէսզի քաւհահատը եթէ
կրկին փորձէ իւր գրպանը խուզարկել, ինչպէս չատ
հաւանական էր, կարողանայ բռնել զայն, որով առա-
ջին կորուստն հեշտ կը լինի ձեռք ձգել: Լորտը գոր-
ծադրեց անօրէնի խորհուրդը, երկար քալեց, դիտեց,

պրպտեց եւ չրջագայեցաւ, բայց ոչ ոք չ'եկաւ նորա դրպանը քննելու. եւ ի'նչ տեսնէ յանկարծ մարդ մը կապոյտ մը թղթադրամ լորթին երեսին զարնելով հեռանալ խօսքերն ըսաւ եւ անյայտացաւ. — Պ. խաբեբայ, ամօթ չէ՞ քեզ գալ փարիզի մէջ մարդ խաբել, այս կեղծ թղթադրամները դրպանիդ մէջ կրելով : Ոչխար լորթը որ զգույշ պիտի լինէր, երկրորդ անգամ եթէ գողը գար, պիտի ձերբակալէր, չէր իմացեր թէ՝ ի'նչպէս գարձեալ կեղծ թղթադրամներն ալ գողցեր են, որոց համար յանդիմանուեցաւ իսկ :

106. — ԱՆԵՐԵՒ ՀԻԻՐ ՄԸ

Ճամբորդ մը հիւր կը լինի գիւղացւոյ մը տունը, որու ազքատիկ տէրը մտածելով որ հիւրն անօթի կըրնայ ըլլալ, պանիր եւ հաց կը հրամցնէ անոր. իսկ անեղբեայ հիւրը չ'նայած սոյն ձրի մարդասիրութեան, խորամանկութեամբ հնարք կը մտածէ կերակուր ուզելու եւ կ'ըսէ. —Ի'նչ զարմանալի սովորութիւններ կան աչխարհի մէջ. մեր կողմերը նախ կերակուր կը բերեն սեղան եւ ապա պա'իր, իսկ այստեղ առաջ պանիր եւ յետոյ կերակուր : Տանտէրը կը պատասխանէ նմա. —Մի' զարմանաք, հոս ալ ճիշդ այնպէս է. պանիրը վերջին ուտելիք է, ինչպէս եւ ձեր կողմերը :

107. — Ի՞ՆՉՊԻՍ ԿԸ ԽԱԲԻՆ

Թափառական մը լսելով թէ խաբեբայ մարդիկ այլեւայլ կերպով ուրիշները խաբելով գրամ կը չորթեն, կը զարմանայ թէ ի՞նչպէս կը լինի որ այդ բանը կը կատարուի եւ մարդիկ կը խաբուին, որուն անդեակ լինելու համար խաբեբայ մը բերել տալով՝ կը հրամայէ նորա վինդը խաբել. խաբեբան կը խոստանայ կատարել եղած հրամանը եւ կ'ըսէ. —Վեհափառ Տէր, խաբեբայական գործիքներս քովս չեն, պարտքի փոխարէն գրաւեմ գրած. եթէ հաճիք 150 ոսկւոյ գումար մը չնորհել, որով կարողանամ գործիքներս առնալ, հրամանիդ կատարելը մի քանի վայրկեանի գործ է :

Թագաւորը խնդրուած գումարը կուտայ եւ խաբեբան կը մեկնի ու ա'լ չ'գառնար, որոյ մասին երբ կը հարցնէ թէ ինչո'ւ չ'եկաւ մարդը վինդը խաբելու, պատասխան կը ստանայ որ —Արդէն խաբուած էր : Թագաւորը կը սթափի :

108. — ԱՆԻՐԱՒ ՊԱՀԱՆՋ

Թագաւոր մը կը հրամայէ իւր ծաղրածուին որ մի այլ ծաղրածու եւս գտնէ իրեն ընկեր. ծաղրածուն յետ երկար խուզարկութեան եւ քննութեան կը գտնէ իւր ընկերը. առաւել քան վինդն վարպետորդի եւ խելացաւ. ու դուշակելով որ առաջին անգամն իսկ երբ թագաւորին ներկայանայ նոր ծաղրածուն՝ մեծ պարգեւ պիտի ստանայ, կ'ըսէ անոր :

—Այժմ ես թագաւորին ներկայացնելով զքեզ, կ'աղաչեմ որ մի մեծ պարգեւ տայ քեզ, սակայն եթէ կը խոստանաս առաջին պարգեւդ ինձ հետ բաժնել :

—Առաջին պարգեւս երկուքիս սեփական Թող լինի կ'ըսէ նորընկերը. եւ իրօք ալ նոր ծաղրածուն երբ թագաւորին կը ներկայացուի, այնչափ հաճելի եւ զուարճալի կատակութիւններ կ'ընէ որ՝ թագաւորը կ'առաջարկէ նմա մի բան խնդրել իրմէ, եւ նորընկեր կ'աղաչէ թագաւորին 100 փայտի հարուած զարնել սակ սակերուն.

Թագաւորը կը զարմանայ այս առաջարկին վրայ, բայց տեսնելով որ նա կը պնդէ եւ անպատճառ այդ բանն իրր չնորհ կամ պարգեւ կը խնդրէ, կը հրամայէ փայտուորին գործադրել իւր իսկ ներկայութեան գանակոծումը։

Այն ինչ կը պատկեցնեն մարդը եւ ոտքերը կը վերցնեն զարնելու, —Կեցիք կ'ըսէ. այս պարգեւին բաժնեկից մը ունիմ, որուն կը պարտիմ ստացածիս կէսը. եւ կը հրաւիրէ նախորդ ծաղրածուին գալ, պատկիլ քովը եւ պարգեւեալ ծեծին կէսը վայելել։

Թագաւորը տեսնելով զայս եւ իմանալով նորեկին հնարագիտութեան ոգին, կը գովէ զայն եւ յետ ձեւական գանակոծութեան կը հրամայէ նորեկին երկրորդ չնորհ մը խնդրել եւ այն ժամանակ նա կը ստանայ թագաւորէն աւելի մեծագումար պարգեւ քան այն՝ զոր կրնար առնել պարզապէս առաջին անգամին։

109. — ԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՅԱՂԹԱՆԱԿՈՂ

Պօլսոյ հայ ազքատ բեռնակիրներէ մին երբ անդորձ կը թափառէր փողոցները, մի անկիւն նչմարեց անտէր ինկած պայուսակ մը. երկիւղածութեամբ մօտենալով առաւ զայն, բացաւ եւ ինչ տեսնէ մէջը. 400 ոսկւոյ կլորիկ դուռար մը. նախ ուրախացաւ, մտածելով ուտել զայն, բայց յետոյ մակաբերելով զայն կորսնցնողին դառն վիշտը՝ իսկոյն մտնետիկ մը վարձելով՝ ի լուր աչխարհի յայտարարեց որ՝ ով որ է նորա տէրը, գայ եւ ոտանայ կորուստը։ Եկաւ մի թուրք իսամ (կղեր) եւ նախ քան պայուսակը տեսնելը յայտնեց նորա գոյնը, չափը, ձեւը եւ պարունակութիւնը որով հաստատուեցաւ թէ իրօք կորուստին տէրն է,

որուն յանձնուեցաւ պայուսակը. եւ մեր հաւատարիմ բեռնակիրը փոխանակ ակնկալած նուէրին, ստացաւ մի ուժգին ապտակ լայն ծնօտին վրայ, այն առարկութեամբ թէ պայուսակին մէջ կային եւ երկու թանկագին մատանիներ, որք այժմ չ'կան։ Իսկ մտնետիկը՝ որ այդպիսի խօսքերու փող տուող մարդ չէր, ստացաւ իւր օրինական իրաւունքն։ Մեր խեղճ հայրենակիցը եղած տեղը մնաց չուար ու գլխիկոր. նստաւ եւ լացաւ դառն վիճակին վրայ։ Այդ միջոցին անկէ կ'անցնէր մայրաքաղաքի արդարադատ քաղաքապետը, որ հետաքրքրուելով բեռնակրի խեղճ դրութենէն՝ եղածն իմացաւ եւ անմիջապէս մտնետիկը գտնել տալով դրաւ եւ անիրաւ իսմամը, քննեց զայն եւ վերստին մատնիներուն առարկութիւնը լսելով ըսաւ.

—Ով դու կարգացող մահմետական, պէտք է մտածես որ այդ չիմար Հայը որ չուզեց ուտել 400 ոսկին չէր կարող երկու մատանի գողնալ, որոնք որչափ ալ թանկագին լինէին, նորա աչքին ոչինչ էին. ուրեմն կը տեսնես դու միայն այն պատճառաւ որ՝ այդ խեղճին նուէր մը չ'տաս։

—Բայց, Տէր իմ, ճչմարիտ կ'ըսեմ որ իմ պայուսակիս մէջ մատանիներ ալ կային։

—Ուրեմն այդ քու պայուսակդ չէ, գնա քուկդ գտիր, ըսելով առաւ ձեռքէն, վռնտեց իսմամը եւ 400 ոսկին Հայուն աւելով նոյն ժամուն իսկ Հայը համբայ հանել հրամայեց դէպ ի հայրենիքը։

110. — ՄԻ ԴԻՄԻ ԱԼ ԻՄ ԿԵԱՆՔԻՆ

Պօլսոյ մի փողոցէն կ'անցնէին մեռուն, ճիչդ այն ժամուն, յորում թուրքեր իրենց օրուան վերջին նա-

մաղը (ազօթք) կատարելով դուրս կ'ելնէին ազօթա-
րանէն. ես բնական պէտք մը կատարել պարտաւորելով
մտայ մզկիթը, եւ ուղղակի ճեմիչն այցելեցի ուր մնացի
մի քանի վայրկեան եւ երբ դուրս կ'ելնէի, տեսայ որ
բարեպաշտ հաստատութիւնը իւր ազօթքը կատարած
մեկնած էր եւ ազօթարանի դուռն ալ փակած. մնացի
բանտարկեալ լուսանի ազօտ լուսոյ մը տակ, եւ ազօ-
թարանի դաւթի չորս պատերուն մէջ. բաւական երկար
խորհեցայ վիճակիս վրայ, եթէ մինչեւ առաւօտ հոն
մնայի, պէտք էր ձերբակալուէի իբրեւ գող, եւ մինչեւ
որ գող չվճռեցս ազատուցանէի, չատ բաներ կրնայի
քաշել, ի'նչ ընէի Տէր Աստուած, տունն ալ անհամքեր
կը սպասէին ինձ. կացութիւնս չատ վատ էր. մէկ ալ
ի՞նչ տեսանեմ, խլրտուք, ոտքերու ձայն մը կուգայ մի
մութ անկիւնէ. ետ քաշուելով մտայ արտաքնոց, ուրկէ
դիտեցի որ երկու արբեալ մահմետականներ գեղանի
կնոջ մը ընկերակցութեամբ ցած պատէ մը վար իջնե-
լով յատակ եկան. լուսնի ազօտ լուսնէն ազատ մի ան-
կիւն հատեցան եւ կը խօսակցէին, չատ լաւ կը լսէի
նոցա խօսքերը. նոքա կինն առեւանգած էին մի քանի
ժամուան համար եւ իրենց դիւրաշահագործութեան ա-
պահով վայր ընտրած էին աղօթարանը, դիտելով որ
աւուն մզկիթ հոն կը քաւուի : Ցետ քաղաքավարա-
թեան կամեցան գործնականին անցնիլ. կինն արդէն
կ'աճապարէր, որ եւ կիսամերկ կը սպասէր. բայց այս
միջոցին յատակաքաղացութեան խնդիր մը ծագեցաւ
երկու հոմանիներու մէջ, մէկը կ'ըսէր որ առաջ ինքը
պէտք է հասնէր կինը. իսկ միւսը թէ առաջնութիւնը
միայն իւր իրաւունքն է եւայլն: Վիճաբանութիւնը
մեծցաւ եւ սաստկացաւ երկու արբեալ սիրահարներուն
միջեւ. մէյ մ'ալ դանակ մը չողաց, կինը ճչաց եւ սա

ձայնը լսեցի. —Կնոջ մը համար մենք մէկմէկու հետ
թշնամի՛ պիտի լինինք: կինը վիրաւոր ինկաւ. իսկ
երկու թուրքեր աճապարեցին փախան. իմ դրութիւնս
աւելի ծանրացաւ եւ վտանգաւոր դարձաւ. բայց միտք
բերելով որ թուրքերու եկած անցքէն ես ալ կրնամ
անցնիլ եւ ազատիլ, բաւական կը միխիթարուէի: Թուր-
քերը ձեռք ձեռքի տուած, փսփսալով սկսան հեռանալ.
որոց պիտի հետեւէի քիչ յետոյ, բայց սատանա՞ն թէ
ընչասիրութիւնը՝ մի բան ձգեց միտքս —վիրաւոր կնոջ
զարդերն առնուլ — լա՞ւ կը լինէր թէ վատ, չ'գիտէի,
բայց վերջապէս ազահութիւնս երկիւղիս յաղթեց եւ
համարձակ մօտեցայ կնոջ՝ որ ուշաթափ մարած ու ին-
կած էր. թրքուհւոյն գեղեցկութիւնը տեսնելով՝ երի-
տասարդ սրտիս մէջ մի անասելի բան զոյացաւ. անըզ-
դալապէս անզուսպ անզուսպ կը գլորուէի մարքով. ժա-
մանակը թանկ էր, պէտք էր աճապարել. մէն մի վայր-
կենի յապաղումս կրնար ինձ մահաբեր լինիլ. հրաժարե-
ցայ տափական ցանկութենէ եւ իսկոյն սկսեցի արիւ-
նաթաթախ կնոջ պարանոցի ոսկի շարոցն ու մանեակը,
օղերն ու մատանիները, ապարանջանները եւ ժամա-
ցոյց ու գրամապանակը ձեռնածուական արագութեամբ
տեղափոխել դէպ ի գրպաններուս խորչերը վարժ աւա-
զակի մը պէս եւ քայլերս ուղղեցի մարդասպաններու
մեկնած կողմը, ուր անկիւնէ մը փոքր պատյտ մը դոր-
ծելով հաղակոյտի մը վրայ բարձրացայ եւ փլած պատ
մը գտայ տալնուս. այն ինչ այդ կիսակործան պատէն
վեր բարձրանալ կուզէի, լսեցի գրսէն անցնող դիչերա-
պահ տափիկաններու ձայներ, իսկ ձախակողմի տանիքէն
եռ կը գտնային մարդասպան թուրքերը, կնոջ հոմա-
նիները, ո՛վ պիտի ինչ խորհրդով, նոքա իմ կողմս
եւ կան, բայց պիս չտեսան գտնուած տեղիս ցած

դիրքին պատճառաւ, այլ եւս անկարելի էր յառաջ երթալ. հոն սպասելն ալ վտանգաւոր. ուստի ետ դարձայ եւ ի՞նչ տեսնեմ, վիրաւոր կինն սթափած խելակորոյս այս եւ այն կողմ կը վազվզէր ո՛վ գիտէ ինչ նպատակաւ. յանկարծ գլխս տեսնելով բարձրաձայն աղաղակ մ՚արձակեց եւ հոմանիներն ալ եկան. ա՛լ կրնայած էի բոլորին ալ աչքին. նոքա յարձակեցան գլխս բռնելու. ես վազեցի դէպ ի աղօթարանի միւսարէն, սանդուխներէն վեր ելայ, նոքա հետեւեցան ինձ եւ հասան, բռնելու բոպէիս մարմինս միւսարէի պատի եզրէն դուրս հանելով ձեռքերով հաստատ բռնեցի պատի եզրէն. նոքա չջափմամբ ձեռքս բռնել ուզած պահերնուն, նետուեցայ վար, մերձակայ տանիքի վրայ. անկումս այնչափ սաստիկ եղաւ որ վախէս արթնցայ եւ հասկըցայ որ տեսածս երազ մ՚էր: Սրտիս դեռ նոր կը ծագէր. անկողինէս ելայ եւ գործիս գացի:

111. — ԲԱՐԻ ՊՏՈՒՂ

Փիլիսոփայ մը տեսնելով ծառէն կախուած կնոջ մը դիակն ըսաւ. «Երանի թէ ամէն ծառ այսպէս պտուղ տար»:

112. — ԼԵԶՈՒԱԳԻՏ

Թրքերէն չ՚գիտցող գիւղացիներէն մի՝ մի քանի չաթաթ քաղաք բնակելէ յետոյ գիւղ վերադարձին կը պատմէ թէ Թրքերէն ընդհանուր սորվեր, իւրացուցեր լմնցուցեր է. որուն կը սկսին գիւղացիք հարցնել թէ այս ինչին ի՛նչ կ՚ըսեն, այնինչին ի՛նչ կ՚ըսեն, եւայլն. եւ երբ կը հարցնեն թէ ուղին ի՛նչ կ՚ըսեն, կը պատասխանէ. «կը մեծնայ, կը մեծնայ, կ՚ասեն ինչ»:

113. — ՈՒՐԻՇ ՄԸ

Մի պարոն ալ ինքզինքը կը հաչակէ գրաբար գիտցող, որուն հարցումներ կը տեղան եւ նա կը պատասխանէ.

	Հարց			Պատասխան
Գլուխն	ի՞նչ կ՚ըսեն	գրաբար		Սար
Ականջին	»	»	»	Սարածաւ
Բերանին	»	»	»	Սարածակ
Բիթին	»	»	»	Սարացիկ

Ուսնկնգիրներէն մին խօսքը գիտնական պարոնին ուղղելով կ՚ըսէ. —Ես ոչ ուսումնք առած եմ, ոչ էլ գրաբար կ՚գիտեմ, կ՚ուզէք ասեմ, ի՞նչ կ՚ասեն մազերուն գրաբար:

Ամէն կողմէ «ըսէ՛, ըսէ՛»:

—«Սարախոտ կ՚ասեն» կը պատասխանէ:

114. — ՑԻՄԱՐՆԵՐ ԵՒ ՊԱՐԶԱՄԻՏՆԵՐ

Հայաստանի գիւղերէն միոյն մէջ կար ժամանակաւ մեծահռչակ Խելօք Դաւիթ անուն մի անձնաւորութիւն, որու խորհրդին կը հետեւէին նեղ պարագաներու մէջ հեռաւոր եւ մերձաւոր գիւղացիք:

Մի օր ալ նոր հարս մը գիտի մէջ ոչխարի փորոտիքն ու գլուխը լուացած պատուն, գետը տարաւ ոչխարի գլուխը. հարսը չուարած չ՚գիտնալով ի՛նչ ընելիքն, վազեց Խելօք Դաւիթին խորհուրդ հարցնելու: Իսկ մեր խելօքը պատասխանեց. —Ահակ գիւրին բան չ՚կայ աղջիկս, ա՛ռ մի փունջ խոտ եւ եաւէն տիւ՛, պիւ՛ ձայն տալով խոտը ցոյց տուր. նա իսկոյն կը գայ: Հարսը վազելով գլուխը ջուրը թողած տեղէն առնելի

վար հասաւ ցած կամրջի մը վրայ, ջրի հոսանքն ծանր ծանր գլուխը կը բերէր. խոտը ցոյց տալով սկսաւ պիւ՛, պիւ՛, ձայն տալ գլխուն, որ արդէն կուզար հանքէն մղուած, եւ յաջողեցաւ բռնել զայն. միւս օրը մեր հարսը գաթայ պատրաստելով նուէր տարաւ Խելօք Դաւիթին ի չնորհակալութիւն։

115. — ԴՈՄԻՉԻ ԳԼՈՒԽԸ

Գոմիչ մը ծարաւելով ջանաց գլուխը ջրի մը ցածրաւոր խօթել ջուր խմելու եւ յաջողեցաւ, բայց յետոյ չկարողացաւ գլուխն դուրս հանել. գոմիչն տէրը վազ Խելօք Դաւիթին, որ բաւ թէ պէտք է գոմիչի գլուխը կարել եւ ապա հանել. խնդրն կատարուեցաւ հրամանը, բայց անատոմն գլուխը ճնշց կտրատին մէջ. երկրորդ անգամ պիտիով եղեկան խմաստունին, գործի եղելութիւնը պատմեցին եւ զարման խնդրեցին։ Սոքին եւ երկրորդ խորհուրդը, որ հետեւեցաւ խօսքն էր. «Կարեւ կտրեցէք եւ յետսամ թէ ուրիշ արդիւք չմնայ կենդանւոյն գլուխն հանելու»։

116. — ՇՈՒՏ ՀԱՄՈՒԾ

Երկու Անգղիացի Պոլսոյ մէկ պիւղը պէտք էր երթային, հարցուցին գիւղի հեռաւորութիւնը, եւ երր խմացան թէ 2 ժամուան ճամբայ է, նոցա մին բաւ. — Երկու հոգի ենք, մէկ ժամէն կը հասնինք։

117. — Ի՞ՆՉԸ ԻՆՉԻ՞Ն

Տղու մը հարցուցին թէ հաւը հաւկիթէ՞ն եւած է, թէ հաւկիթը հաւէն. նա պատասխանեց. «Կինը այրէն ծնա՞ծ է, թէ այրը կնոջմէ»։

118. — ՓՈՐՁ

Իմանալով խմաստասէր մը թէ ագռաւն երկու հարիւր տարի կ՚ապրի, մէկ հատ առաւ պահելու եւ փորձելու։

119. — ԼՈՒՑԿԻ ԳՆԵԼ

Ծառան մի տուփ լուցկի գնաց, որ լաւ չվիճելով մեծ մասամբ նետուեցաւ եւ ծառան պատուէր սացաւ յետ այնորիկ գնելու լուցկիներն փորձել եւ ապա գնել։ Միւս անգամ ծառան լուցկի գնելով երր տիրոջն յանձնեց, սոյն վերջինս հարցուց.

—Այս լուցկին լա՞ւ է։

—Այո՛ տէր իմ, շատ լաւ։

—Ինչէ՞ն գիտես։

—Բոլորն ալ մէկիկ, մէկիկ փորձեցի։

Մարդը տուփը բացաւ որ, լուցկիներուն գլուխներն վառուած էին։

120 — ԱՒԵԼՈՐԴ ՀԱՐՑՈՒՄ

Ծառան երկու չիչերով պրկուեցաւ օդի եւ գինի գնելու. գնեց եւ վերադարձին գետաեզրէ գինւոյ չիչը կորսնցաւ։ Գարեջրը բարկացած ցած նախատինքներով մկրտեց խեղճ ծառան, եւ ապա հարցուց. —Ո՛վ ստացաւ քո՞ւզգես կորսնցիր։ —«Անա այսպէս» ըսելով ծառան սկսաւ սանձել ձեռացնելով ձեռքի օդին չիչը գետին ձգել եւ կորսնց, որով երկու չիչերն ալ աչխատան։

121. — ՏՈՒՆ ԾԱԽԵԼ

Ծախու քարաշէն տուն մ՚ունենալով մէկը, տան պատէն քար մը քակեց եւ իբր նմոյշ տանը, գնողնե-րու ցոյց կուտար. «սա քարէն չինուած ծախու տուն մ՚ունիմ» եւ այլն ըսելով :

122. — ՀԱՍԿՑՈՒՑԻՔ

Վաճառական մը իւր տան ծառան կը կանչէ հե-ռագրատունը ղրկելու. բայց նախ կը հարցնէ ըսելով.

—Հեռագրատունը դիտե՞ս :

—Գիրուքիւն միրուքիւն չեմ գիտեր. նամակները ալ ուրիշին կրել կուտամ :

—Թել զարնել չե՞ս լսած կամ անուած :

—Ծեսած եմ :

—Ո՞ւր տեղ :

—Մազ չալող աչուխներու քով :

—Հը՛, դուն հայրենիքդ նամակ չե՞ս գրեր :

—Կը գրեմ, երբ որ անոնք ինձ գրեն :

—Լա՛ւ, երբ որ աճապարելի մի գործ ունիս հայ-րենիքդ իմացնելու եւ թղթատար ալ չ՚կայ. ի՞նչ կ՚ընես :

—Ձե՛մ գրեր :

—Գնա՛ գործդ :

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Մեր սոյն փոքրիկ զուարճալի հրատարակութիւնն վերջացնելէ առաջ, ըսենք անկեղծ ըլլալու համար թէ, հակառակ մեր կարծեաց, բայց համեմատ մեր նպատա-կին, նոյն իսկ գործոյս առաջին պրակի հրատարակութեամբն անմիջապէս յետոյ, ունեցանք բազմաթիւ բաժանորդ-ներ, որք հետզհետէ աւելի ստուարացան պարբերաբար լոյս տեսած պրակներուն հետ. եւ այսօր սոյն վերջին պրակի ապագրութեան օրին հարիւրաւորներ, որք բա-ժանորդագրուած են, կը սպասեն հուսկ յետին մասն գործոյս եւ մեք միացեալ օրինակներն կազմելով ի վա-ճառ կը հանենք, յորմէ յետոյ չտեսերու առաջարկու-թեան համաձայն կը սկսինք պատրաստել Բ. հատորն ներկայիս, որոյ սկզբնաւորման հրապարակաւ կը բա-նանք բաժանորդագրութիւնը մարդկային կենաց երկրորդ վարագուրին, որը պիտի բազկանայ այս անգամ տասը պրակներէ, 160 երեսներէ, գալծեալ միեւնոյն դնով, 1 ֆրանգ կանխաւ բաժանորդագրուողներու համար, իսկ յետ ապագրութեան վաճառելի 1 ֆրանգ 50 սան-թիմի :

Աւելորդ չէ յայտարարել թէ մեր ներկայ հրատա-րակութեան մասին բարեկամաց կողմանէ եղան իրարմէ տարբեր, չատ, նման կամ անմանն դիտողութիւններ. օրինակ, ոմանք ըսին որ լաւ կը լինէր գիրքը կոչել առակախօսութիւն, ոմանք ըսին առակագիրք, այլք՝ առակաւէպ կամ վիպառակ, մինչեւ իսկ ըսողներ եղան գիրք բանպառակ. եռալ (խօսքը մէջերնիս) պատասխա-նեմ, երբ այդչափ չերմեռանդութեամբ կուզէք գրքիս կնքահայր լինել, կոչեմ զայն խայտառակ անուամբ ձեր ազանութեամբ . . . :

Իսկ գրքիս պարունակած նիւթի մասին ոմանք բաւական բաց է ըսին, ոմանք գոց, ոմանք կիսաբաց եւայլն. եւ այս չատ բնական էր, ինչպէս կ'ըսէ Իտալական առածը թէ «Ով որ հրաշտարակի վրայ տուն չինէ, կամ ցած կ'ըլլայ կամ բարձր»: Մենք ընթերցողներ ունեցանք ամեն դասակարգէ եւ սեռէ, ամեն խելքէ եւ մաքէ, հետեւաբար պիտի լինէին եւ մէկ մէկու հակառակ դիտողութիւններ, սակայն մեզ ուշադրութեան արժանի մէկ կէտմիայն կար, որ եւ գլխաւորն ու կարեւորն էր ամենէն. բազում ընթերցողներ ունեցանք, ընթերցողներ, որ քերականը լմնցնելէ յետոյ, ա'լ գիրք առած չէին ձեռքերնին. բայց մեր «Անիքթոտները» մեծ յօժարութեամբ կարդացին: Այդ բեէ թօիաց գիրքը ծաւալեց ընթերցասիրութեան ոգին ժողովրդեան կարգալու անտարբեր մասին մէջ. թող եւ ուսեալներն ու պիտոյականները որք իրենց խոնջեալ մտքին հանգիստ տուին անով ուրախ ժամանցումներով:

Այսու հանդերձ մենք գարձեալ կարեւորութիւն տալով մեր մեծարգոյ բարեկամաց խոհուն դիտողութեանց, եթէ Տէրը յաջողութիւն տայ մեզ լսանալ երկրորդ վարագոյրը, զայն ո'չ բաց ո'չ գոց եւ ո'չ ալ կիսաբաց պիտի ընենք, հապա թէ' բաց թէ' գոց եւ թէ' կիսագոց պիտի ընենք, զեռեղելով անոր մէջ աւելի ընտիր, իմաստալից եւ զուարճալի նիւթեր, նաեւ մի քիչ ալ երկայնակեակ կատորներով, վասնզի այն վարագուրին համար կարմ է ըսուներ ալ եղան: Իսկ գրքին ապագրութիւնն ու ձեւը յար եւ նման առաջնոյն պիտի լինի, որպէսզի եթէ հատորները կազմուին, առանց այլանդակութեան կարելի լինի, երկուքը մէկ գրքի վրան ծալել չնորհքով:

Միջանկեալաբար սա ալ յայտնեմ որ, մեր բարեկամաց չատերուն գիւրութեան համար եւ՝ խնդրանաց համեմատ, յանձն առնուեցաւ տեղ տալ գրքին մէջ, մի քանի օգտակար յայտարարութեանց (Ռէքլամ) այն միակ նպատակաւ որ մեր սիրելի ընթերցողներ գիտեմ, պէտք կ'ունենան անոնց, եւ ի՞նչպէս կարելի է հակառակիլ, ո՞վ չ'ուտեր, չի' խմեր, չի' ծնիր, չի' գներ, չի' . . . չի' . . . չի' . . . եւայլն: Ուստի, եթէ պէտք կ'ունենաք կեանքերնիդ ապահովագրել, չուտով դիմեցէք La mutual Life ընկերութեան. եթէ լաւ գինի կ'ուզէք դիմեցէք Ա. Աւետաւրօֆի. եթէ անօթի էք՝ ի ճաշարան Մինէճեան. փորագրութեան համար՝ Ա. Ցէնտաեանի. ոսկեզօծուելու համար՝ Ե. Գարագաշի. ընտիր ժամացոյցներ՝ L. Kramer & Co. վաճառատունը, գեղեցիկ կօշիկներ, Գ. Ղազարոսեանին. լուսանկարուելու՝ Կ. Պէնլեանին. առաձնիդ կը ցաւի գիտուք թէ՝ Ժ. Էվլեաներն. գիմեցէք, առանց ցաւցնելու քոյոր ակռանիդ կարող է քաշել եւ տեղն ալ նորը գնել. վերջապէս ո'ր մէկն ըսեմ, կարգացէք ազդերու բաժինը:

Մի մոռնաք ալ եւ ա'լ բաւական է. գիտէ՞ք տակաւին ի՞նչ գիտողութիւններ եղան գրքիս նկատմամբ, մէկն ալ չ'ըսէ՞ թէ՝ —Թէեւ բոլոր գրուածք լաւ են, բայց ա (այբ) գիրը չատ գործածեր ես: Ա'ս քեզի Էրիթրիա. բարկացայ, բարկութենէս մինչեւ կաւկասիա գացի, հոն գիրք մը գտայ, եւ այս վերջին գիտող պարոնս ալ գոհ ընելու համար այդ գրքէն, որ չան անիթրիա բան մ'է օրի ակզբի հետեւեալ «առանց այբի» գրուածքը:

ՄՐՋԻՒՆ ԵՒ ԹՌՉՈՒՆ

(Հանելուկ)

Մի խեղճ փոքրիկ մրջիւն՝ մի ծուռ ու մուռ կոճղի վերեւ զբօսնելու միջոցին գլորուեց գետը. եւ քիչ էր մնում որ խեղդուէր, կորսուէր : Ողորմելի զեռունը որ եւ իցէ տեղից երբէք յոյս չունէր թէ մի օգնութիւն կը լինի եւ կը պրծնի. մեծ վշտի մէջ էր եւ խիստ տրտում : Նոյն րոպէին, մի սիրուն թռչուն, որ նստել էր եկեղեցու գմբէթի գլխին, տեսնելով մրջիւնի նեղ դրութիւնը, որ խեղդուելու մօտ էր, մորմոքուեց իր քնքոյշ սիրտը եւ վճռեց օգնել խեղդուող թռչնիկին. իսկոյն մի տերեւ կտցելով կտրեց եւ ջուրը ձգեց, որը իբր մակոյկ՝ չուռով փրկեց խեղճ թռչունը մի սոյգ կորուստէ :

Մի օր եւս մի որսորդ տեսնելով մեր մրջիւնին փրկող թռչնիկին, որ կատսը փետուրների մէջ կոխել ու քնել էր իր բունի մօտ, ուզեց մոտենալ խեղճուկին եւ բռնել ու խորովել, ուտելու մտքով, եւ երբ մեր որսորդը մօտ էր, հրթիռ գործին ուղղելով թռչնիկը զգուշացնելու, մէկ էլ տեսնես, որտեղից որ էր մեր փոքրիկ մրջիւնը, մի պինդ կերպով էնպէս կծեց որսորդի ձեռքը որ, վերջինս մի կողմ նետեց իր հրթիռը ձեռքի կսծիծէն եւ ապա մրջուով փոքրիկ մրջիւնն միջոց տուեց թռչնիկին թռչելու հետու :

Լուծումն հանելուկիս այն է որ, այս պատմութեան մէջ այլ չկայ :

ՓԱԿՈՒՄՆ ՎԱՐԱԳՈՒՐԻ

LA MUTUAL LIFE
ԼԱ ՄԻՋՈՒԱԼ ԼԱՅՖ
ԿԵՆԱՑ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿ.
ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՄԵՆԷՆ ՀԱՐՈՒՍՏՆ ՈՒ ԿԱՐԵԻՈՐԸ

Հաստատեալ 1843 ին ի Նիւ-Եօրք

ԵՐԱՇԽԱՒԻՐԵԱԼ ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ
1 ՄԻԼԻԱՐ 563 ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔ
Ամբողջովին իրակաւացեալ

ՄԻՋՈՒԱԼ ԼԱՅՖԸ բաժնետէրեր չունենալով, միայն ապահովագրեալները կ'օգտուին ապահովագրութեանց եւ դրամագլխոյ արտադրած չահերու ամբողջութենէն :

Ունի ուրիշ որ եւ է ընկերութիւնէ աւելի երաշխաւորութիւններ եւ աւելի ապահովագին կը դանձէ :

Ապահովագրեալներուն կը բաժնէ ամենէն աւելի չահաբաժիններ : Ապահովագրեալներուն արդէն վճարած է կամ ի նպաստ իրենց հաւաքած է 3 միլիար 480 միլիոն, որ գրեթէ աշխարհի ուրիշ որ եւ է ընկերութենէ 1 միլիար աւելի է :

Ս. ԼԷՕՆԱՐ
Ընդհանուր ներկայացուցիչ եգիպտոսի համար :

ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆ
Գահիրէ Քասր-էլ-Նիլ փողոց, Պանք Նասիօնալի դիմացը :

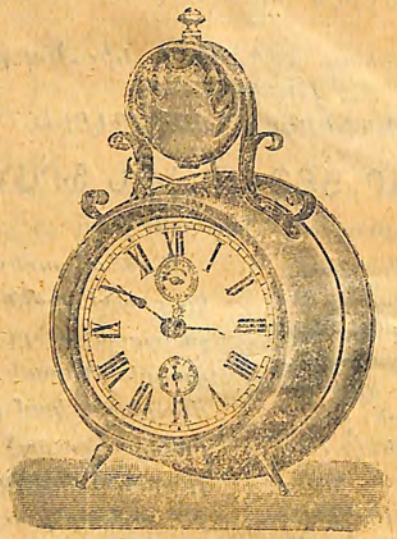
ԱԼԷՔՍԻՍ ԼԱՎԻԶՕՆ
Գլխաւոր գործակատար յ'Ալէքսանդրիա
Շերիֆ փաչա փողոց :

L. KRAMER & Cie.

Լ. ՔՐԱՄԷՐ ԵՒ ԸՆԿ

ՀԱՑԹԱՑՔԻՉ ԽՏԻՊԱԿԱՆ ՏԱՆ

ԱՄԵՆԱԼԱՒ ԺԱՄԱՑՈՑՑԵՐՈՒ ՄԻԱԿ ԿԵՐԴՈՂԱՏԵԼԻՆ Է

ԳԱՇՒՐԷԻ ՄԷՋ ՄՈՒՍՔԻ ՓՈՂՈՑ

ԺԱՄԱՑՈՑՑՆԵՐ Ոսկի, արծաթ և նիքել արանց և կանանց համար։

Նշքակերտ զարդեր, զոհարեղէն և ադամանդեայ բազմաթիւ տեսակով։

Դիտակ, հեռադիտակ և ակնոց ամեն տեսակ։

ԲՐՕՆՕՄԷԹՐ ծովագնացներուս։

Աւրհնեալ ալիր եւ ակռաներ

Լուսանկարչական գանազան գործիք եւ Կրաֆոֆոն Փարիզի, Լոնտոնի եւ Վիէննայի Շ. եւ Որգոց տան տասնեակ ժամանակակից գործիքներ։

ԿԸ ԳՆԷ ՆԱԵԻ ԳՕՀԱՐԵՂԷՆ ԵՒ ԱԴԱՄԱՆԴՆԵՐ

ԳԻՆԻ

ԲՆԱԿԱՆ, ԱՆԱՐԱՏ ԵՒ ԱՆՄՐՑԵԼԻ

ՎԿԱՅԵԼ

Տիեզերական շատ արուեստահանդէսներէ

ԵՒ ՎԱՐՉԱՏՐԵԼ

Ոսկեայ և արծաթի բազմաթիւ մետաղներով

ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՔՐԱՀԱՄ Ա. ԱՍՎԱՏՈՒՐՕՓԻ

Հոչակաւոր ՇԱՊԱՀ այգեստանի

սև, սպիտակ և հոտաւէտ խաղողներէն

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ ԻՒՐ ԳԻՆԵԳՈՐԾԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Ընդ հսկողութեամբ եւ առաջնորդութեամբ վկայեալ մասնագէտ-գինեգործ վարպետի ։

ՄԹԵՐՔ

Մեծաքանակ, չիլերով և տակառներով

ՄԻՆՉԵՒ 30 ՏԱՐՈՒԱՆ ԳԻՆԻ

Հասցէ

A. ASVADOUROFF

Akkerman

(Russie) Bessarabie

ԿՈՊԷՌ ՊԷՆԼԱԵՆ

ՆՈՐ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՁԱՏՈՒՆ ԵՒ ՆԿԱՐՁԱՏՈՒՆ

Եզպեհիյէ, Շարա Քամել Օթել Շեբեհրսի դէմ Թիւ 3, Գ. յարկ

Կուզէ՞ք որ պարզ եւ հարեւանցի ակնարկով մ՚իսկ ճանչցուի ձեր լուսանկարը, բոլորովին յար եւ նման ձեզ, դէմքով, տարազով եւ մինչեւ իսկ ձեր բնական նայուածքով, դիմեցէք՝ տասներկու տարիներ չարունակ մեծամեծ եւ հռչակաւոր լուսանկարչատուններու մէջ ինչպէս եւ Պօլսոյ Սպառլլահ եղբարց հետ եւ վերջերս ալ ի Գահիրէ Լէքլճեան գործատան մէջ աշխատակցեալ արուեստին բուն ոգին եւ գաղտնիքը ձեռք բերած եւ իւրացուցած, ամերիկեան մեքենաներով միշտ թարմ ու նոր մնալու սահմանեալ նկարներու վարպետին, որ կը պատրաստէ ամեն տեսակ լուսանկարներէ գատ

Ակրանտիսման բնական մեծութեամբ։

Կուտիներ, ի հարկին դուրան ալ .

Միեւաթիւր գունաւոր լուսանկարներ ամեն մեծութեամբ եւ բնական գոյներով։

Իւղանկար եւ ջրանկար պատկերներ, որք չեն աւրուիր։

Ամէն յաճախորդի կուտայ եւ մի օրինակ գունաւոր հանուած լուսանկարէն, որ նորոգութիւն մ՚է։

Որթուշ եւ Տէվելօբմանի ալ կ՚ընդունուի։

Ձաշակ, Ներքուստին, Արագութիւն եւ Մաքրութիւն կատարեալ։

☛ ՀԱՅ ՓՈՐԱԳՐԻՉ ☚

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՓԷՆՏԷԱՆ

Մուսթիյէ Սուսմանի վանատատան Իովի Շարը Շուատլիէ Փողոցին մէջ

ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, Կնիք զանազան տեսակ, գրասենեկի ինքնաշարժ կնիքներ քաուչուէ, ստորագրութեան կատարեալ նմանութիւն կնքոյ վրայ։

ՓՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՓԱՅՏԻ ԵՒ ՄԵՏԱՂԻ ՎՐԱՅ ՅՕԹՕԶԻՆԿՕԿՐԱՖ ԵՒ ԿԱԼՈՒԱՆԻԶՄ։

ՎԱՃԱՌՈՒՄՆԵՐ, Կնքոյ տուփեր թամփոնով, անջնջելի սեւ թանաք, կաուչուկինաց համար։

Ներքուստին, Ճաշակ եւ Դին խիստ գոհացուցիչ։

ՄԱՆԿԱԲԱՐՁ

ՏԻԿԻՆ ՍՕՓԻԿ ԱԶԳԱՊԵՏԵԱՆ

ՊԷՆԻ ՍՈՒՐԲԷՆ ԽՈՒՐՈՒՆՃԻԾ

Ֆրէբրներու վարժարանին փողոցը Թիւ 53 Բ. յարկը

Վկայեալ Կ. Պոլսոյ Կիւլհանէի Կայսերական վարժարանէն։ Արուեստին կատարելագործութեամբն ու երկար տարիներու փորձառութեամբն օժտեալ, խղճամիտ, դիտակից և արագ գործողութիւն։

Մ. ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ

ՎԻՄԱԳԻՐ ԵՒ ԱԶԴԱԳԻՐ

Հայերէն, Ֆրանսերէն, Արաբերէն եւ այլ լեզուներով պարզ թէ գունաւոր վայելչագրութեամբ եւ նկարչական ընտիր ճաշակով կը պատրաստէ վաճառատանց ազդագրեր (Թապէլա)։

ՎԻՄԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ

Շատ նրբին կերպով կը գրէ պիտակ (էդիգէթ), այցետոմս (քարթ վիզիթ), տեղագիր (քարթ ատրէս), ծանուցագիր (ֆաքթիւր), հարսանեաց եւ այլ հրաւիրագիր ու զանազան տոմսեր։

ՁԱՇԱԿ, ՄԱՔՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԳԻՆ ՁԱՓԱԻՈՐ

Հարցնել Հայոց Բարեգործ. սրճարանը։

ՍՐՃԱՎԱՃԱՌ

ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ Ա. ԵՒ Գ. ԵՂԲԱՐՔ

ՇԱՐԱ. ՄՕՃԱՄԻՑ ԱԼԻ _ ՊԱՊ ԷԼ ԽԱԼԳ

Եէմէնի մաքուր և ընտիր սուրճ. թէ հում, թէ խարկուած ու ծեծուած. արհեստի կատարեալ գիտակցութեամբ։

Նաև հոտաւէտ թէյ. լաւ չաքար և օճառ (սապոն) տեսակներով. բոլորովին զուտ և անխարդախ, չափաւոր գներով։

ՄԱՆԿԱԲԱՐՁ

ՏԻՊԻՆ ՄԱՐՒ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ՇԱՐՔ ԱՊՏ ԻԻԼ ԱԶԻԶ ՀԱՐԷՔ ԷԼ ԱՇԻՀ

Վկայեալ և 20 տարիներէ ի վեր և փորձառու, Դահիրէի պալատական չրջանակի մէջ իսկ ճանչցուած, մանաւանդ երկրին կլիմային պահանջման գիտակցութեամբ հռչակաւոր։

ԹԱՋԻԿ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ՈՒՍՈՒՑԻՉ

Եւրոպական եւ արեւելեան երաժշտութեան

Կանոնաւոր դասական ուսուցումն եւրոպական և արեւելեան ձայնագրութեան (նօթա) և ամեն տեսակ նուագարաններու, դաշնակ, չութակ, ջիւրթ, վաւնսօղիլ, թրոմպա, ֆաւոն, ութ, ևեյ ևայլն։ Դիւրագոյն մեթոտով գործնական վարժութիւն կարճ ժամանակի մէջ։

Կեդրոնատեղին է Մանսուր փաշա. էմօղ տը շարիաև Իսրայելիթ Իւնիվէրսել հրէական դպրոցին դիմաց, թիւ 62 տունը։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՏՕՔԹՕՐ ԺՕՐԺ Փ. ԷՎԼԵԱՆ

Ապթին, Շարէ Ռուպրի թիւ 55

Ատամնաշտուրկ ծնօտները, որք պատճառ են դէմքի տգեղութեան, և իրենց ծամելու նկատողութեան համար՝ անմարսողութեան, հետևաբար և ստամոքսի տկարութեան և այլ հիւանդութեանց, թող դիմեն առ Տօքթօր Էվլեան, որ իր պատրաստած դեղերով ոչ միայն վայրկենապէս կը դադրեցնէ ակռայի ցաւը, այլ և ամերիկեան նորագոյն մեթոտով ամեն հասակի և բերնի յարմար տոկուն ու մարդարտաշար ակռաներով վերստին տէր կ'ընէ իր յաճախորդներն իրենց դէմքի նախկին գեղեցկութեան, զօրաւոր ստամոքսին հետևաբար և առողջ կազմութեան։ Իր լեցուցած ակռաներու տոկունութիւնն երաշխաւորելի է առ նուազն մինչև երկու տարի։

Վկայեալ աղքատաց ձրի դարմանում։

ԳԱՌՆԻԿ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ

ԱՊՏԻԹ ՊԱՇԱԿԱՆՈՑԻՆ ԴԷՄ

Պայուսակները ճամբորդի և դպրոցական. տոկուն և դիւր -ին։

Նորոգու ո ևս կ'ընդունի, ամեն տեսակ պա տուկներու։

Ն ներկ ամենալաւ տեսակէն։

Երեք ա է ի վեր խիստ գոհ ըրած է իւր բոլոր յաճախորդները,

BOTTIER — ԿՕՇԿԱԿԱՐ — PEDIC

ՊՕՂՈՍ ՂԱՋԱՐՕՍԵԱՆ

Ապթին, իտալական դպրոցին

Արանց և կանանց համար ա տեսակ կօշիկներ, մուճակներ ձեռաւոր, տոկուն ու նրբին, փարիզեան ճաշակով և միշտ նորաձեւութեան համեմատ։

Գործառնութիւն փարիզի, ուր Պ. Ղազարոսեան երկար տարիներ իւր արհեստին ի գործ դրած է, արագ, մաքուր և ուղղամիտ կերպով կը գոհացնէ իւր յաճախորդները։

ԵՊՈՒԱՐԴ ԳԱՐԱԳԱՇ

ՈՍԿԵՐԻՉ ԵՒ ՓՈՐԱԳՐԻՉ

ՊԱՉԱՐ ՄՈՒՐՈՒՐԻ ՄԷՋ

Խիստ ճաշակաւոր, նրբագ՝ քայլ տակուն և ամէն քառակի մատչելի [illegible] առարիաներ, նշանախօսութեան մատանի[illegible]ներ, մօնօկրամներ, պատարանի գլխ[illegible] օղեր և ապարանջաններ նաև տակիզծուածներ և փորագրութիւն ամէն ժամադներու վրայ։

Արտոյտ և կանոնաւոր վերաբերութիւն տակի գործերուն մէջ։ Ստորագրութիւնը երաշխաւորելով։

ՀԱՇԱՐԱՆ ՄԻՆԷՃԵԱՆ

Նոթեր, համով, մեղմ արար և քնաց հաճոյ քառակներու ալ հաճոյ մինակ Հայ ճաշարաններ։

Եթէ մէկն ըսէ Ձեզ թէ Պօլսական ճաշակով ընաիր և ախորժելի ճաշ մը վայելելու է ճաշարանի մը մէջ... մի կասկածիք, գիտցէք որ Մինէճեան ճաշարանն է այն. հոն գիմեցէք։

Պազար Մուրսելի մէջ.

2013

ՀՀ Ազգային գրադարան
NL0057421

2248